Marosi István

GÖRÖGKATOLIKUS MAGYAROK KÁRPÁTALJÁN

Közösségek és templomok

Marosi István

GÖRÖGKATOLIKUS MAGYAROK KÁRPÁTALJÁN

Közösségek és templomok

I.

Firczák Gyula, korának egyházilag és társadalmilag is kiemelkedő alakja, 1892–1912 között a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke volt. Az emberi méltóság útját és a fejlődés lehetőségét a szellemi felemelkedésben látta. Egy évszázada írta le ma is aktuális gondolatait: *„A világnak nem... a külső politikai átalakulásra van szüksége, hanem a benső erkölcsi újjászületésre: Renovare omnia in Christo. A szociális bajokat... nem a külső radikalizmus fogja orvosolni, hanem egyedül a mélyreható krisztusi reform, amely az evangélium szellemét beleviszi a szívekbe, a családi életbe, az állami és társadalmi intézményekbe."*

Kötetünkkel egy olyan sorozatot kívánunk elindítani, amelyben megjelenítjük a Kárpátalján élő görögkatolikusok szellemi termékeit, hogy mi is hozzáadjuk „talentumainkat" a kárpátaljai magyarság szellemi életéhez.

Marosi István

GÖRÖGKATOLIKUS MAGYAROK KÁRPÁTALJÁN

Közösségek és templomok

Szent Miklós Egyesület
Nagybégány–Beregszász, 2014

A görögkatolikus egyház kommunizmus utáni legalizációjának 25. évfordulójára

LEKTORÁLTA:
Dr. Janka György és Dr. Csatáry György

KÖSZÖNET:
Holozsnyai Norbertnek a fényképek elkészítéséért,
Marosi Anitának, Demkó Ferencnének és Pápai Zsuzsannának a korrektúráért,
dr. Véghseő Tamás, dr. Cselényi István Gábor, Braun László,
Dobos Sándor, dr. Polyák Marianna, Szűcs Ferenc, Dancs Katalin és
Bendász Dániel segítségéért, tanácsaiért és építő javaslataiért!

KÜLÖN KÖSZÖNET
a kárpátaljai magyar görögkatolikus egyházközségekben szolgáló
áldozópapoknak és családjaiknak a segítőkészségükért,
s hogy a „nap hevét és terhét viselik"
a kárpátaljai magyar közösségben!

A kötet megjelenését a Bethlen Gábor Alap támogatta.

BETHLEN GÁBOR
Alap

KIADÓ: Szent Miklós Egyesület
BORÍTÓ: Halada Katalin
NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Popovics Pál
NYOMTATÁS: WildWest

A borítón a Görögkatolikus Püspöki Székesegyház (Ungvár),
alul Bacsinszky András (1732–1772–1809) és Boldog Romzsa Tódor
(1911–1944–1947) püspökök között Szent István magyar király látható.

Előszó elé

2014 az évfordulók éve a kárpátaljai magyarság számára. Vannak közöttük tragikusak: az első világháború kitörésének évfordulója, amely a történelmi Magyarország széthullásához vezetett, s a kárpátaljai magyarság elhurcolásának 70. évfordulójára is emlékezünk, mely traumát közösségünk máig nem heverte ki. És vannak pozitívak:

25 éve jött létre a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, a kárpátaljai magyarság érdekvédelmi szervezete, és 25 éve engedélyezték újra a görög katolikus egyházat a Szovjetunióban. Mind a két esemény az adott közösségek élni akarásának bizonyítéka. Az évtizedes elnyomatás után az első adandó alkalommal újjászerveződik, célokat tűz ki és hozzáfog azok megvalósításához.

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye különlegesség, unikum. A görögkatolikus vallás önmagában is az, de különösen igaz ez a Munkácsi Püspökségre, amelynek központja természetesen Ungváron van. Hívei között vannak ruszinok, ukránok, magyarok és románok, valamint ószlávul is miséznek. Az egyházmegye rendkívül jelentős szerepet játszott vidékünk történelmében, a hitéletben, a kultúrában, az oktatásban és a politikában is.

A görögkatolikus egyház, a Munkácsi Egyházmegye igen gyakran került szembe az aktuális hatalommal, védte hívei érdekeit, különállását, intézményeit. Sokáig sikeresen.

Az ateista Szovjetunió brutálisan fölszámolta a görögkatolikus egyházat. Püspökét, Boldog Romzsa Tódort meggyilkolta, vagyonát elkobozta, az aposztáziát nem vállaló papjait lágerekbe hurcolta. Az embertelen hatalomnak úgy tűnt, még az írmagját is kiirtotta a görögkatolikus egyháznak. Azonban tévedett.

A lágereket túlélő papok működtették a „földalatti" egyházat, vállalva az üldöztetést. Amikor lehetőség nyílt rá, az Egyház újjászületett, újjászerveződött. S bár nem adták vissza a vagyont, harcolni kellett a templomokért, parókiákért, a hívek jelentős része nem tért vissza, az önálló Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye van, fejlődik, betölti hivatását.

Marosi István görögkatolikus lelkipásztor az évfordulóra könyvet írt a Kárpátalján élő görögkatolikus magyarokról. A mű hiánypótló. A könyv egyik célja, a szerző szerint, „tudatosítani, hogy Kárpátalja jelenlegi területén a helyi magyarság számarányához viszonyítva jelentős számú magyar görögkatolikus él..."

A szerző kellő alapossággal számba veszi a kárpátaljai magyar görögkatolikus közösségeket, ismertetve azok múltját, épített örökségét, mintegy felmutatva: itt vagyunk, van múltunk, s jövőnk is.

A kárpátaljai magyar görögkatolikusok a magyar közösség fontos, megbecsült része. Líceumot hoztak létre, közösséget szerveznek, könyveket adnak ki. Támogatni kell törekvéseiket. Az egész kárpátaljai magyarság fennmaradásának érdekében is.

Dr. Brenzovics László, a KMKSZ elnöke

Előszó

A Munkácsi Egyházmegyét – amelyet bár 1771-ben alapított meg a Szentszék, de létrejötte több évszázadra tekint vissza – sok körülmény formálta: nagyurak egymás közötti vetélkedése, főpapok versengése, forradalmak, harc a szabadságért, háborúk.

Országok jöttek-mentek, de az egyházmegye maradt híveivel, papjaival, főpásztoraival. Olyan támasz volt a Kárpátok alatt élő népeknek – magyaroknak, ruszinoknak és másoknak –, amelyre mindig lehetett számítani, hiszen főpásztorai, papjai együtt élték át híveikkel a megpróbáltatásokat, örömöket, sikereket és kudarcokat egyaránt.

A gondviselő Istennek úgy tetszett, hogy a kommunizmus rémuralma és az egyházunkat elpusztítani akaró sátáni erő ne kerekedhessen felül Egyházán, hanem mint Istennek mély álmából felébredő közössége, ismét elkezdjen építkezni, fejlődni, gyarapodni, megszólítani az Isten szavára szomjúhozó népet; ismét álljon mellé és legyen együtt vele.

Ennek az útnak egy megállóját szeretné rögzíteni ez a mű, szem előtt tartva Munkácsi Egyházmegyénk azon közösségeit, ahol magyar nyelven szólítja meg Isten népe az Urat. Nem ad teljes képet, mert nem ez a célja. Inkább egy pillanat erejéig felvillantja azt az állapotot, mely megmutatja, hogy a Munkácsi Egyházmegyében élnek magyar görögkatolikusok, akiknek van múltjuk, jelenük, és az adatok alapján elmondhatjuk, jövőjük is.

Köszönet azoknak, akik fontosnak tartották, hogy ez a mű megszülessen, hogy most először olyan tanulmány kerüljön az Egyházunk iránt érdeklődő, vagy egyáltalán ezt a könyvet felütő ember kezébe, amely alapján elképzelése lehet a Munkácsi Egyházmegye egyházközségeinek tíz százalékát kitevő magyar közösségekről.

Én, mint ennek a magyar közösségnek az elöljárója, azokkal együtt, akik e könyvön munkálkodtak, hiszem azt, hogy a Gondviselő Úr azért adta a 25 évvel ezelőtti eseményeket, amikor is feltámadtunk, mert van még feladata a Munkácsi Egyházmegye és ezen belül a kárpátaljai magyar görögkatolikusság számára.

Demkó Ferenc esperes
Beregszászi Magyar Esperesi Kerület
Munkácsi Egyházmegye

Tisztelettel és nagyrabecsüléssel
dr. Ortutay Elemér, Bendász István, Hricenkó János és Szabó József
áldozópapok, az üldözést megélt többi görögkatolikus áldozópap,
valamint a görögkatolikus hitet a kommunizmus idején is megtartó
kárpátaljai hívek emlékének.

„Vannak, akik azt mondják, hogy tragikus sorsú nép gyermekeinek születtünk.
Hisz évszázadokig hadszíntér volt hazánk, így a mi területünk is.
Török-, tatár-, oroszdúlás napirenden volt.
Otthonainkat lerombolták, termőföldjeinket letarolták.
Lányainkat, asszonyainkat hárembe hurcolták.
Fiainkat elrabolták, hogy janicsárokat neveljenek belőlük.
Férfiúinkat elhallgattatták. Ha ez nem sikerült,
középkori kényszermunkára és börtönökbe kényszerítették,
vagy a szolyvai haláltágerekben az aradi vértanúkhoz hasonló sorsra
és halálra ítélték őket...
Hiányoznak, így érthető: gyengébb a termés.
A tudományok, a művészetek és általában a kultúra mezején is..."

dr. Ortutay Elemér
hitvalló görögkatolikus áldozópap

Ortutay Elemér – akit a legtöbben csak Elemér bácsinak ismertek – gondolatai annak az 1994-ben kiadott könyvnek a bevezetőjét zárják, amely munkánk egyik forrása is,[1] s előszavában a kárpátaljai magyarságról ír. Gondolatai azonban egyformán igazak a kárpátaljai görögkatolikus egyházra, a történelmi Munkácsi Egyházmegyére és a kárpátaljai magyar görögkatolikusokra. Kiadványunk a Kárpátalján élő magyar görögkatolikusok jelenlegi helyzetét, elsősorban az egyes közösségeket, az azok történetére vonatkozó adatokat és jelenlegi állapotukat szeretné bemutatni.

Feltehető a kérdés, miért éppen az ajánlásban megnevezett személyeket említjük, miért pont az ő emlékezetükre ajánljuk munkánkat. Az ajánlások mindig szubjektívek... Azt gondoljuk, hogy mára leginkább ennek a négy görögkatolikus áldozópapnak a személye maradt meg közvetve vagy közvetlenül a magyar görögkatolikus egyházközségek és a kárpátaljai magyar emberek tudatában.

Munkánk aktualitását pedig az a tény adja, hogy a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye ebben az évben emlékezik meg a kommunizmus utáni legalizációjának és újjáéledésének 25. évfordulójáról. Az 1989. körüli események az egyház

[1] Bendász, I. – Koi, I.: *A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye lelkészeinek 1792. évi katalógusa.* Nyíregyháza, 1994, 4.

dés vetődött fel, melyekre választ kellett adni. Átalakult a társadalom, s n
jainkban is igen forrongó etnikai, politikai és vallási környezet vesz kör
nünket.

Az ősi bölcsesség, miszerint a történelem az élet tanítómestere, nem
gyelmeztethet, hanem nevelhet is bennünket. A Munkácsi Egyházmeg
évszázados történelme, papjainak és híveinek életszemlélete folyamatos ti
követel tőlünk. Fontos, hogy időnként önmagunkban és másokban is tu
tegyük keresztény szemléletünk mellett a történelmi múlt erejét, és fela
megoldásának alapjává tegyük azt. Egy tanítás szerint mindig elődeink
állunk. Így lehetőségünk van „magasabbról nézni" őseink küzdelmét, m
rozni a jelent és tudatosítani a jövő kihívásait. Munkánkban arra töre
hogy görögkatolikus közösségeink számára bemutassuk az első két lehe
őseink örökségét és a jelen állapotot.

Kik is voltak és milyen lelkületet hordoztak papjaink és híveink?

Ortutay Elemér teológiai doktorként ment a börtönbe, végigélte a k
nista üldöztetést, titokban nevelte a papokat, „egyszemélyes teológiát" m
tett, majd a kilencvenes évek első felében tapasztalt görögkatolikus egyh
redés egyik legismertebb alakja lett. Életének utolsó éveit az eufória jell
Előadásokkal, prédikációkkal, írásokkal fáradhatatlanul járta Kárpátalj
beszélt Kárpátaljáról az anyaországban. Életének ezt az 1997-ig tartó örö
reményteli utolsó időszakát, életeszményének maradandóságát határozot
gallja emlékkönyvének címe: „...holnap is felkel a Nap".[2]

Bendász István egyháztörténészként vált ismertté. A hagyatékából el
és megjelenő munkák alapján az utókor méltán illetheti őt ezzel a megnev
A Munkácsi Egyházmegye kanonokjaként hunyt el 1991-ben. Börtönévei
nyattatását az *Öt év a szögesdrót mögött*[3] című visszaemlékezésében írta le.
feljegyzést, jegyzetet, könyvet és tanulmányt hagyott maga után. S talá
elképesztőbb, hogy abban az időben írta le ezeket, amikor még nem is b
arról, hogy egyáltalán újjáéledhet a görögkatolikus egyház. Fia, Dániel

[2] Ortutay, E.: „...*holnap is felkel a Nap*". Intermix, Ungvár–Budapest, 1993.

[3] Bendász, I.: *Öt év a szögesdrót mögött* című kötete eddig négy kiadásban jelent
Aggiornamento kiadó, Budapest, 1991; (2.) Lámpás kiadó, Abaliget, 2000; (3.)
S.: *Five Years Behind Wire: Priest from Kárpátalja in the Gulag Labor Camps*. Easte
tian Publications, 2004; (4.) ukránul: С. Бендас: *П'ять років за колючим дрот*
денник священика, написаний в Гулазі. Карпати, Ужгород, 2008., (4.) Bendász
a szögesdrót mögött. Egy kárpátaljai görög katolikus pap naplója a Gulágban. H
magyarul megjelent bővített kiadás, Összukrajnai Állami Kárpáti Kiadó, Ungvá

az Ungvári Boldog Romzsa Tódor Teológiai Akadémia egyháztörténelem tanára volt, jelenleg pedig egyházmegyei levéltáros.

Hricenkó János atya a magyar görögkatolikus papság körében egyszerűen „papa"-ként volt ismert. Azoknak az üldözött papoknak a megjelenítője, akiket a likvidáció előtt szenteltek pappá. Civil munkásként végigélte a kommunizmust, és 1989 után közel egy évtizedig volt ismét lelkipásztor. Tiszaújlak görögkatolikus áldozópapjaként hunyt el 1997-ben. A 20. század közepén élt, az üldöztetést vállaló görögkatolikus papi sors szimbolikus alakja rajzolódott ki személyében. A klasszikus értelemben ismert kárpátaljai görögkatolikus papi értelmiség képviselője volt.

Szabó József személye kevésbé közismert. 1972-ben hunyt el, s leginkább fián, Szabó Konstantinon keresztül ismerik őt Kárpátalján, s így kerül a kárpátaljai magyar görögkatolikus egyház megbecsültjei közé. Fia jelenleg az Ungvári Boldog Romzsa Tódor Teológiai Akadémia prefektusa. Konstantin atyát 1986-ban, a kommunizmus és az egyházüldözés idején szentelték pappá. Akkoriban csak az tudta vállalni a papi hivatással együtt járó kihívásokat, aki tudta, mire számíthat az államhatalomtól, és látta azt is, mi várhat egy görögkatolikus papra a földalatti egyházban.

Külön említést kell tennünk a görögkatolikus hitet megtartó hívekről. Közülük sokan csak később döbbentek rá, hogy a templom, ahol imádkoznak, az ortodox egyház használatában van. Ők ugyan görögkatolikus tudattal éltek, de pravoszlávként regisztrálták őket az állami hivatalokban. Ez egy egészen különleges lelkületet eredményezett, melyet egyáltalán nem lehet tudathasadásnak tekinteni. Sokkal inkább a több évszázadon át a lelkekbe vésődött vallási elkötelezettség és erkölcsi tartás különleges megnyilvánulása volt ez, mely az ateista ideológia terjesztésének kudarcaként is értelmezhető.

A '90-es évek elején került fogalmaink közé a papokra vonatkozó „aláírt – nem írt alá" fogalompár.[4] Megjelent a hitvalló püspök, pap és hívő fogalma a kommunista szovjethatalom üldözöttei között. Kiderült, hogy az értelmiség közül sokan titokban keresztény életet éltek, szentségekhez járultak, s ezt még egymás elől is titkolták…

[4] „Aláírt pap" – Azokra a papokra használják ezt a fogalmat, akik a Munkácsi Egyházmegye eltörlése után vagy azzal egy időben átálltak a pravoszláv egyházba.
„Nem írt alá" – Azokra a papokra használják ezt a fogalmat, akik a Munkácsi Egyházmegye eltörlése után vagy azzal egy időben nem csatlakoztak a pravoszláv egyházhoz. Büntetésük az volt, hogy börtönbe vagy lágerbe kerültek, vagy Kárpátalján maradtak, de nem folytathattak papi tevékenységet.

Fény derült arra is, hogy a görögkatolikus egyház eltörlése utáni időszakban is volt egyházi élet, amelyet ma már a „földalatti egyház" fogalmával jelölünk. E titokban folyt, folyamatos maradt az egyházszervezet, a hierarchia, a papképzés Azokat a püspököket, papokat és híveket, akik ebben részt vettek, méltán lehe hitvallóknak nevezni. Nélkülük nem tudott volna „varázsütésre" újjászerveződn a görögkatolikus egyház.

Azok a görögkatolikus hívek is kockázatot vállaltak, és ezáltal hitvallókká le tek, akik a „nem hagyom a templomot" elhatározással és keresztény világnézett élték végig a kommunizmus időszakát. Sokszor kifejezték véleményüket a rend szerrel szemben, ami által személyes karrierjük, tanulmányaik is háttérbe szoru tak. Negyven év után is apáról fiúra, szülőről gyermekre szállt a görögkatoliku hit. A görögkatolikus papság több évszázados elkötelezett munkáját dicséri, hog fel sem merült a vallásukat gyakorló családokban, hogy az idős papok helyéb lépő fiatal pravoszláv papság által a liturgiában említett ortodox egyházfő sz mukra bármilyen hitbeli kötődést is jelentsen. Négy évtizeddel a Munkácsi Eg házmegye eltörlése után is egyértelműen görögkatolikusnak vallották maguka

Mindezek az utak találkoztak és kiegészítették egymást a kilencvenes év elején történt görögkatolikus egyházi ébredésben.

Nehéz időszakon ment át az elmúlt 25 év során is a görögkatolikus egyh Önmaga újjászervezését egy olyan térségben kellett megvalósítania, amely g politikailag inkább a „kaotikus" jellemzőket hordozta magán – néha még jel leg is. Volt itt rendszerváltás, országváltás, kormányváltás, nemzeti ébredés számos egyéb tényező az elmúlt negyedszázadban.

Bizonyos fogalmak kikristályosodtak, átértékelődtek számunkra... Mára f csamód azokat a volt görögkatolikus hívőket és hívő családokat is veszteség tekintjük, akik az elmúlt 25 év útkeresésének időszakában nem tudtak viss találni, vagy nem tudták megtalálni a helyüket a görögkatolikus egyház köt kében. Kárpátalja magyarok és szlávok lakta területén számottevő azok szá akik valaha görögkatolikusok voltak, de az elmúlt évtizedekben vallást váltot Figyelemreméltó és tanulságos kutatás lehetne, és értékes gondolatokat tudn meríteni abból, ha ennek a vallásváltásnak politikai oldala mellett a hitbeli, sz ológiai és lélektani hátterét is mielőbb felfednék...

A kárpátaljai magyar görögkatolikusságnak jelenleg ebben a miliőben kell r keresnie önazonosságát. Munkánkkal azok előtt tisztelgünk, akik papként hívőként megélték, megtartották és továbbadták egyházunk lelki és tárgyi cseit. S azoknak szánjuk, akik erősíteni szeretnék önazonosságukat, s (újra akarják fedezni a görögkatolikus egyház szellemi és épített örökségében rejlő i szándékot. Azoknak is ajánljuk e könyvet, akikben még erőteljesen él őseinl

megharcolt hite és elkötelezett egyházszeretete. Azoknak is szól e munka, akik „a pislákoló mécsbelet" nem szeretnék kioltani, hanem görögkatolikus őseiknek hitét legalább a megismerés és elismerés szintjén tovább akarják adni. S végül azoknak ajánljuk e kiadványt, akik szeretnék megismerni a kárpátaljai magyar görögkatolikus közösséget.

A szerző

I. FEJEZET

ADALÉKOK A BEREGSZÁSZI MAGYAR ESPERESI KERÜLET KÖZÖSSÉGEINEK TÖRTÉNETÉHEZ

Görögkatolikus magyarok Kárpátalján

A mögöttünk lévő időszakban megélénkült a görögkatolikus egyház múltjának feltárása iránti igény, s ennek köszönhetően mélyebben megismerhetjük azt. Új kutatások is indultak, s az egyházi és a világi történetírás is egyre inkább használja és alkalmazza egymás kutatási eredményeit. Mindez termékennyé teszi az együttműködést és segíti az álláspontok közeledését.

Munkánkkal – a bevezetőben jelzett tisztelgésen túl – elsősorban ehhez a kutatáshoz szeretnénk hozzájárulni. Nem célunk, hogy a görögkatolikus egyház általános történetét akár egészében, akár időszakaiban bemutassuk. A görögkatolikus egyházi élet ismertetésére sem vállalkozhatunk, még Kárpátalja vonatkozásában sem. Munkánkkal arra törekszünk, hogy általános képet alakítsunk ki azokról a kárpátaljai görögkatolikus egyházközségekről, amelyek a magyar közösségekben élnek, illetve azokról a kisebb hívőcsoportokról, akik szláv környezetben ugyan, de magyarul végzik szertartásaikat, következésképpen „folyamatosan hallják a magyar szót".

Az anyaország felé és regionálisan is szeretnénk tudatosítani, hogy Kárpátalja jelenlegi területén a helyi magyarság számarányához viszonyítva jelentős számú magyar görögkatolikus él. Ők nem tartoztak az 1912-ben felállított Hajdúdorogi Egyházmegyébe, amelyet kimondatlanul is a magyar görögkatolikusok számára hoztak létre, elismerve ezáltal az évszázados, nemzeti nyelvért folytatott harcot. A Hajdúdorogi Egyházmegye felállításakor az Eperjesi és a Munkácsi Egyházmegyében is maradtak magyar nemzetiségű görögkatolikusok. Ez a tény az első világháborút lezáró békeszerződésig és az azt követő határmódosításig nem jelentett nemzetiségi problémát, mivel mindhárom egyházmegye a Magyar Királyság területén volt.

A 20. századi államhatár-változások és a hozzájuk kapcsolódó, az aktuális államhatalom részéről megjelenő ideológiai elvek jelentős hatásokat gyakoroltak a Munkácsi Egyházmegyére is. Az ősi egyházmegyét és annak hagyományait magáénak valló magyar közösség sohasem törekedett az elkülönülésre, csak a keleti egyház

ősi hagyományában élő népnyelvi liturgikus élet megéléséhez ragaszkodott é
gaszkodik ma is.

Gyakori jelenség, s a helyi magyar közösségben is megjelenik a kísértés,
szerepvállalásánál kisebb mértékben figyeljenek a görögkatolikusokra. Term
tes, hogy a katolikus egyház sajátos joghagyománya is közrejátszik ebben
szerint a nyelvi-nemzeti sajátosságok nem minden esetben kapnak priorit
egyház „hétköznapi életében". A görögkatolikusság életképességének és élni
rásának azonban egyik legfontosabb bizonyítéka, hogy ez a közösség képes i
ményeket, szervezeteket, egyesületeket létrehozni és fenntartani, s arra töre
hogy képviseltesse magát minden jelentős, magyarságot és egyházat érint
désben. Ezzel együtt elkötelezetten vesz részt a jelenlegi Munkácsi Egyházm
rendezvényein, annak vallási és társadalmi életében is, s ezzel kifejezi lojal
az ősi egyházmegye hagyománya s a mindenkori püspöke iránt.

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyének is szembe kell néznie azzal
ténelmi ténnyel, hogy hívei a történelem folyamán több nemzethez tart
s jelenleg is több náció alkotja. Ez nem jelent lazább kötődést az egyházm
hagyományaihoz, illetve az elkötelezettség hiányára sem utal. Leginkább a
gikus és a lelkipásztori élet gyakorlásában igényel megfelelő bölcsességet a
denkori egyházi vezetéstől és a papságtól.

Munkánk nem titkolt célja az is, hogy felhívjuk a figyelmet a kutatási
tőségekre és azok időszerűségére. Szeretnénk elindítani egy folyamatot,
a magyarokat jelenleg magába foglaló kisebb egyházi közigazgatási egység,
regszászi Magyar Esperesi Kerület parókiáinak történeti megismerésére ir
Ezáltal hozzájárulunk a Munkácsi Egyházmegye jelentős részének történe
az egyházmegyei hagyomány permanens megélésének tanúsításához, ann
mutatásához. S ezzel egy időben a magyar görögkatolikus identitás erősíté
kísérletet teszünk.

A GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZKÖZSÉGEK TÖRTÉNETI FORRÁSAI

Sematizmusok és összeírások

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye parókiáinak története szempontjából a legjelentősebb forrásnak a sematizmusok és az egyházi összeírások tekinthetők. A Magyar Királyság északkeleti részén megtalálható görögkatolikusság történetében a Munkácsi Egyházmegye 1771-es felállítása előtt és után is készültek egyházi összeírások, azonban nem mindegyik jelent meg nyomtatásban. A Munkácsi Egyházmegye 1949-es eltörléséig 36, nyomatásban megjelentetett egyházmegyei adatfeldolgozást ismerünk. Ezek között az 1938-ban kiadott sematizmus eddig ismeretlen okokból csak az egyházmegye általános információit és az egykori Beregszászi Esperesi Kerület parókiáinak adatait rögzíti. A Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport munkájának eredményeként ezek digitalizált formában is megtalálhatók.[5] Ezeken kívül a közelmúltban a Bendász-hagyatékból is előkerült egy sematizmus, amely a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye felszámolása előtti utolsó, 1947-ben összegyűjtött egyházmegyei összeírás.[6]

Ezek alapján két évszázad folyamatai követhetők demográfiai, vallási, etnikai adatok alapján, de jelentős információkat közölnek a falvak történetéről, földrajzi elhelyezkedésükről, papjaikról, kántortanítóikról, egyházi iskoláikról és templomaikról is. Az első, nyomtatásban megjelent egyházi összeírás 1747-ben készült el Olsavszky Manuel Mihály püspök szorgalmazására.[7] Az utolsó gyűjtemény Murányi Miklósnak, a Munkácsi Egyházmegye akkori irodaigazgatójának, a likvidálás előtti utolsó vikáriusának a munkája, melyet 1945-ben készített el és 1947-ben egészített ki.

Ezenkívül a Munkácsi Görögkatolikus Püspöki Levéltár Beregszászban őrzött anyagában is található még jelentős számú, különböző céllal elkezdett összeírás az egyházmegye parókiáiról, melyek ennek a gyűjteménynek a bővítésére és további kutatásokra is alkalmasak, viszont jelen munkánkban nem szerepelnek.

[5] www.byzantinohungarica.hu (kutatás ideje: 2013. december 20.) – Byzantinohungarica – Görögkatolikus Örökségismereti Honlap

[6] A Bendász-hagyaték leírását lásd később (vö. 2.3. A Bendász-hagyaték).
A Murányi Miklós egykori irodaigazgató által összeállított sematizmusból egyetlen példány maradt meg. Jelenleg feldolgozás alatt van. Adatait munkánkban felhasználjuk. Munkánk megjelenésének időszakában folyik az 1741-es sematizmus anyagának nyomdai előkészítése, így rövidesen azzal is gazdagodik majd a gyűjtemény.

[7] Ember, Gy.: *A munkácsi görög katolikus püspökség lelkészségeinek 1747-es összeírása*. In: Regnum – Egyháztörténeti évkönyv, Budapest, Szent István Társulat, 1947.

Ez utóbbiakat inkább az egyes évek statisztikai adatainak, vagy egy-egy paró esperesi kerület joghatósági területének meghatározása, a templomépítés in olása miatt, esetleg egyéb adminisztratív szempontból gyűjtötték össze.

A sematizmusok jellemzője, hogy egy adott egyházmegyét illetően az egy adminisztráció felépítésére, az egyházmegyei intézményekre és vezetőire, a zetesrendekre s a papnövendékekre vonatkozó legalapvetőbb adatokat is rögzí Főesperesi és esperesi kerületenként közlik a parókiákat és filiákat, az azok lévő templomokat és azok titulusait, a 19. század elején pedig a templomok k urait is.

Az összeírások kezdetben csak minimális információt szolgáltattak, de az előrehaladtával a hívek lélekszámának jelölésén túl a templomok titulusaira, a rókiák elnevezésére, az éppen aktuális kegyúrra, a parókia más, világi szemp ból jelentős függőségére vagy éppen függetlenségére, a felekezeti iskola jelenlé azok tanulólétszámára, a községben lévő egyéb felekezetek lélekszámára, s a 20. sz. fordulóján a közösség és az egyházközség történetére vonatkozó minim adatokkal is szolgálnak.

Munkánk szempontjából elsősorban az egyházi összeírásokra és a sematiz sokra hagyatkozunk. Ezek adatait közöljük az egyes templomokra és közösség vonatkoztatva. A jelenleginél sokkal részletesebb történeti feldolgozásoknál a ban egyéb forrásokat is ismerni kell a részletesebb egyházközség-történet szítése érdekében. A statisztikai évkönyvek, a helységnévtárak, a levéltárban egyházi ingatlanokkal kapcsolatos levelezések, illetve sajtótermékek bővít a jelen munkában közölt adatokat. Az 1920-as határmódosítások előtti egy adatközlésekre vonatkozó visszaigazolásokat találhatunk a világi összeírásol közölt népesedési adatokban,[9] melyek többnyire a 19. század utolsó negyed és a 20. század első másfél évtizedében jelentek meg és rendelkeznek adatk jelleggel.[10]

[8] vö.: „sematizmus" – in: www.lexikon.katolikus.hu (kutatás ideje: 2013. december 2

[9] A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárának online gyűjteményében jelentős szám tisztikai évkönyv és helységnévtár található. Vö. www.konyvtar.ksh.hu (kutatás ideje: január 10.)

[10] Statisztikai évkönyvből 1883–1910 között 22 kötet jelent meg. Helységnévtárból 1913 közötti időszakban 12 kötet készült el.

Levéltári források

A Kárpát-medencei görögkatolikus egyház kutatása szempontjából a két legjelentősebb forrás a Munkácsi Görögkatolikus Püspöki Levéltár (151-es fond) és a Bazilita Rend Központi Levéltára (64-es fond). A görögkatolikus népesedési és genealógiai adatok szempontjából pedig jelentős a Kárpátaljai Egyházi Anyakönyvek Gyűjteménye (1606-os fond).[11]

A három gyűjtemény közül a Munkácsi Görögkatolikus Püspöki Levéltár alkotja a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) beregszászi fiókjának egyik legnagyobb terjedelmű gyűjteményét, mely 58344 ügyiratot tartalmaz.[12] A magyarországi görögkatolikusok korai időszakára vonatkozóan és az egyes egyházmegyéknek a Munkácsi Egyházmegye kötelékéből való kiválásáig[13] tartalmazza az Eperjesi, a Szamosújvári, a Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus egyházi ügyeit, a templomépítési és egyházi intézmények kialakulásának folyamatában született levelezéseket és az ingatlanépítési ügyeket. Továbbá magában foglalja az egyházi adminisztrációval, a felekezeti iskolaüggyel és az egyházi gazdálkodással kapcsolatos levelezéseket. Emellett a gyűjtemény terjedelmes iratmennyiséget őriz az anyaegyházmegye (Munkácsi Egyházmegye) joghatóságából kivált egyházszervezeti egységek kanonizációja előtti időszakból.[14]

A Bazilita Rend Központi Levéltára terjedelmében és iratmennyiségében jelentősen kisebb, de a történelmi Magyarország görögkatolikusainak korai történelmére vonatkozóan jelentős forrásgyűjtemény. A Munkács-Csernekhegyi kolostor vezetői a Magyarországon élő bizánci rítusú keresztények fölött az Ungvári Unió

[11] vö. Delehan, M. – Kutasi, I.: *A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár magyar provenienciájú fondjai és levéltári egységei 1919-ig és 1938–45 között.* Budapest, 2009.

[12] vö. uo. 36–38. oldal: A 64-es fond a Munkács-Csernekhegyi bazilita kolostor iratjegyzékének témaköreit foglalja magába, mely öt opiszban 5996 ügyiratot tartalmaz az 1360-as évtől.
vö. uo. 61–78. oldal: A 151-es fond a Munkácsi Görög Katolikus Püspökség iratait foglalja magába, mely 26 opiszban 58344 ügyiratot tartalmaz.
vö. uo. 393. oldal: Az 1606-os fond Kárpátalja Egyházi Anyakönyveinek Gyűjteménye, mely egy opiszban 680 iratanyagot tartalmaz az 1715–1960 közötti időszakból.

[13] 1850-ben a Szamosújvári Egyházmegye (kanonizálva 1853-ban), 1816-ban az Eperjesi Egyházmegye (kanonizálva 1818-ban), 1912-ben a Hajdúdorogi Egyházmegye (kanonizálva 1912-ben), 1924-ben a Miskolci Apostoli Exarhátus

[14] kanonizálás: szabályozási mód az egyházjogban, mellyel a törvényhozó egy másik jogrend már meglévő normájára olyan utalást tesz, mely az illető szabályt egyházjogi normává avatja, illetve „isteni jogi" szabályt egyházi jogszabályba foglal. Vö. kanonizálás/lexikon.katolikus.hu (kutatás ideje: 2014. január 10.)

(1646) előtt püspöki jogköröket gyakoroltak,[15] a kolostor 1751-ig a munkácsi püspökök székhelye volt. A kolostori levéltár fennmaradt iratai alapvetően két részre oszthatók: egyrészt a kolostor ügyeire és gazdálkodására, másrészt pedig a kolostorhoz tartozó parókiákra vonatkoznak. A bazilita rendnek minden kolostorában lehettek archívumai,[16] ami igazolható az egyes iratokon szereplő „A Bazilita Rend Központi Levéltára" feliratú pecsétből, illetve egyes iratokon szereplő jegyzetekből is kiderül, miszerint azt továbbküldték a központi levéltárba. A levéltári anyagban lévő gyűjtemény arról is tanúskodik, hogy maga a kolostor hiteles helyként is működött a magánszemélyek földdel kapcsolatos adásvételi szerződéseinél.

Kárpátalja Egyházi Anyakönyveinek Gyűjteménye az 1715–1960 közötti időszakra nézve 680 iratanyagnyi egyházi anyakönyvet tartalmaz. Közös gyűjtemény foglalja magába a három kárpátaljai történelmi egyház (görögkatolikus, római katolikus, református) anyakönyveit.

Kötetünkben az egyes egyházközségek bemutatásánál szereplő „régi anyakönyv" kifejezéssel erre a gyűjteményre szeretnénk utalni, és az egyházközségek első anyakönyvének kezdő időpontját próbáljuk rekonstruálni. A görögkatolikus egyház 1949-ben történt eltörlésekor az egyházi vagyon elkobzásával az egyházközségek anyakönyveit is elvették. Az egyházi anyakönyvek jelenleg kisebb részben a KTÁL beregszászi fiókjában,[17] jelentősebb mennyiségben pedig ugyanezen intézmény ungvári fiókjában találhatók.[18] Csak töredékük maradt az egyházközségeknél.

[15] vö. Véghseő T.: *„...mint igaz egyházi ember...". A történelmi Munkácsi Egyházmegye görög katolikus egyházának létrejötte és 17. századi fejlődése.* Nyíregyháza, 2011, 13kk.
Botlik J.: *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1946–1997)*, Hatodik Síp – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1997, 9kk.
Pirigyi I.: *A magyarországi görögkatolikusok története, I.* Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 1990, 74kk.

[16] vö. Csatáry Gy.: *A Munkácsi Görög Katholikus Püspökség Levéltárának történetéből — Firczák Gyula munkácsi püspök elhunytának 100. évfordulója alkalmára.* Beregszászon, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán a Görögkatolikus Főiskolai Lelkészség, a Görögkör által 2012. november 22-én rendezett emlékkonferencián elhangzott előadás, a készülő konferenciakötet egyik tanulmánya.

[17] vö. Delehan, M. – Kutasi, I.: *A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár...* – A 26. opisz az 1802–1908 közötti időszakból 44 ügyiratnyi mennyiségben tartalmaz anyakönyveket. Fontos megjegyeznünk, hogy a 151-es fond egyes leírásaiban (opisz) külön csoportot alkotnak az Anyakönyvi iratok (Метричні документи), amelyek nem az anyakönyveket, hanem a keresztelési, esketési és rítusváltási ügyeket jelölik.

[18] vö. 393. oldal: Az 1606-os fond Kárpátalja Egyházi Anyakönyveinek Gyűjteménye, egy opiszban 680 iratanyagot tartalmaz az 1715–1960 közötti időszakban.

Figyelemreméltó, hogy a 19. század második felében és a 19–20. század fordulóján különösen megélénkülő magyar irodalmi és tudományos életbe a görögkatolikus papság és az egyházi értelmiség is bekapcsolódott. Ennek a mind a ruszin, mind pedig a magyar vonalon kifejtett – jelentősnek mondható – irodalmi tevékenységnek is tanúja a levéltári gyűjtemény. A görögkatolikus egyház azáltal vált a szellemi élet közvetítőjévé, hogy az egyházi élet és a nemzeti identitás formálása szempontjából jelentős műveket a püspöki körlevelekben elolvasásra ajánlották a papság és a hívek számára. Ezeket az irodalmi és tudományos alkotásokat, valamint sajtótermékeket a püspöki hivatal előzetes véleményezésre kiadta papjainak, teológiai tanárainak, időnként értelmiségieknek is. Így szétszórtan ugyan, de jelentős mennyiségű tanulmány és recenzió keletkezett különböző kiadványokra vonatkozóan, melyek híven tükrözik az Északkeleti Felvidék görögkatolikus papságának korabeli szemléletét, s kultúrtörténeti kutatás szempontjából is érdekes gondolatokat hordoznak. A bazilita rend anyagában pedig különböző ünnepekre vonatkozó szentbeszédek találhatók, amelyek között már a 18. században is előfordultak magyar nyelvűek.

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye Szovjetunióban történt eltörlése (1949) után az egyházi vagyon elkobzásával együtt részben vagy egészben eltűntek az esperesi és egyházközségi archívumok, illetve a historia domusok is.

A püspökségre beérkezett esperesi kerületi gyűlések jegyzőkönyveiből, illetve az esperesektől a templomépítéseknél vagy személyes ügyeknél kért véleménynyilvánítások irataiból arra következtethetünk, hogy léteztek esperesi levéltárak is. Az egyes esperesi kerületek vezetőinek levelezését azonban egyelőre nem csoportosították külön, csak helyenként jelölik a törzsanyagban. Az Esperesi Kerületek könyvtárainak (Bibliotheca Districtus) fogalma sem tisztázott, bár a sematizmusokban ezeket jelölték.[19] Ezek anyagára és az egyes egyházközségek historia domusaira vonatkozóan nincs információnk.

Jelen munkánk ezért – ezek hiányában – elsősorban ismeretterjesztő szempontokat szolgál a tudományos igényességre törekvés mentén. Az egyházközség-történetek részletes feldolgozásához a sematizmusok adatai szolgálnak kiindulópontként. A részletes kutatás pedig a levéltári és egyházközségi források feldolgozásával valósulhat meg, amelyhez reményeink szerint jelen munka is alapot ad.

[19] Például a Beregszászi Esperesi Kerület tekintetében 1847-től Makkosjánosit jelölték az esperesi könyvtár helyéül. Vö. *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum Dioecesis Munkácsiensis*, pro anno Domini MDCCCXLVII (1847), J. Ellinger, Ungvár, 1847, 21. – A következőkben: Sem (az egyházi összeírások »sematizmus«) elnevezése) 1847 (a kiadás évszáma), 21. (oldalszám).

A Bendász-hagyaték

Bendász István atya neve és írói munkássága az *Öt év a szögesdrót mögött*[20] és a *Helytállás és tanúságtétel*[21] című írásainak megjelenésével vált ismertté a magyar közösség előtt. Emellett jelentősek a Munkácsi Egyházmegye történetét feldolgozó, valamint egyház- és helytörténeti vonatkozású munkái, jegyzetei és tanulmányai is.

A Bendász-hagyaték elnevezést néhány éve kezdték el használni. „Bendász Pista bácsi" ugyanis szorgalmával és gyűjtőszenvedélyével több egyházirodalmi munkát hagyott maga után. Személyes igényességből és indíttatásból dolgozott, hiszen a kommunizmus idején nem számíthatott publikációs lehetőségre. Egyháza iránti elkötelezettségből nyilvános papi ténykedése idején, üldöztetése alatt és az illegalitásban is írt jegyzeteket, tanulmányokat, egyházközség- és falutörténeteket, rövid egyházmegye-történetet, gyűjtött papi és kántortanítói listákat, családfákat.

A két világháború közötti tudományos munkásságának ugyan megvannak a gyümölcsei, ennek ellenére még jelenleg is nehéz rekonstruálni tudományos életrajzát, mivel 1949-es letartóztatásakor az addig megjelent publikációi elvesztek. A '30-as évek elején a *Negyilja* újság hasábjain Borec („Küzdő") és Verchovinai lelkipásztor álnevek alatt több vitairatot jelentetett meg, számos cikket írt az egyház és időnként önmaga védelmében is az akkor már jelentős propagandával rendelkező kommunista és ateista támadásokkal szemben.

Helytörténeti munkái kéziratban maradtak meg.[22] Ezek közül többet elkoboztak, s csak kettőt sikerült újraírnia: az *Eretnekség és a szekták kialakulása és tanítását* és *A szerzetesség rövid történetét*. 1948-ban készült *A Munkácsi Görög Katolikus Egyház 1848–1849-ben* című kézirata végül 1997-ben jelent meg.[23] 1960 és 1990 között a püspöki levéltárban és könyvtárban dolgozott, ezalatt két kézirata

[20] Első kiadása 1991-ben jelent meg Budapesten.

[21] (1.) Bendász, I. – Bendász D.: *Helytállás és tanúságtétel*. Ungvár–Budapest, 1994; (2.) *Бендас, С. Бендас, Д.: Священики–мученики сповідники вірности*; (3.) Bendász, I. – Bendász, D.: Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai. Kairosz Kiadó, Budapest, 2014.

[22] Офіцинський Роман: *Новоселиця у минулому і сьогодні (1371–2009 роки)*. Ужгород, 2009. – Taracújfalú történetének leírását az Ungvári Nemzeti Egyetem történelem tanszékének professzora a saját könyvében használta fel és adta ki.
С. Бендасъ: *Монографія села Вел. Копань*. In: Літературна Недѣля 18. szám, 1943, 224–227. – *Felsőveresmart krónikája* c. munkájának rövid tartalma.

[23] Bendász I.: *Az 1848-49-es szabadságharc és a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye*. KMKSZ, Ungvár, 1997.

készült el: *A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye paróchiái és papjai a legkorábbi időktől 1949-ig*, valamint az *Adalékok a Munkácsi Görög Katolikus püspökség történetéhez*, melyek végül egy könyvben jelentek meg 1999-ben.[24] Váratlan halála miatt utóbbi befejezetlen maradt, így csak az unió elfogadásáig terjedő részt öleli fel. Említésre méltó még a hagyatékában található, a munkánknál is felhasznált két, eredetileg latin nyelvű, 1792-es és 1806-os összeírás a Munkácsi Egyházmegye parókiáiról.[25]

Munkái közül az *Öt év a szögesdrót mögött* című írása a legismertebb, amely a letartóztatása és a hazatérése közti időszak (1949–1955) emlékirata. 1991-ben és 2000-ben Budapesten jelent meg, majd 2007-ben angol, 2008-ban pedig ukrán nyelven is kiadták. Ez utóbbi az ukrán olvasók egy csoportja körében vihart kavart, annak ellenére, hogy a könyv a Gulagon történt események megélt valóságának személyes tapasztalaton alapuló leírása. Lágeréveiben is naplót vezetett. Feleségének írt tábori leveleiben konkrét feladatokat adott, kiket kell odahaza kikérdeznie a megadott kérdések tisztázása miatt.[26]

„Történészként, különösen a 20. századi egyházüldözés kutatójaként… hatalmas kutatómunkát végzett. Ezért nagy hálával tartozunk neki, valamint 1993-ban pappá szentelt fiának, Dánielnek – aki jelenleg a hagyatékot kezeli –, amiért megmentette, majd kiadta egyházmegyénk 20. századi üldöztetésének történetét, amelyhez hasonló nem született egész régiónkban."[27]

[24] Bendász I.: *Adalékok a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye történetéhez*. KMKSZ, Ungvár, 1999.

[25] Bendász, I. – Koi, I.: *A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye lelkészségeinek 1792. évi és 1806. évi katalógusa*. Nyíregyháza, 1994.
Udvari I. (szerk.): *A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása*. Vasvári Pál Társaság, 1990.

[26] Bendász István magánlevéltára, az illegális úton (feketén) küldött leveleinek eredetije és másolatai. Összesen 41 darab.

[27] Puskás L.: *A Munkácsi Egyházmegye vértanúinak boldoggá avatási kutatásaiból*. vö. *Благовісник*, 2007/3, 16–17.

Megjelent cikkei[28], az egyházmegyei levéltárban 1943–1948 között gyűjtött, eddig napvilágot nem látott jegyzetei és jegyzékei[29], a fentebb említett részben vagy egészben megjelent munkái alapján nem túlzás az egyház- és helytörténész kifejezés, tudományos igényességű munkái mellett jelentős szépirodalmi gyűjteményével együtt pedig a Bendász-hagyaték gyűjtőfogalom használata.

[28] Bendász, I.: *Adalékok nyelvünk múltjához.* In: Kárpáti Igaz Szó, 1990. augusztus 8-i szám, 8. oldal.
Bendász, I.: *Kárpátalja első főiskolai jellegű intézménye.* In: Kárpáti Igaz Szó, 1991, 241. szám, 19.
Bendász, I.: *Kárpátaljai specialitás.* In: Kárpáti Igaz Szó, 1992. – Tíz részből álló sorozat 1992. február 15-e és június 27-e között a 15., 21., 26., 30., 42., 50., 55., 73., 81., 96. számokban.

[29] Itt kell említést tenni arról az utóbbi időkig ismeretlen sematizmusról, amelyet 1945-ben Murányi Miklós irodaigazgató készített, majd 1947-ben kiegészített. A munka egyetlen példányban készült el, s a Bendász-hagyatékban található. Sem 1945-ben, sem 1947-ben nem volt már lehetőség megjelentetni.

A Beregszászi Magyar Esperesi Kerület
kialakulása és jelenlegi helyzete

A kárpátaljai magyar görögkatolikusok fogalma

A magyar kormány előterjesztésére 1912-ben Ferenc József által létrehozott és Szent X. Pius pápa *Christifideles Graeci* kezdetű bullájával kanonizált Hajdúdorogi Görögkatolikus Egyházmegye 162 parókiáját a környező egyházmegyékből sorolták át.[30] A magyar liturgikus nyelv használatának szentszéki jóváhagyásáért és egy magyar görögkatolikus egyházmegye felállításáért küzdő mozgalomból született meg a Magyar Görögkatolikus Egyház. Ennek egyházszervezeti kifejeződése, a Hajdúdorogi Egyházmegye 1920 után a trianoni Magyarország egyetlen görögkatolikus egyházkormányzati egysége lett, mivel az összes többi görögkatolikus püspöki székhely az utódállamok területére került.

A határon túlra került régióban jelentős számú hívő maradt, akik magyar identitásúak és magyar görögkatolikus liturgikus hagyományt gyakorlók voltak a Hajdúdorogi Egyházmegye felállítása és a 20. századi határmódosítások után is. A magyar görögkatolikusok az anyaországon kívüli régiókban Kárpátalján (Munkácsi Egyházmegye), Felvidéken (Eperjesi és Kassai Egyházmegye), Partiumban (Máramarosi és Nagyváradi Egyházmegye) élnek. Még Erdélyben (Székelyföldi Külhelynökség) is voltak magyar görögkatolikusok, de a 20. század folyamán folyamatosan beolvadtak a román görögkatolikus egyházmegyékbe.

Jelen munkánkkal nem célunk a görögkatolikus egyháztörténet 1920 előtti vagy utáni bemutatása. Pusztán arra törekszünk, hogy tanúsítsuk és tudatosítsuk az egyház sokszínűségét, a Munkácsi Egyházmegye többnemzetiségű voltát, és megjelöljünk egy szálat, amely bennünket a magyar nemzethez kapcsol. A Munkácsi Egyházmegyében élő magyar görögkatolikusok ugyanis lojálisak az ősi egyházmegyéhez, de jogos igényként megélik a keleti egyházak ősi gyakorlatát, vagyis a népnyelven való imádkozást és istentiszteleti életet.

[30] 70-et a Munkácsi Egyházmegyéből.

A Beregszászi Magyar Esperesi Kerület egyházközségei és az esperesi kerület létrejötte

A Beregszászi Magyar Esperesi Kerület jelenleg 43 egyházközséget foglal m ba,[31] melyek közül 19 parokiális hely[32], 24 pedig oldallagosan ellátott egyházkö (fília). A Beregszászi Magyar Esperesi Kerületen kívül is van magyar görögkato liturgiavégzés. Erről Munkács, Nagyszőlős, Fancsika, Barkaszó, Koncháza eset beszélhetünk. Ungváron a Püspöki Székesegyházban végzi szertartásait egy jel magyar görögkatolikus közösség, magyar ajkú pap vezetésével. Fancsikán, B szón és Koncházán ugyanabban a szertartásban a magyar és ószláv nyelvű én váltakoznak. Sislócon és Ráton pedig ugyanaz a görögkatolikus lelkész végzi den ünnepi alkalommal a szertartásokat, külön magyar és ószláv nyelven. It említést tenni Kovászóról, ahol valaha két nyelven végezték a szertartásokat, azonban a magyart fokozatosan leépítették. Ezek az egyházközségek *de jure* tartoznak a magyar kerülethez, de a magyar hívek részt vesznek a magyar es kerület programjain.

Beszélnünk kell továbbá a magyar görögkatolikus szórványról is, melyne tében a magyar nyelvű lelkipásztori ellátottság és igehirdetés mostanáig nem dott meg. Számos községben[33] jelenleg is élnek magyarul beszélő görögkat emberek, akiket a kizárólagos szláv nyelvű liturgikus élet és igehirdetés, val a lelkipásztori tevékenység hiánya asszimilációval és identitásvesztéssel feny

A Munkácsi Egyházmegye kötelékében a Beregszászi Magyar Esperesi letet[34] és a kerületen kívüli közösségeket is egybevetve, heti rendszereség közösségben végeznek magyar szertartásokat és prédikálnak magyarul.[35]

[31] Benét nem jegyezték be államilag.

[32] Parókiák felsorolása: Beregszász (három filiájában – Tasnád, Búcsú, Nagybakta milyen formában nincs magyar liturgia), Tiszacsoma (fília: Macsola), Nagybégár Kisbégány, Gut), Beregdéda, Makkosjánosi (filia: Balazsér, Csikósgorond), Me (fília: Nagymuzsaly, Bene, Borzsova), Batár, Nevetlenfalu (fília: Szőlősgyula, Ak Csepe (fília: Csomafalva), Tiszabökény (fília: Tiszapéterfalva, Tiszafarkasfalva), Fo (fília: Nagypalád, Fertősalmás), Tiszaújhely, Tiszaújlak (fília: Csetfalva), Kar Mátyfalva, Salánk (fília: Tiszakeresztúr, Verbőc-Feketepatak), Rát, Sislóc (fília Palágykomoróc (fília: Kisszelmenc, Szürte-Téglás)

[33] Técső, Huszt, Visk, Csap, Gorond, Izsnyéte, Gát, Gödényháza, Királyháza, Fe Nagybereg, Sztrabicsó, Mezővári, Beregszász-Ardó, Beregszász-Búcsú, Asztély, Sároszoroszi, stb.

[34] Берегівський деканат для угорців

[35] Csikós is bejegyzett egyházközség, ahol azonban nincs külön szertartási rend a hívek Makkosjánosiba járnak szertartásra.

kívül a „magyar kerület” minden parókiáján és egyházközségében van magyar nyelvű hitoktatás is. A magyar görögkatolikus szórványban a nemzeti nyelvű lelkipásztori ellátottság egyelőre megoldatlan.

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyében az egyházi adatok alapján 23–24 ezer magyar görögkatolikus hívő van. Amikor napjainkban a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület fogalmát használjuk, akkor az lényegében egyet jelent a kárpátaljai magyar görögkatolikusokkal. Nagyobb részük ebbe a kerületbe tartozik, de vannak olyan közösségeink is, amelyek az egyházi közigazgatás szerint ugyan más esperesi kerületbe tartoznak, de nyelvi-nemzeti hagyományaik alapján a magyar közösséget tekintik sajátjuknak.

A Beregszászi Magyar Esperesi Kerület a görögkatolikus egyház 1989-es újraengedélyezése, legalizációja[36] utáni időszakban fejlődött a magyar görögkatolikusokat tömörítő kisebb egyházi közigazgatási egységgé.

Szemedi János püspök 1996-ban, a *Blahovisznik* kilencedik számában öt esperesi[37] kerület alapítását hirdette ki. 1996. augusztus 30-án 406/96-os rendeletével állította fel a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerületet, melynek Bendász Dániel alsóveresmati parókus lett az esperese. Az új kerület magában foglalta a Nagyszőlősi, Beregszászi, Ungvári és Munkácsi járások magyar, illetve részben magyar egyházközségeit és a Nagyszőlősi járás szláv nyelvű egyházközségeit is. Ezt a kerületet kezdték el a rendszerváltás után magyar esperesi kerületnek nevezni, ugyanis ide tartozott és tartozik a magyar identitású görögkatolikus hívek és papság legnagyobb része.

Milan Šášik püspök apostoli kormányzóként röviddel 2003-as intronizációja után leválasztotta a Nagyszőlősi járás szláv falvait és külön esperesi kerületet állított fel, melynek akkori vezetője Szabó Konstantin lett. Az akkori ordinárius a Beregszászi Esperesi Kerület névnek megtartása mellett csak a magyar, vagy

[36] 1989. november 30-án Kijevben hatályon kívül helyezték a görögkatolikus egyházat betiltó 1949-es rendeletet. Vö. Бендас Д.: *Виховання духовних кадрів у Мукачівській Греко-Католицькій єпархії*, in: Наукові записки Ужгородського університету Серія, Історично-релігійні студіїю, Ungvár, 2012, 70.
Бендас Д.: *Легальна і нелегальна підготовка священиків у Мукачівській єпархії*, in: Благовісник, 2002/6, 8.
Fedinec Csilla, Vehes Mikola (főszerk.): *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Argumentum, MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2010, 364kk.

[37] Az öt esperesi kerület: Volóc-Mizshirjai, Nagyszőlős-Beregszászi, Ilosva-Szolyvai, Huszt-Técső-Rahói, a román hívek részére külön kerület a Técsői és a Rahói járásokban. Ez utóbbit jogfolytonosság alapján hozták létre, ugyanis az 1947-es sematizmusban már volt saját esperesi kerülete a románoknak.

a nagyobb arányban magyar egyházközségeket hagyta meg ebben a keretben, illetve Ungvár, Munkács és Nagyszőlős magyar híveit és Beregszász ősi egyházközségét, vagyis a jelenlegi Sevcsenkó utcai (egykori Attila utcai) Örömhírvétel templomot.

Nagyobb közigazgatási átalakítás a főesperességek létrehozatalával történt meg. 2011. szeptember 17-én Milan Šášik püspök 208/11. számú rendeletével felállította az Ungvári (a Szent Kereszt Felmagasztalása védnöksége alá helyezett), a Munkácsi (Cirill és Metód védnöksége alatt) és a Huszti (Boldog Romzsa Tódor védnöksége alatt) Főesperességet. Ezzel egy időben 208/11-es rendeletével a Huszti Főesperességet vikariátusi rangra emelte. A Beregszászi Magyar Esperesi Kerületet az Ungvári Főesperesi Kerületbe sorolták be.[38]

2011. március 1-jei hatállyal Milan püspök a Beregszászi Esperesi Kerület élére az esperesi tisztségében nyugalmazott Bendász Dániel utódjául Demkó Ferenc tiszacsomai áldozópapot nevezte ki.[39]

A Beregszászi Magyar Esperesi Kerület jogi fogalma akkor lett markánsabban elkülöníthető, amikor 2007. augusztus 1-jén Milán püspök nemzetiségi alapon létrehozott egy esperesi kerületet a Beregszászi járáson belül a vallásukat szláv nyelven (ukránul és ószlávul) gyakorló görögkatolikusok számára.[40] Ez azonban a „magyar" kerülettől eltérően csak a járásra vonatkozó joghatósággal rendelkezik.

A sorozatos átalakítások következtében mára kialakult egy kisebb egyházkormányzati egység, a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület, amely lelkipásztori tevékenységével egyidejűleg lényeges identitás-meghatározó és önazonosság-formáló feladatokat lát el a magyar közösségen belül. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyét jelenleg nagyrészt szláv (ruszin és/vagy ukrán) nemzetiségű hívek alkotják. Kisebb részében van jelen a magyar és a román anyanyelvű görögkatolikus közösség. A becsült egyházi adatok alapján Kárpátalja közel egyharmada, megközelítőleg 400 000 ember görögkatolikus. Ebből 4500 a román és 23–24 ezer a magyar görögkatolikus.

[38] vö. A *Благовісник* 2011. év 9–10. száma, 6–8.

[39] 2011. augusztus 1-jén a munkácsi püspök létrehozta a Beregszászi Ukrán Esperesi Kerületet is, mely Beregszász központtal a Beregszászi járás területén rendelkezik joghatósággal a szláv nyelvű hívek fölött. Itt kell megjegyezni, hogy a fentebb felsorolt és a járások határait követő, szláv (ukrán és ruszin) nyelvű híveket magába foglaló esperesi kerületek közül csak a beregszásziban van párhuzamos esperesi kerület.

[40] Beregszászi Járási Ukrán Esperesi Kerület, vezetője Selemba Mihály esperes, aki egyben a beregszászi Találkozás Egyházközség papja is.

A Beregszászi Esperesi Kerülethez tartozó egyházközségek adminisztratív besorolása 1949-ig

A Beregszászi Esperesi Kerület (District Beregszásziensis) fogalma a 19. század elejétől létezett. A történelmi Magyarországon működő Munkácsi Egyházmegyén belül azonban sem történeti, sem pedig szociológiai szempontból nem emelkedett ki különösebben az esperesi kerületek közül az egyházmegye 1949-ig íródott történetében. A görögkatolikus egyház 1949-es likvidálása és 1989-es legalizálása közötti időszak egyházkormányzati és nemzetiségi szempontból nem vizsgálható.

Ukrajna 1991-es függetlenedése után azonban a volt szovjet utódállamban is időről időre megjelentek olyan nemzetiségi alapú impulzusok, amelyek végül a Munkácsi Egyházmegyében létrehozták a magyar (vagy többségében magyar) egyházközségekből a Beregszászi Magyar Esperesi Kerületet. A nemzetiségi alapon felállított esperesi kerület jogi fogalmára egyébként már a görögkatolikus egyház eltörlése előtti időszakból volt precedens. A Munkácsi Egyházmegye eltörlése előtti időszakban ugyanis már létezett az egyházmegye román hívei számára felállított esperesi kerület.[41]

Magyar vonatkozásban az 1989-es legalizáció után a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület, melyre a vonatkozó rendeleteket fentebb már taglaltuk, mint egyházkormányzati egység egybeforrt a Kárpátalján élő magyar görögkatolikusok fogalmával.

A Beregszászi Esperesi Kerület fogalma az 1806-os egyházi összeírásban szerepel először. Az esperesi kerület akkor a Bereg vármegyei esperességek közé tartozott és Beregszász, Makkosjánosi, Pisztraháza, Falucska, Remete és Kovászó egyházközségeket foglalta magába filiáikkal együtt. Ebben az időben a kerületben az anyaegyházközségekhez 26 filia tartozott, és csak négynek volt temploma.

A későbbi sematizmusokban (1814-től) az egyházmegye megszüntetéséig folyamatosan a Beregszászi Esperesi Kerület (Districtus Vice Archi Diaconalis Beregszásziensis) megnevezés található.[42] A legutolsó, 1947-es sematizmus alapján a kerületbe kilenc egyházközség tartozott 32 filiával. Az 1806-os sematizmushoz képest az akkor még filiaként létező egyházközségek közül Tiszacsoma, Kovászó,

[41] vö. *Distrcitus Rumenus*, Sem 1947., 26.

[42] Elnevezése a Sem 1905-ben Districtus Beregszászensis; a Sem 1938-ban Districtus Berehovensis; a Sem 1947-ben Districtus BEREHOVO-ensis.

Beregdéda és Beregdaróc[43] vált önálló egyházközséggé. Ezek az egyházközségek egykor a Beregszászi járás területén voltak.

A 18. század végén megpróbáltak a jelenlegi Beregszászi járás területén a Makkosjánositól, Beregdédától és Sztrabicsótól távol eső kisebb egyházközségekből Som központtal egy parókiális helyet kialakítani, de a jobbára református és római katolikus vidéken ez nem honosodott meg.[44]

A jelenlegi Beregszászi Magyar Esperesi Kerület parókiái közül az Ungvári járásban lévő egyházközségek először az Ungvári, 1859-től pedig a Bezői Esperesi Kerülethez tartoztak. Mindez igaz a jelenleg Ungváron lévő magyar görögkatolikusokra, akik a püspöki székesegyházhoz tartoznak. S ugyanez igaz a járás magyar görögkatolikusaira is, akik az egykori Palágykomoróc anyaegyházközséghez tartoztak, s időközben önállóvá váltak, mint például Sislóc vagy Gálocs. Utóbbiban előbb fatemplomot, 1886-tól pedig kőtemplomot jelöltek. Palágykomoróc egykori filiáit a két egyházközség között osztották szét. Az időközben önálló egyházközséggé váló Rát szintén az Ungvári Esperességhez tartozott Kereknye filiájaként. Rát az 1947-es sematizmusban szerepel először önálló egyházközségként.

Az esperesi kerületnek a Nagyszőlősi járásban lévő egyházközségei között volt a legtöbb átszervezés. 1792-ben a jelenlegi ugocsai egyházközségek két esperesi kerület – a Nagyszőlősi és a Túrterebesi – tagjai voltak. Előbbibe a Tisza jobb partján lévő, utóbbiba pedig a bal parti (jelenleg Tiszahát néven ismert) egyházközségek – valamint azok filiái – tartoztak.

A Nagyszőlősi Kerületbe tartozott a névadó Nagyszőlősi Egyházközségen kívül Salánk, Karácsfalva, Tiszaújhely, Tiszaújlak és Mátyfalva. A Túrterebesi Kerületet Tiszabökény, Forgolány, Batár, Csepe és Nevetlenfalu alkotta.

Egyházi átszervezés a 19. század közepén érintette a területet. Az 1859-es katalogizálás szerint ezek az egyházközségek már a Szászfalusi Esperesi Kerület kötelékében szerepeltek. Kivéve Fertősalmást, amely az akkori anyaegyházközségével, Kökényesddel a Szatmárnémeti Esperesi Kerülethez tartozott.

Az esperesi kerületek határai a térségben egészen 1915-ig nem változtak. Az, hogy az 1920-as határmódosítások vagy más szempontok hogyan érvényesültek, további kutatásokat igényel. Pusztán a sematizmusokból ezeket a változásokat nehéz nyomon követni. Ráadásul 1915 és 1947 között nem jelent meg egyházi

[43] Beregdaróc az 1920-as határmódosítás után Csonka-Bereghez tartozott, következésképpen a Hajdúdorogi Egyházmegyéhez. 1938 után visszakerült a Munkácsi Egyházmegye kötelékébe. Az 1947-es sematizmusban már materként a Beregszászi Esperesi Kerület része volt. Filiái: Barabás, Csaroda, Fejércse, Gelénes, Márokpapi, Beregsurány, Tarpa, Tákos, Tivadar.

[44] Sem 1792/97.

… 1938-ban, amely csak az akkori Beregszászi Esperesi Kerület adatait tartalmazza. Az 1945-ben kiadott és 1947-ben javított sematizmusban ugyanis már egy újabb kerület szerepel az összeírásban, nevezetesen a Tiszaújlaki Esperesség, amely a jelenlegi magyar kerület parókiái közül többet is magába foglalt.

A jelenleg magyar görögkatolikus liturgiát végző, de nem az esperesi kerülethez tartozó egyházközségek közül Fancsika a Nagyszőlősi Esperesi Kerülethez, míg Munkács és Barkaszó a Munkácsi Esperesi Kerülethez tartozott, Kisgejőc és Koncháza pedig az Ungvári Kerület részét képezte.

A KÁRPÁTALJÁN ÉLŐ MAGYAR GÖRÖGKATOI KÖZÖSSÉGEK ÖSSZESÍTŐ ADATAI

A következő lista azokat az egyházközségeket és fontosabb adataikat jelenleg bejegyzett egyházközség van, illetve folyamatos a magyar litu és igehirdetés.

Ezenkívül több olyan egyházközsége is van a Munkácsi Görögkatolik megyének, ahol a magyar görögkatolikus hívek nyelvi identitása nem szil vagy éppen az elmúlt évtizedekben meggyengült, s mindeddig magyar n pásztori ellátásuk sem valósulhatott meg. Jelenleg leginkább Técső, Huszt, Őrdarma, Minaj, Nagygejőc, Kereknye, Császlóc, Gorond, Izsnyéte, Sztra Gödényháza, Tekeháza, Királyháza, Feketardó, Nagybereg, Mezővári, Végardó, Beregszász-Búcsú, Asztély, Kovászó, Sároszoroszi, Zápszony, Me stb. azok a községek, ahol tudunk magyarul beszélő görögkatolikusokról. településeken élők a nemzeti-kulturális-történelmi hagyományok alapján közösséghez tartoznak, azonban a vallási és a nemzeti asszimilációs hat átlagosnál erőteljesebben ki vannak téve. Kárpátalján ez a hívőcsoport, ill tekinthető a *magyar görögkatolikus szórványnak*. Becsléseink alapján szám ladhatja a négyezer főt.

Kárpátalján tehát belső egyházi adataink alapján a magyar görögkatoli összességében 26 ezerre tehető.

Bejegyzett és folyamatos lelkipásztori ellátásban részesül kárpátaljai magyar görögkatolikus egyházközségek összesítő a

Egyházközség	Fatemplomának építési ideje	Jelenlegi templomának építési ideje	Templomának titulusa	Az egyházközség tagjainak száma 2014-ben	Első anyakönyvének kezdete	Az egyházközség egyházi és állami bejegyzése a legalizáció (1989) után	Jelenlegi áldozópap
Ungvár, püspöki székesegyház		1646	A Szent Kereszt felmagasztalása	1000 magyar hívő			An
Kisgejőc		1993	Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony)	600		1991	An

Rát		1912	Szent György nagyvértanú	450		1991	Szolánszky Ágoston
Sislóc		1872	Istenszülő születése (Kisboldogasszony)	400		1991	Ábrány Krisztián
Palló		2003	Szent Péter és Pál főapostolok	110		1996	Ábrány Krisztián
Koncháza		1888 -1891	Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony)	100		1995	Pazuhánics Mihály
Palágykomoróc	1792 előtt	1847	Istenszülő születése (Kisboldogasszony)	150	1823	1992	Szkoropádszky Péter
Gálocs	1747 előtt	1886	Istenszülő oltalma (Pokrova)	115		1994	Szkoropádszky Péter
Kisszelmenc		A szertartásokat a Szentháromság római katolikus templomban végzik.		80		2006	Szkoropádszky Péter
Téglás-Szürte	1900-as évek vége		Szent István apostoli király	200		1995	Szkoropádszky Péter
Beregszász	1747 előtt	1825	Örömhírvétel (Gyümölcsoltó Boldogasszony)	1300	1772	1990	Margitics Volodimir, Margitics Jaroszláv
Makkosjánosi	1782 előtt	1835	Istenszülő oltalma (Pokrova)	1350	1835	1992	Egressy Miklós
Balazsér		1896	Szent Péter és Pál főapostolok	450		1991	Egressy Miklós
Csikós	Nincs külön liturgia, a görögkatolikus hívek Makkosjánosiba járnak szertartásokra.			40		2010	Egressy Miklós
Beregdéda	1747 előtt	1863	Urunk mennybemenetele (Áldozócsütörtök)	950	1887	1993	Levcsenkó Róbert
Tiszacsoma	1792 előtt	2009	Urunk színeváltozása és Szent István apostoli király	800	1924	1993	Demkó Ferenc
Macsola		A szertartásokat a közösen épített Szentháromság templomban végzik.		130		2003	Demkó Ferenc
Mezőgecse		1947	Istenszülő születése (Kisboldogasszony)	450	1997	1991	Demkó Ferenc

Nagyborzsova		1946	Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony)	250		1991	Bakancsos Sándor (ideiglenes)
Bene		A szertartásokat a római katolikus Jézus Szíve templomban végzik		110			Szűcs Béla (ideiglenes)
Nagymuzsaly		2001	Keresztelő Szent János születése (közös templom)	130		1998	Levcsenkó Róbert (ideiglenes)
Nagybégány		1904	Szent Miklós püspök	750	2006	1992	Marosi István
Kisbégány			Épülő templom Szent Tamás apostol tiszteletére	150		2009	Marosi István
Gut		2006	Páduai Szent Antal (közös templom)	50		2001	Marosi István
Batár		1747 előtt	Szent Mihály főangyal	850	1782	1997	Lődár Jenő
Csepe	1505	1883	Istenszülő születése (Kisboldogasszony)	1600	1795	1991	Harangozó Miklós
Csomafalva	1792	1914	Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony)	170		1991	Harangozó Miklós
Tiszabökény	1747 előtt		Szent Mihály főangyal	500	1792	1991	Pősze Sándor
Tiszapéterfalva		2009	Szent Illés próféta	550		2003	Pősze Sándor
Tiszafarkasfalva	2009-ben átépítve		Szentháromság	350		1991	Pősze Sándor
Forgolány		2003	Keresztelő Szent János születése	185	2003	1993	Gajdos Attila
Fertősalmás		Szent Péter és Pál főapostolok tiszteletére szentelt kápolna		100		2004	Gajdos Attila
Nagypalád		Épülő templom a Mindenszentek tiszteletére		100		2004	Gajdos Attila
Nevetlenfalu		2011	Szent György nagyvértanú	150	2012	1993	Szűcs Viktor
Sző!ősgyula		2011	Örömhírvétel (Gyümölcsoltó Boldogasszony)	85		2007	Szűcs Viktor
Aklihegy		Urunk színeváltozása (ökumenikus templom)		50			Szűcs Viktor

Salánk	1792 előtt	1878-1883	Szent Mihály főangyal	1750	1770	1991	Csirpák József, Fülöp János
Verbóc-Feketepatak		2008	Boldog Tódor felszentelt vértanú ereklyéinek átvitele	180		2002	Csirpák József, Fülöp János
Tiszakeresztúr		2014	Kenethozó asszonyok	120		2008	Csirpák József, Fülöp János
Tiszaújlak		1792 előtt	Urunk mennybe-menetele (Áldozó-csütörtök)	980	1792	1991	Bakancsos Sándor
Csetfalva		2001	Szentháromság (közös templom)	120			Bakancsos Sándor
Tiszaújhely	1792 előtt	1926	Istenszülő születése (Kisboldogasszony)	900	1786	1991	Szűcs Béla
Karácsfalva	1747 előtt	1856-1859	Szent Mihály főangyal	350	1920-as évekből	1991	Tóth Jenő
Mátyfalva	1792 előtt	1937	Istenszülő oltalma (Pokrova)	850	1928	1991	Pősze Roland
Fancsika	1747 előtt	1902	Urunk mennybe-menetele (Áldozó-csütörtök)	730	1781	1991	Trescsula László
Nagyszőlős	1747 előtt	2004	Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony)	300 magyar hívő			Szokol Ágoston
Barkaszó		1906	Mindenszentek	200 magyar hívő		1996	Szűcs Ferenc
Munkács		1747 előtt	Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony)	400 magyar hívő			Szűcs Ferenc
Magyar egyházközségekben összesen:				21 695			
Szórványban élő magyar görögkatolikus száma:				4 000			
Magyar görögkatolikusok száma összesen:				**25 695**			

3. FEJEZET

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZKÖZSÉGEKRE VONATKOZÓ ADATOK ÉS FOGALMAK

Közösségek és templomok

Az utóbbi években a történelmi kutatások megélénkülése mellett megfigyell a lokális, vagyis a helyi közösségek történetének megismerésére irányuló igén Az identitás erősítésének történelmi tényekkel való alátámasztása mindig is fo szempont volt, s az ideológiai és nemzeti elfogultság kísértésében élő korunk még fontosabbnak tekinthető.

A közelmúlt és korunk gyakran ideológiai alapokra helyezett „kutatási st giái" hajlamosak az igazság elferdítésére. A görögkatolikus egyház történet kutatása korrekt körültekintést igényel. Egyrészt azért, mert az újkorban l jövő egyház gyakran célpontja volt a politikai és nemzeti behatásoknak. Más azért, mert egy különösen interetnikus jellemzőkkel és vallási sokszínűségg szőtt területen fekszik, amely az elmúlt évszázadban gyakran államhatalm cserélt.

Munkánk vezérfonala a kárpátaljai görögkatolikus közösségek bemuta Elsősorban a templomok történetére és illusztratív bemutatására törekszünk egészítve azt azzal, hogyan alakult a közösség élete az elmúlt évtizedekben. kánk célja továbbá, hogy magyar görögkatolikus szempontból rögzítsük a állapotot, amely a mai időszakra kialakult a 20. század zavaros és gyakra lamalakulatokat is váltó időszakában. Véleményünk szerint az egyház éle leginkább a templomok hordozzák és testesítik meg azt a szellemi és lelki dagságot, amely az egyház küldetéstudatában gyökerezik. A templomot ugy mint „Isten házát" jelenlegi liberalista és szekularizált világunkban is visz gos elismertség, tisztelet övezi.

Kiadványunkban a hivatalos magyar, illetve zárójelben az ukrán telepü veket használjuk. A települések magyar megnevezésénél a 20. század köz többnyire az 1898 és 1912 között megállapított neveket használták. A Sz unió időszakában többnyire a rövidített, vármegyei jelzetek nélküli változ A Legfelsőbb Tanács 1986 és 2014 között egyes településneveket megváltoz

Amikor 1990-ben a kárpátaljai magyarság több magyarlakta település magyar nevének a visszaállítását kezdeményezte, az MTA Nyelvtudományi Intézete is a településnevek ezen (hosszabb) névalakjainak a használatát javasolta.[45]

Az egyházi összeírások a helységnevekkel kapcsolatosan nem egységesek. A 19. század közepe táján megpróbálták a helységek ruszin nyelvű átírását meghonosítani, de ez inkább bonyodalmakra adott okot,[46] semmint segítette volna a tisztánlátást.

A „lex orandi lex credendi" („a hit szabálya, az imádság szabálya") elv továbbgondolása alapján templomaink azok a helyek, amelyek rögzítik bizonyos időszak gondolkodását, gazdasági lehetőségeit, az ember igényességének velejáróit és egy adott időszak művészeti jellegét. Az a fejlődés azonban, amely egy templom építéséhez vezet, magában hordja a múltat és üzen a jövőnek, s egyben a közösség sok esetben „kőbe vésett képe". Ezért törekszünk arra, hogy tömör bemutatását adjuk a jelenlegi kárpátaljai magyar görögkatolikus egyházközségeknek is.

Az adatok közlésének alapjául tehát a templomokat választottuk, mint annak az örökségnek a tárgyi emlékeit, amelyek nem mozdíthatóak, képviselik a folytonosságot, egyben mutatói egy közösség vallási életének. Templomaink építési időszakai és jellemzői változóak. Van olyan temploma a kárpátaljai magyar görögkatolikusságnak, mely a Munkácsi Egyházmegye felállítása előtt épült (Tiszabökény), van olyan, amelyik a Magyar Királyság időszakában (Beregszász, Makkosjánosi, Beregdéda, Palágykomoróc), s olyan, amely a kiegyezés után létrejövő Osztrák-Magyar Monarchiában (Balazsér, Csepe, Batár, Sislóc). Szenteltek templomot a csehszlovák korszakban (Tiszaújhely, Mátyfalva), és alakított ki templomot egy-egy közösség a kommunizmus idején is (Nagybégány). Egyházunk

[45] vö. Lelkes Gy.: *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Talma, Baja, 1998. 57-661. o.
Офіційний веб-портал „Верховна Рада України": Адміністративно-територіальний устрій Закарпатської області. Населені пункти Закарпатської області. Станом на 01.03.2014
LINK: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmistzak.html A letöltés dátuma: 2014. január 30.
Офіційний веб-портал „Верховна Рада України": Алфавітний покажчик нових і старих найменувань населених пунктів, які були перейменовані з 01.01.1986 по 30.01.2014.
LINK: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmist.html Letöltés dátuma: 2014. január 30.
Külön köszönet Dobos Sándornak, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárának a témában adott útmutatásáért.

[46] vö. Sztripszky H.: *Egyházi schematizmusaink és a helységnevek*, in: Bendász, I. – Koi, I.: *A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye lelkészeinek 1792. évi katalógusa*. Nyíregyháza, 1994, 13. o.

1989-es újjáéledése után, a jelenlegi Ukrajnában épült (Tiszapéterfalva, Ver Feketepatak, Palló, Tiszacsoma, Tiszakeresztúr, Forgolány), átépült és felúj (Mezőgecse, Nagybégány), valamint az építés folyamatában lévő templomai (bégány, Téglás, Nagypalád) mutatják leginkább a kárpátaljai magyar görögk likusság élni és fejlődni akarását. Ezt a vágyat erősítik az esperesi kerületen k magyar liturgiák (Barkaszó, Munkács, Nagyszőlős, Fancsika, Ungvár, Koncha a római katolikus közösségek templomaiban (Kisszelmenc, Bene) és a közös te lomokban (Nagymuzsaly, Csetfalva, Aklihegy) végzett magyar istentisztelete

Munkánk vezérfonalának – mint már említettük – a görögkatolikus közösségeket és templomokat tekintjük. Véleményünk szerint a templom a legalapvetőbb és a legszükségesebb színtér, amely a közösség találkozásának helye, egyben annak megjeleníthető és nemzedékeken átívelő „szimbóluma". A mögöttünk lévő egyházüldözés idején is megfigyelhető volt, hogy míg a vallásos közösségeket maximálisan korlátozták, addig a templomot ritkábban és alaposabb megfontolás után zárták be. A görögkatolikusok esetében megfigyelhető, hogy templomának megtartásával a közösség pravoszláviába való átvezetése volt a cél. A közösség pedig ragaszkodott a templomhoz, mint görögkatolikus ősei épített örökségéhez.

Gazdag képanyaggal igyekszünk illusztrálni templomaink jelenlegi állapotát. A teljesség igényére törekedve azonban megkíséreljük az egyházközségre vonatkozó történelmi adatokat is közölni. Ezek az adatok valóságosak és történelmileg helytállóak, viszont azt is el kell mondanunk, hogy a későbbiekben tervezett részletes és mélyebb kutatás bizonyos esetekben majd változtathat, pontosíthat azokon. Munkánk elkészülésének időszakában is folyik a Munkácsi Egyházmegye levéltári emlékeinek, templomépítési dokumentumainak feltérképezése. Ezek tudományos feldolgozása az egyes templomépítési folyamatok és egyházközségfejlődések tekintetében mélyreható kutatásokat valósíthat meg és részletes leírásokat adhat majd.

Munkánk adatait a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye összeírásaira, katalógusaira és sematizmusaira alapozzuk. Ezek mostanra elérhetők a Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport digitális feldolgozásában is.[47] Eredeti példányaik a Bendász-hagyatékban, a Hajdúdorogi Görögkatolikus Püspöki Levéltárban és a Országos Széchenyi Könyvtárban találhatók. Ezek mint elsődleges források a történelemtudomány számára az egyházmegye adott időszakra vetített önközlésének a részei és elsődleges vezérfonalak az egyházközségek történetének kronológiai meghatározásában. A belőlük gyűjtött adatok azonban csak az egyes közösségek rövid leírására alkalmasak.

Tisztában vagyunk azzal, hogy az egyházközség-történetek szempontjából pusztán a sematizmusokra hagyatkozni nem elégséges, hiszen az magában hordozhatja a felületességet, pontatlanságot. Viszont minden esetben képet tudunk rajzolni a közösségek múltjáról, s igyekszünk ebbe a szövegösszefüggésbe beleszőni azok jelenlegi állapotát is.

[47] Link: http://byzantinohungarica.hu/node/141 (kutatás ideje: 2014. január 20.)

A templomok és az egyházközségek történeteinek leírásánál a tömörségre és a szöveg folyamatosságára törekszünk. A sematizmusoknál minden esetben elkészítették a parókiák, filiák és személyek (áldozópapok) listáinak betűrendes mutatóit is (*index parochiarum, index filialium, index personarum*), amelyek a további kutatásokat, illetve a személyes adatgyűjtést segíthetik. A 19. század második felében és a 20. század első két évtizedében pedig felekezeti iskolákra, kántortanítókra és felekezeti tankerületekre vonatkozó adatok is szerepelnek. Így ezek az adatok az adott év és az egyházközségek neveinek egybevetésével könnyedén kikereshetők.

Bizonyos helyeken (pl. templom vagy parókia építési évének meghatározásánál), ahol semmilyen adatot nem találtunk az összeírásokban, a helyi közösség emlékezetére, illetve templomi feliratokra hivatkozunk, hogy ki tudjunk alakítani egy vázlatos történeti leírást. Ezekre az aktuális egyházközségeknél, illetve templomoknál konkrétan utalunk is.

Az egyházi összeírások alapján létrejövő rövid egyházközség- és templomtörténetek tudományos jellegét és fontosságát abban látjuk, hogy az megalapozójává és vázlatává válik további kutatásoknak.

A KÖTETBEN MEGJELENŐ FOGALMAK

Parókia: egyházközség és paplak

Az egyes egyházközségek visszatérő fogalma a *parochia antiqua*, amely az ősiségre utal az egyházi összeírásoknál. Esetünkben azoknál az egyházközségeknél használják ezt a fogalmat, amelyek a Munkácsi Egyházmegye felállítása előtti időszakban már minden jel szerint léteztek, esetleg már önállóak is voltak. A jelenlegi Beregszászi Magyar Esperesi Kerülethez tartozó egyházközségek közül az összeírások ebbe a kategóriába teszik Beregszász, Beregdéda (Mezőhomok), Makkosjánosi, Tiszaújhely, Tiszaújlak, Batár, Salánk, Csepe, Tiszabökény, Gálocs és Palágy(komoróc) egyházközségeit.

A parókia és az egyházközség fogalma is pontosításra szorul. Amikor a parókia fogalmat használjuk, akkor a parókiára mint egyházközségre, illetve magára a pap (papcsalád) lakóhelyére is gondolhatunk. A sematizmusokban egyébként, ha az épületre utal a fogalom, akkor a *Domus Parochiae* fogalmával jelölik azt, amire helyenként – többnyire az idősebbek – még a paplak fogalmát is használják.

Ha a szót az egyházközségre mint jogi fogalomra vonatkoztatjuk, akkor a magyar terminológiában ismert anyaegyházközségre kell gondolnunk. Az anyaegyházközséghez kapcsolódnak az oldallagosan ellátott közösségek, vagyis a leányegyházközségek, a fíliák. Ezek az egyházközségek a kárpátaljai (ukrajnai) gyakorlatban jogi személyiségek, azonban saját pappal nem rendelkeznek, az anyaegyházközségben lévő pap a vezetőjük.

Fontos tudnunk, hogy Ukrajna hatályos állami jogszabályai szerint minden közösség önmaga *kezdeményezi állami* nyilvántartásba vételét. Az egyházközségek *alapszabályainak 1.2 és 1.3. pontjai alapján önálló jogi személyekként működnek* az Ukrán SzSzK 1991. 04. *23-án kelt törvényének megfelelően*. A meglévő egyházközségek az esperesi kerületek által kapcsolódnak az egyházmegyéhez. A püspök jóváhagyja, az állami hivatalok pedig bejegyzik az egyházközségeket. A görögkatolikus egyház 1989-es legalizációja után minden egyházközséget újra kellett regisztrálni az állami törvények értelmében.

Filia: leányegyház, fiókegyház

Az egyházi szóhasználatban elterjedt filia kifejezés a kisebb létszámú, saját pappal nem rendelkező, egyházi közigazgatás szempontjából minden esetben egy másik egyházközösséghez tartozó felekezeti közösséget jelenti. A katolikus

szóhasználatban leginkább ezt a fogalmat használják, de előfordul a fiókegyház, a leányegyház[48] elnevezés is.

A sematizmusokban a *mater* az egyházközség központja, a kisebb létszámú közösségeket *filial* kifejezéssel jelölték, s valószínűleg ebből alakult ki az anyaegyházközség-leányegyházközség fogalompár. A *mater* volt a pap (papcsalád) lakásának a helye és az adott térség vallási életének központja. Ezek természetszerűen templommal rendelkeztek, itt alakultak ki először a felekezeti iskolák, itt őrizték és vezették az anyakönyveket. A hozzájuk kapcsolódó filiális közösségek nem rendelkeztek minden esetben templommal, iskolával. A „templomos, egyházas" filiákat külön jelölték (legtöbbször *-gal). Ezeknek a közösségeknek a fejlődési ütemét is nyomon lehet követni azáltal, hogy mikor jelentek meg bennük a templomok, az iskolák, vagy az iskolakápolnák.[49]

A hatályos ukrán jog szerint – mint már a parókia tekintetében is jeleztük – minden helyi egyházi közösségnek az előzetesen az egyházi főhatóság által elfogadott alapszabály alapján be kell jegyeztetnie magát az állami hivataloknál, így minden közösség önálló jogi személlyé válik. Az államilag bejegyzett egyházközségek egyidejűleg csatlakoznak az egyházmegyéhez. Ezeknek az egyházközségeknek a lelkipásztori ellátása a parókiális hely központjából történik, viszont külön anyakönyvezés a helyi gyakorlat szerint (többnyire) nincs.

Az egyházi hagyomány szerint egy-egy parókiához több filia is tartozik. A múltban ezek nem voltak a mai értelemben egyházilag és polgárjogilag regisztrált egyházközségek. Az anyaegyházközségből látták el az ott élő görögkatolikus vallású híveket. A vallási keveredés több változata is előfordult, aminek következtében a vallásilag homogén falvakba is bekerültek más felekezetűek. Erre adott lehetőséget a családi állapot változása (házasságkötés), speciális munkavégzés általi áttelepülés (pl. malmok, bányák, gyárak, stb.), a nemesek által történt költözések, illetve az idénymunkák miatti helyváltoztatások. A legújabb korig az emberek vallási kötődése a hétköznapi élet lényeges szempontja volt, így azokon a településeken is nyilvántartották a saját vallásúakat és rítusúakat, ahol a többség más vallási közösséghez tartozott. Érdekes adalék, hogy a 20. század első két évtizedében több olyan levélváltás is található a Püspöki Levéltárban, amelyben az alföldi nagybirtokok birtok- vagy jószágigazgatói a nagyobb ünnepekre papokat kérnek az egyházmegyétől az ott dolgozó munkások lelkipásztori ellátására.

[48] A Magyar Katolikus Lexikon a félegyház fogalmát is ismeri, viszont magyar nyelvterületen ez nem igazán használatos. Vö. http://lexikon.katolikus.hu/F/filia.html (kutatás ideje: 2014. január 20.)

[49] Pl. Nagybégány tekintetében iskola és kápolna volt egy épületben, melynek harmada volt a szentély, kétharmada pedig a templomhajó. Ez utóbbit hétköznap osztályteremnek használták.

A templomok és titulusaik

A Beregszászi Magyar Esperesi Kerület területén lévő egyházközségek között találhatók olyan egyházközségek, amelyek közvetlenül az ungvári egyházi unió (1646) utáni időszakban jöttek létre, esetleg már az unió idején is létezhettek. Ezekre leginkább az 1747-es, Olsavszky püspök által vezetett összeírás adatai alapján következtethetünk. Az összeírás ugyanis a templomok anyaga mellett azok állagára is adatokkal szolgál. Gálocs és Batár tekintetében azt írja, hogy „omladozó fatemplom", Homok (jelenleg Beregdéda) esetében „rossz fatemplom"-ról beszél.[50] Ha ezeket a bejegyzéseket és a fatemplomok[51] esetleges élettartalmát összevetjük, akkor nem alaptalan az a következtetés, hogy ezen templomok akár néhány évtizeddel korábban épültek, így az unió időszakában már léteztek.

A Munkácsi Egyházmegye felállításának idején (1771) a jelenlegi magyar esperesség területén lévő egyházközségeinkben csak fatemplomok léteztek. Az egyházmegye felállítása utáni 1792-es összeírásban szereplő egyházközségeinket és a templomos filiákat[52] egybevetve a következő egyházközségeknek volt fából készült istentiszteleti helye: Beregszász, Tiszacsoma, Makkosjánosi, Beregdéda (Mezőhomok), Karácsfalva, Mátyfalva, Salánk, Tiszaújlak, Tiszaújhely, Batár, Tiszabökény, Csomafalva, Palágy(komoróc), Gálocs.

A kőtemplomok[53] közül az első Beregszászban épült 1825-ben, melyet a 19. század folyamán újabbak követtek, míg végül a 19–20. század fordulóján megjelentek az iskolakápolnák (Nagybégány, Tiszacsoma), de az 1920-as (Mátyfalva, Tiszaújhely, Csomafalva) és az 1940-es években is (Nagyborzsova, Mezőgecse) épültek templomok.

A templomok titulusa tekintetében a sematizmusok alapján három egyházközségben láthatunk változást. Beregdéda jelenlegi templomát 1863-ban Szent Miklós püspök tiszteletére szentelték fel, 1876-ban azonban már Urunk színeváltozása a címünnepe.[54] Makkosjánosi fatemplomának titulusa 1821-ben még Szent

[50] Scheml747-es, 101kk

[51] A sematizmusokban *lignum* szóval jelölik, ami fát vagy valamilyen más hasonló anyagot jelent. Például ilyen lehetett a patics, vagyis a parasztházak vesszőből font fala, melyet mindkét oldalról agyaggal, sárral tapasztottak. Egyes egyházközségeknél előfordult olyan bejegyzés, hogy falusi mintára vagy falusi szokás szerint átépítették az egyházi épületet.

[52] Az 1792-es egyházi összeírásban *-gal jelölték az „egyházas (templomos) filiákat" – vö. 1792-es összeírás, 28. o. A parókiális helyeken értelemszerűen létezett templom. A templomok anyagát azonban csak 1847-től jegyzik fel.

[53] Murata értelmezése: kő vagy valamilyen szilárd anyag, de semmiképpen sem fa.

[54] Schem1864, 21., Schem1874, 99.

Mihály volt, 1837-ben pedig már új kőtemploma volt, melyet Jézus Krisztus feltámadása tiszteletére szenteltek. Ezt a templomot minden bizonnyal az 1835-ös tűzvész után építették, s titulusát 1905-ben az Istenszülő oltalmára változtatták.[55] Palágykomoróc tekintetében is váltás történt, hisz 1847-ig Szent János evangélista tiszteletére szentelt templomról írnak, utána pedig az Istenszülő születése a titulusa.[56]

Az egyházközségek kegyurai

Az 1747-es sematizmustól kezdve feltüntetik az egyházközségek kegyurait is. A kegyúri jog (*ius patronatus*) bizonyos személyek vagy azok csoportjainak az egyházi hatóság által adott kiváltsága, mely főként valamely egyházi hivatal betöltésére vonatkozott, és főként a templom karbantartásának, illetve felújításának kötelezettségével, valamint más terhekkel járt.[57]

Legtöbb templomunknak a 18. században valamely helyi földesúr volt a kegyura, esetleg a munkácsi és ungvári uradalom, illetve később a Schönbornok. Érdekes kutatás lehetne az is, hogy az egyes kegyurak hogyan foglalkoztak az egyházközség templomaival, híveivel. A beregszászi görögkatolikusok tekintetében például Lehoczky feljegyzi, hogy a kegyúr nemigen foglalkozott a templommal, ezért is volt az olyan szegény.[58]

A kőtemplomok építésének időszakára – jellemzően minden egyházközségben – a kegyúr helyére a püspökség került. Az 1820-as évektől kezdődően minden egyházközségünk esetében a püspök szabad adományozási lehetőségét írják (Liberae Collationis Episcopalis), vagyis a püspök a parókusok kinevezésénél nem volt köteles megkérdezni a helyi földesurakat.

A 19. század közepe után épült templomok levéltári dokumentációjából kitűnik, hogy az építkezések egyre gyakoribb forrása – az egyházközség tehetősebb tagjainak felajánlásán kívül – a Vallásalap, melynek támogatását az egyházmegyei hivatalon keresztül folyósították. Ezenkívül megjelenik az ún. „könyöradományok" fogalma, mely az esperes ajánlása alapján az egyházmegyei hivatal és

[55] Schem1821, 14., Schem1837, 16., Schem1908, 77.

[56] Schem1847, 223., Schem1864, 187.

[57] vö. kegyúri jog, in: www.lexikon.katolikus.hu (kutatás ideje: 2014. január 20.)

[58] Lehoczky T.: *A Beregmegyei Görögszertartású Katholikus Lelkészségek története a XIX. század végéig.* KMKSZ, Ungvár, 1999 (eredeti: Grünstein Mór nyomdájában, Munkács, 1904, 93.)

a vallást felügyelő minisztérium jóváhagyásával végzett gyűjtés volt. Ezeknél a templomoknál a kegyúr fogalma már sem az építkezések, sem pedig az előzetes engedélyezések tekintetében nem szerepel.

A kegyúr fogalma nem jelentette minden esetben a gondoskodást és az építkezési, fenntartási költségek átvállalását a közösségekben.

A hívek lélekszámadatai

A hívek lélekszámának változására vonatkozóan hat adatot közlünk, amelyek többnyire 50–60 éves időtartamokat ölelnek fel. Minden sematizmus közöl ugyan lélekszámot, viszont munkánknak nem a részletes kutatás, hanem az ismeretterjesztés az elsődleges szempontja.

Elsőként azt közöljük, hogy az adott görögkatolikus közösség első említésekor mennyi volt a hívek létszáma az adott közösségben. Ezek az ősi parókiák esetében többnyire az 1747-es összeírásban szerepelnek. Ezután az 1792-es összeírás adatait közöljük, amely az első, nyomtatásban megjelent összesítés a Munkácsi Egyházmegye felállítása utáni évtizedekben. Harmadik adatunk a 19. század közepéről származik. Többnyire az 1847-es sematizmusban jelennek meg a felekezeti iskoláinkra vonatkozó első feljegyzéseink. Negyedik adatunk az 1915-ös sematizmus, amely a trianoni békeszerződést megelőző utolsó hivatalos összeírás. Ötödik forrásunk az 1945-ben elkészült és 1947-ben kiegészített, Murányi Miklós püspöki irodaigazgató által összeállított adat.[59] Hatodik adatunk pedig a jelenlegi állapotokat mutatja be, az egyházközségek többnyire becsült adatai alapján.

[59] Murányi, M. (szerk.): *Brevis Schematismus dioceseos Munkácsiensis byzantini ritus in Ungvár ad annum 1945. corrigatum 1947.* – az 1945. május 1-jei adatokat közli a papságra vonatkozóan. A hívek lélekszámadatait az 1941-es népszámlálás adatai alapján közli. Kiadatlan, egyetlen megmaradt példánya a Bendász-hagyatékban található. Ez a Munkácsi Egyházmegye eltörlése előtti utolsó egyházi összeírás.

A prédikáció és a liturgia nyelve

Az 1806-os egyházi összeírás szentel először külön rubrikát a „Görögkat(oli közösség prédikációs nyelve" kérdéskörének. Az 1821-es sematizmustól ke pedig már bárminemű konkretizálás nélkül a nyelv (*lingua*) jelölése történik

A vizsgált térségben a prédikáció nyelve magyar és ruszin, s később a litu nyelvének is ugyanazt jelölték. A 19-20. század fordulójának időszakához k ledve egyre gyakoribbak a teljesen magyar liturgikus és prédikációs nyelvet h náló egyházközségek.

A község élő nyelvhasználata nagy valószínűséggel eltért a semtizmusok n meghatározásától. Ha összevetjük az egyházi összeírásokat a helységnévtárak taival, megfigyelhetjük, hogy olyan községben is magas volt az önmagukat ma nak valló emberek száma, ahol a liturgiát ószlávul végezték, s ruszinul prédik

Népoktatás, katekézis, felekezeti iskola

Az 1806-os összeírás az egyik legkorábbi és legrészletesebb, oktatásra vona forrás a Munkácsi Egyházmegye egyházközségeit illetően. Az összeírásban a g katolikus népoktatás vagy katekizáció megnevezéssel jelölték az oktatás é „aktuális fejlettségi szintjét".

Felekezeti oktatás a görögkatolikus egyház kezdeti időszakától kimuta A felekezeti szertartást előbb a lelkész, később a kántor oktatta, akit közi tebb néven kántortanítónak vagy „éneklésztanítónak" neveztek. Így a 19. s előtt a világiak oktatásban való részvétele is bizonyítható. A sematizmusok részletesebb adatokat közölnek az oktatás dokumentálására, amely a jóval k ban megfogalmazott igény kiteljesedését mutatja.

Érdekességként megjegyezzük, hogy a jelenlegi Beregszászi Magyar Espere rület területére vetítve egyedül Palágy(komoróc) esetében jelöltek görögkat népoktatást, egyéb esetekben csak katekézist jegyeztek. Katekizáció azonban den akkori parókiális helyen, sőt a leányegyházközségek nagy részében is volt.

A felekezeti iskolarendszer szervezett formája a Munkácsi Egyházmeg a 19. század közepére érte el teljességét. Az 1847-es évtől kezdték jelölni a házi adatok közlésénél a kántortanítókat és a görögkatolikus oktatásban vevő egyéb személyeket (pl. az egyházi tanfelügyelőket). Ez már komoly s zettséget, a görögkatolikus egyház személyi állományának megsokszorozó a világiak oktatásban való részvételének kiteljesedését is jelentette.

Az 1883-as sematizmustól kezdve a kántortanítók névsorát külön is közölték, az 1891-estől pedig a görögkatolikus tanítókat tankerületek szerinti beosztás alapján sorolták fel. Az is előfordult, hogy magáról az iskoláról, vagy a tantermekről is közöltek adatokat.

Az egyházközségek történetének teljessége miatt jelezzük a felekezeti oktatás bevezetésének idejét. Részletes feldolgozása nem szándékunk, annál is inkább, mivel a templomtörténet az elsődleges szempontunk. Az egykori felekezeti iskolaépületek mostanra már sok esetben elpusztultak vagy nincsenek az egyház tulajdonában, esetleg más célra használják azokat.

Összefoglalás

Az elmúlt évszázadokban az Északkeleti Felvidéken a görögkatolikus egyház meg határozó lelkipásztori, szociális, oktatási és nemzetmegtartó tevékenységet fejtet ki. Ebben a tevékenységben maradandót alkottak a Munkácsi Görögkatoliku Egyházmegye püspökei és papjai, akik hozzájárultak a térség szellemi, lelki és gaz dasági fejlődéséhez.

A 20. század folyamán számos politikai tényező és akarat rajzolta át térsé günk vallási és nemzetiségi térképét, s ez természetesen hatással volt a magya görögkatolikusokra is. Az egyházmegyei és az államhatárok viszonylagosan gyor változásai nem vették figyelembe az emberek lelki, szellemi és nemzetiségi sajá tosságait.

Munkánk első részében általánosan taglaltuk az összefüggéseket és megkísé reltük bemutatni, hogy a Munkácsi Egyházmegye keretein belül – a mára túl nyomó többségében szláv egyházmegyében – is folyamatos maradt a magya görögkatolikus jelenlét. Ennek szervezeti egysége a Beregszászi Magyar Espere Kerület, mely híveinek keresztény szemléletű identitás-formálásában egyszerr törekszik a görögkatolikus és a magyar szellemiség ápolására és építésére.

Jelezni szeretnénk, hogy a kárpátaljai magyar görögkatolikusok az ősi egyház megyéhez való lojalitásuk mellett a nemzeti nyelven való imádkozás és lelkipász tori ellátás vágyát hordozzák magukban, és keresik a kiteljesedésre irányuló meg oldásokat.

Az összefoglaló táblázat és a fogalmak magyarázata az egyházközségek rövi történeti áttekintésének alaposabb megértését segíti elő. Munkánk következő második egysége pedig a kárpátaljai magyar görögkatolikus egyházközségek tör ténetének és életének rövid bemutatására tesz kísérletet.

4. FEJEZET

KÁRPÁTALJAI GÖRÖGKATOLIKUS KÖZÖSSÉGEK ÉS TEMPLOMAIK

UNGVÁR

GÖRÖGKATOLIKUS PÜSPÖKI SZÉKESEGYHÁZ
Megyeszékhely – Ungvár Város Esperesi Kerülete

Az Ungvári Görögkatolikus Püspöki Székesegyház eredetileg jezsuita templom volt, melynek építését 1646-ban fejezték be. A templomot Mária Terézia magyar királynő 1775-ben a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyének adományozta, s azt bizánci rítus szerint rendezték be.

Az 1747-es sematizmus egy kőtemplomot említ, melynek kegyura abban az időben az ungvári uradalom volt, s 60 család tartozott hozzá. A megjelölés nem a jelenlegi püspöki székesegyházra vonatkozik, hiszen azt csak később kapta meg egyházunk az uralkodótól. Ungváron egy másik görögkatolikus templom is volt, közismert nevén a ceholnyai templom. Az 1847-es sematizmus szerint 1575-től létezett egyházközség Ungváron,

4. FEJEZET

KÁRPÁTALJAI GÖRÖGKATOLIKUS KÖZÖSSÉGEK ÉS TEMPLOMAIK

UNGVÁR

GÖRÖGKATOLIKUS PÜSPÖKI SZÉKESEGYHÁZ
Megyeszékhely – Ungvár Város Esperesi Kerülete

Az Ungvári Görögkatolikus Püspöki Székesegyház eredetileg jezsuita templom volt, melynek építését 1646-ban fejezték be. A templomot Mária Terézia magyar királynő 1775-ben a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyének adományozta, s azt bizánci rítus szerint rendezték be.

Az 1747-es sematizmus egy kőtemplomot említ, melynek kegyura abban az időben az ungvári uradalom volt, s 60 család tartozott hozzá. A megjelölés nem a jelenlegi püspöki székesegyházra vonatkozik, hiszen azt csak később kapta meg egyházunk az uralkodótól. Ungváron egy másik görögkatolikus templom is volt, közismert nevén a ceholnyai templom. Az 1847-es sematizmus szerint 1575-től létezett egyházközség Ungváron,

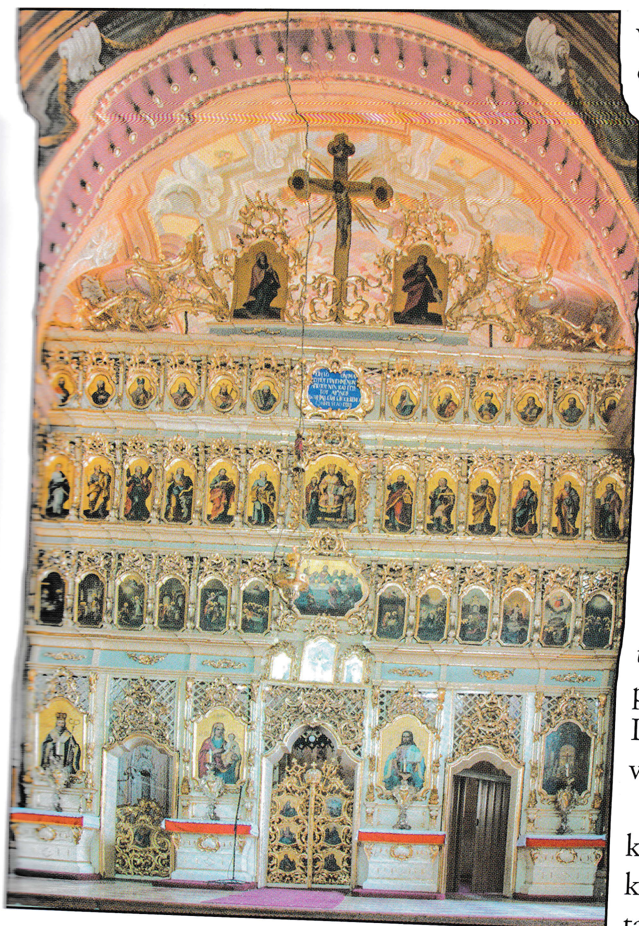
és annak 1678-ban emelt parókiális kőtemploma volt Krisztus Urunk színeváltozásának tiszteletére. Ezt a templomot a Búcsúk Szent Kongregációja 1838. április 24-án kibocsátott apostoli bullája alapján Úrszínváltozás ünnepére teljes búcsúval hatalmazták fel. Az 1990-es évek elején történt megegyezés szerint ezt a templomunkat kapták meg a pravoszlávok, a püspöki székesegyházat pedig visszaszolgáltatták a görögkatolikus egyháznak. Azóta a görögkatolikus egyház az ősi ceholnyai templom mellett új templomot épített.

A jelenleg püspöki székesegyházként működő egykori jezsuita templom a munkácsi püspökök saját temploma lett az adományozás és átalakítás által, s mint ilyen, a Munkácsi Egyházmegye központi templomaként a város lelkipásztori ellátásában kisebb szerepet kapott. Az ungvári vár (melyben egykor a Görögkatolikus Papnevelő Intézet működött) szomszédságában található székesegyház az egyházi reprezentáció részévé

Boldog Tódor püspök ereklyéit tartalmazó Szent Kereszt oltár

vált, a ceholnyai templom pedig a város lelkipásztori központja lett.

A székesegyházat a Szent Kereszt Felmagasztalásának (szeptember 14., Julián-naptár szerint szeptember 27.) tiszteletére szentelték fel. A templombelsőt Virág Gyula és Boksay József oltár- és falképei, homlokzatát Puskás László mozaikjai díszítik. A keresztrefeszítés oltárában Boldog Romzsa Tódor munkácsi püspök ereklyéit helyezték el, mellette a vértanú püspök ikonja (festette: Puskás László) található az életéből vett jelenetekkel.

Az ungvári magyar görögkatolikusok jelenleg a székesegyházban végzik szertartásaikat a Gergely-naptár szerint. Magyar liturgikus közösség a székesegyház 1990-es visszaszolgáltatása óta létezik, s a székesegyház egyik káplánját bízták meg az Ungváron élő magyar görögkatolikus hívek külön ellátásával.

Ungváron az egyházi becslések alapján jelenleg 1000 magyar görögkatolikus él.

Kisgejőc

Ungvári járás – Ungvári Járási Esperesi Kerület

A Kisgejőci Görögkatolikus Egyházközség (Kisgejőc, c. Малі Геївці) tagjait először az 1792-es összeírásban jegyzik, és 1915-ig Kereknye filiája volt. A következő, 1947-es sematizmusban pedig már Nagyrát filiájaként tartják nyilván. Jelenleg az ungvári magyar görögkatolikus közösség filiájaként szerepel.

Kisgejőc 1947-ig az Ungvári Esperesi Kerülethez tartozott. Az egyházmegye legalizációja után, 1996-ban a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerületbe sorolták be, 2003-tól pedig az Ungvári Járási Esperesi Kerülethez tartozik.

A görögkatolikus hívek lélekszáma 1792-ben 30 volt. 1847-ben 115, 1915-ben pedig (Latorcaremetével együtt) 197 görögkatolikus élt Kisgejőcön. 1947-ben 298 tagja volt a közösségnek. Jelenleg 600 görögkatolikus él Kisgejőcön.

A görögkatolikus egyház eltörlése előtt a közösségnek egy kápolnája volt, amelyet nem szolgáltattak vissza 1989 után. Ezért a helyi közösség a néhai Egry József híres harangöntő műhelyéből kialakított templomban végzi az istentiszteleteket. Az ideiglenes templomot 1993-ban szentelték fel az Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony, augusztus 15.)

tiszteletére. Ugyanez volt a címünnepe az elkobzott kápolnának is.

A jelenleg épülő templom alapkövét 2004-ben tették le a harangöntöde udvarán, az építés folyamatban van.

Az egyházközséget a görögkatolikus egyház legalizációja után, 1994-ben jegyezték be az egyházi és állami hatóságok.

Az anyaegyházközségben (1915-ig Kereknye) 1782-től jegyeztek anyakönyvet.

Elnevezésének változatai a sematizmusokban: Kisgejőc, Kis-Gejőcz, Kisgejőcz, Mal. Gejovcji.

Rát

Ungvári járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Ráti Görögkatolikus Egyházközség (Rát, »Nagy- és Kisrát«, c. Ратівці) a jelenlegi Munkácsi Egyházmegye olyan parókiája, mely csak a 20. század közepére vált önálló egyházközséggé.

A görögkatolikusok már a Munkácsi Egyházmegye felállítása (1771) utáni időszakban jelen voltak a faluban, amely abban az időben még Nagy- és Kisrátként szerepelt, és egészen a 20. század első feléig Kereknye filiájaként tartották nyilván.

Önálló egyházközségként az 1947-es sematizmusban jegyzik, amikor Csap, Kis- és Nagygejőc, Téglás, Szürte, Ásvány, Salamon, Eszeny lettek a fíliái.

Rát görögkatolikus templomát 1912-ben szentelték fel Szent György nagyvértanú (április 23.) tiszteletére.

A görögkatolikus egyház eltörlésének időszakában a pravoszláv egyház használta a templomot,

mely 1991-ben került vissza a görögkatolikus közösség tulajdonába.

A görögkatolikus parókia a 20. század elején épült, 2011-ben újították fel.

A hívek lélekszáma 1792-ben Nagyráton 321, Kisráton 65 volt. 1847-ben az előbbi helységben 240, utóbbiban 53 görögkatolikus élt, míg 1915-ben 270 és 84 volt a görögkatolikusok száma. 1947-ben pedig már önálló egyházközségként katalogizálták Nagyrátot 321 hívővel, Kisráton pedig 65 görögkatolikus volt. Jelenleg 450 tagja van az egyházközségnek.

Anyakönyvi adatait egykori anyaegyházközségében (Kereknye) vezették 1782-től. Az önállóvá válás után is vezethettek anyakönyveket, amelyek jelenleg az elkobzott és eddig vissza nem szolgáltatott dokumentumok között vannak. Az egyházközséget a görögkatolikus egyház legalizációja után, 1991-ben jegyezték be az egyházi és állami hivatalok, s azóta újra vezetik az anyakönyvet is.

Nevének változatai a sematizmusokban: Nagy-Rath, Kis-Rath, Nagyrát, Kisrát, Nagy-Ráth, Kis-Ráth, Vel. Ratovcji, Mal. Ratovcji.

Sislóc

Ungvári járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Sislóci Görögkatolikus Egyházközséghez tartoznak Ungtarnóc, Botfalva és Bátfa görögkatolikus hívei is (Sislóc, c. Шишлівці). Az egyházi összeírások szerint előbb Palágy(komoróc), 1865-től pedig Őr (1908-tól Őrdarma) filiája volt. A két világháború közötti időszakban (ebből az időszakból hiányoznak a sematizmusok) válhatott önálló parókiává. 1946–49 között ugyanis saját parókusa volt. (Csurgovics György – vö. Bendász I. – Bendász D.: *Helytállás és tanúságtétel*, Kairosz Kiadó, Budapest, 2014, 104. o.) 1991 és 2008 között ismét Palágykomoróchoz tartozott. 2008-tól önálló egyházközség.

Templomát 1872-ben szentelték fel (az 1874-es sematizmus adatai szerint) az Istenszülő születése tiszteletére (Kisboldogasszony, szeptember 8.). Előtte nem tudunk fatemplomról. Temploma 1949 után a görögkatolikus egyház legalizációjáig zárva volt, miközben tornateremként, edzőteremként és céllövöldeként is használták. 1991-ben adták vissza a görögkatolikus egyháznak, s azóta a ruszin és magyar közösség közösen használja azt. 1991-től jegyezték be újra az egyházközséget az egyházi és az állami hivatalok. 2008-tól van saját parókiája, amelyet az egykori görögkatolikus iskolából alakítottak ki.

Felekezeti iskoláját 1868-ban jegyezték először a hivatalos összeírásokban, akkor 30 diákja és egy kántortanítója volt a közösségnek.

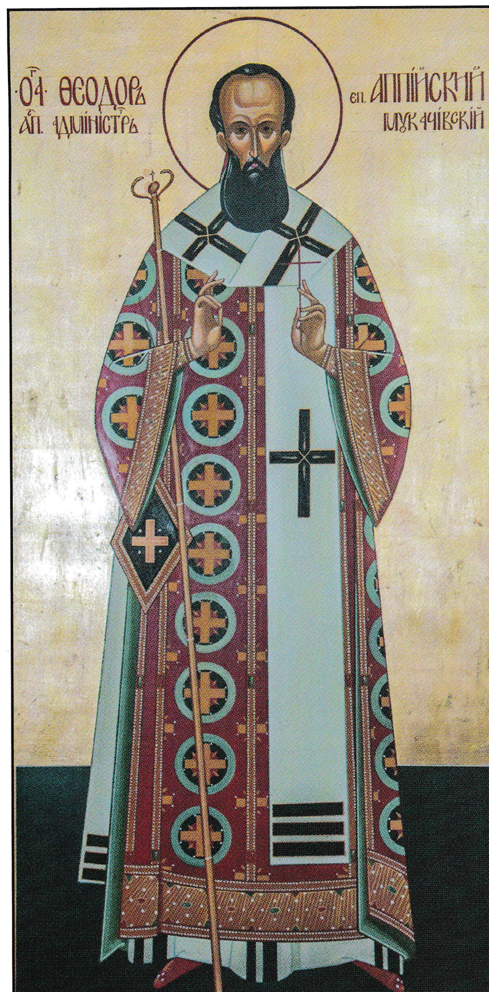

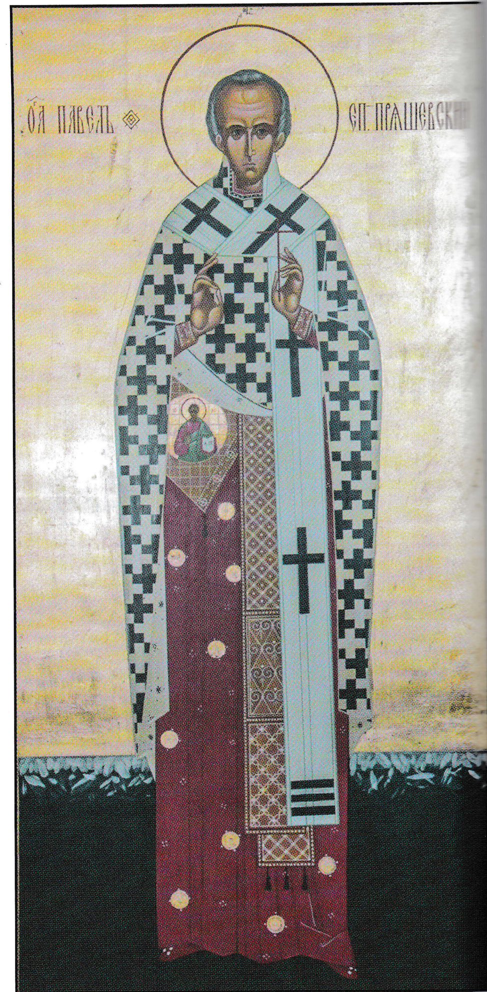
A hívek lélekszáma az 1792-es első hivatalos bejegyzéskor 97 volt. 1868-ban 166, 1915-ben 184 görögkatolikus élt Sislócon. 1947-ben 176, jelenleg pedig 400 görögkatolikus él a faluban.

Espereskerületi besorolása szerint a sislóci egyházközség 1792-től az Ungi Kerülethez tartozott Palágy filiájaként. 1814-től az Ungvári Esperesi Kerület része lett. 1856-tól a Bezői Esperesi Kerületbe került. *1865–1908* között ugyanezen esperesi kerületbe tartozott, *de már mint Őr filiája. 1908-ban* történt még egy változás, miszerint Ördarma leányegyházközségeként volt az egyházmegye kötelékében egyházunk eltörléséig. 2008-tól önálló anyaegyházközségként működik.

1996-tól a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület része lett, 2003-tól a Beregszászi Magyar Esperesi Kerületbe került. Milan

Šášik püspök 2003-tól a szláv híveket az Ungvári Esperesi Kerületbe helyezte át. Egyházi anyakönyveit 2008-tól vezetik, előtte pedig abban az egyházközségben jegyezték be az adatokat, amelyhez aktuálisan tartozott.

Az egyházközségben külön magyar és ószláv nyelvű szertartásokat végeznek. Az egyházi ünnepeket a Gergely- és a Julián-naptár szerint is megtartják.

Nevének változatai a sematizmusokban: Sislóc, Sislócz, Sislovcji.

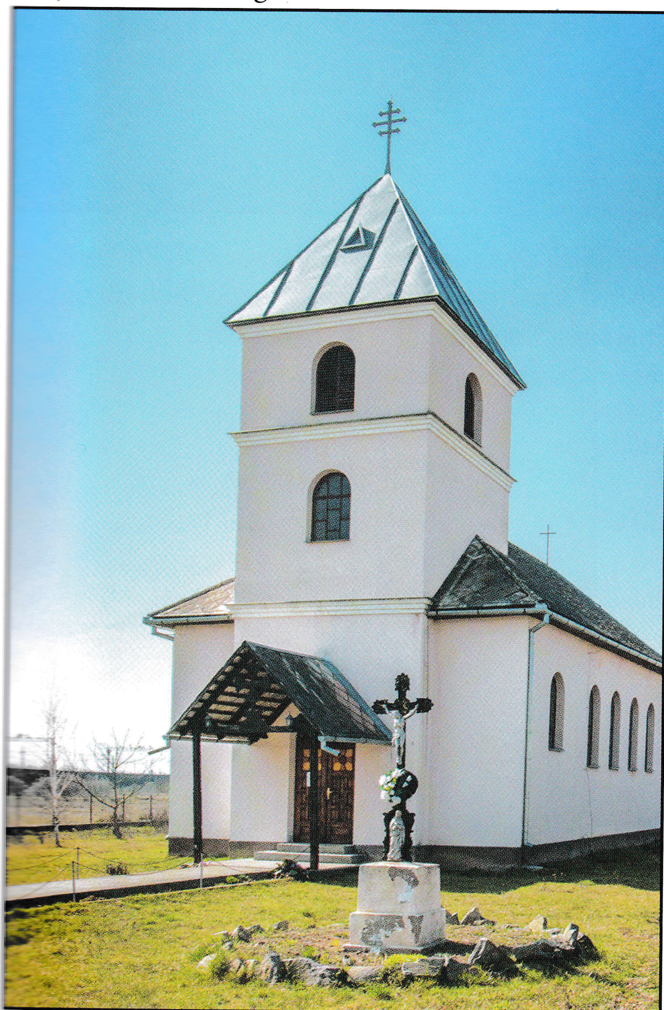
Palló

Ungvári járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Pallói Görögkatolikus Egyházközséget (Palló, с. Палло) egészen napjainkig filiaként tartják nyilván.

Templomát 2003-ban szentelték fel Szent Péter és Pál főapostolok tiszteletére (június 29.). Az újonnan épített templomban végzik szertartásaikat a római katolikusok is.

A görögkatolikus egyház eltörlése előtti időben csak felekezeti iskolája volt a közösségnek, melyet 1915-ben jelöltek először. Akkor 45 tanulója és egy kántortanítója volt a közösségnek.

Az egyházközségnek 1806-ban 181 tagja volt. 1847-ben 184, 1915-ben pedig 159. A görögkatolikus egyház eltörlése előtti utolsó adatunk szerint 182, jelenleg pedig 110 görögkatolikus él a községben.

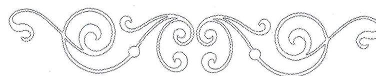
Az egyházközséget a rendszerváltozás után, 1996-ban jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

Palló 1806-os első említésétől 1947-ig folyamatosan Mátyóc filiája volt. Az anyaegyházközséggel együtt előbb az Ungvári, 1856-tól 1915-ig pedig a Bezői Esperesi Kerületbe tartozott. A két világháború közötti időszakban az Ungi Esperesi Kerületbe sorolták be. A rendszerváltozás

után 1996-tól Palágykomoróc filiájaként a Nagyszőlős-Beregszászi, 2003-tól pedig a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület egyik egyházközsége. 2008-tól ugyanezen esperesi kerület tagja maradt, mint Sislóc fiókegyházközsége.

Névváltozatai a sematizmusokban: Paló, Palló, Palov.

Koncháza

Ungvári járás — Ungvári Járási Esperesi Kerület

A Koncházi Görögkatolikus Egyházközség (Koncháza, c. Концово) a Munkácsi Egyházmegye története folyamán egészen a legújabb időkig Minaj filiája volt. A viszonylag kisebb létszámú községekhez hasonlóan egyházi szempontból lassabban fejlődött.

Templomát 1891-ben szentelték fel az Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony, a Julián-naptár szerint augusztus 28.) tiszteletére, azonban az építkezés nem fejeződött be. Ettől az évtől kezdődően az 1908-as összeírásig szilárd anyagból épült templomot jeleznek „torony nélkül" megjegyzéssel. Valószínűleg az 1908-tól két alkalommal is leírt „1906-ban felújított templom" megjegyzés a torony építésére és a templom építésének befejezésére utal.

A templomot a kommunizmus időszakában elkobozták és vegyszer-, illetve terményraktárként használták. Az egyház legalizálása után kapta vissza a görögkatolikus közösség.

A görögkatolikus egyház legalizációja után 1995-ben jegyezték be a közösséget az egyházi és az állami hatóságok.

Az egyházközséget 1864-től a Bonum Ecclesiae Cathedralis jelzővel illetik, amely azt jelenti, hogy az Ungvári Székesegyház javadalmának számított. A visszaemlékezések alapján teológiai tanárok vagy egyházi hivatalnokok lakták az egyházi épületet, melyet a kommunizmus idején elkoboztak, és máig nem szolgáltatták vissza.

A helyi emberek elmondása szerint az egyházközségnek

nem volt felekezeti iskolája, a második világháború környékén az áldozóp
a polgári iskolában tanították a hittant.

A hívek lélekszáma Koncházán 1792-ben 44 volt, 1847-ben 94, 1915
pedig 196. A görögkatolikus egyház eltörlése előtti utolsó adatközléskor,
ben 196 görögkatolikus élt a községben. Jelenleg a közösségben körülbelü
görögkatolikus vallja magát magyarnak. A liturgiát két nyelven végzik mag
ukrán énekek váltakozásával.

Esperesi kerületi besorolása minden esetben az anyaegyházközség, Min
vatartozása alapján határozható meg. A Munkácsi Egyházmegye felállítása
időszakban, 1792–1856 között az Ungvári Esperesi Kerülethez tartozott.
ra átsorolták a Bezői Esperesi Kerületbe, ahol valószínűleg a trianoni határm
sításig maradt. Az 1947-es sematizmusban már az Ungi Kerület egyházkö
között találjuk (Bező Csehszlovákiához került a határmódosításkor). 199
az egyházközség az Ungvári Esperesi Kerület részévé vált, majd 2003-tól az
vári Járási Esperesi Kerület önálló parókiája lett.

Nevének változatai a sematizmusokban: Koncháza, Kontzháza, Konc
Koncovo.

Palágykomoróc

Ungvári járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Palágykomoróci Görögkatolikus Egyházközség (Palágykomoróc, c. Паладь-Комарівці) történetét az egyházi összeírásokban a Palágy és Palágykomoróc néven külön adatok megjelölésével iktatták. Jelenleg az egyházközség Palágykomoróc néven ismert, 1915-ig azonban egyházi összeírásokban Palágy néven jelölték az anyaegyházközséget, Palágykomoróc pedig egy filia volt.

Palágy és Komoróc különálló községek voltak az 1943-as egyesítésig, s jelenleg már gyakorlattá vált a Palágykomoróc elnevezés. A sematizmusokban Palágy elnevezéssel jelölik. Az egyházközség az 1938-as és az 1947-es összeírásból eddig ismeretlen okból kimaradt, így a két világháború és közvetlenül az egyházmegye eltörlése előtti egyházi elnevezését a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján nem tudjuk meghatározni.

Az 1821-es sematizmusban *parochia antiqua* (ősi parókia) jelzővel illetik, ami a Munkácsi Egyházmegye felállítása előtti (1771) időszakban történt alapításra utal. Palágy nevű anyaegyházközség 1792-től szerepel az összeírásokban, melynek Palágykomoróc volt a fiókegyházközsége.

A kegyúri jogokat 1814-ben többen is gyakorolták, 1821-től pedig az egyházközség a püspök által szabadon adományozható parókiák közé került.

1847-ig fából készült temploma volt a közösségnek, melyet az 1856-os sematizmusból tudunk. 1847-ben szentelték fel az új, kőből készült templomot az Istenszülő születése tiszteletére (Kisboldogasszony, szeptember 8.). Ezzel megváltoztatták az egyházközség titulusát, ugyanis a korábbi fatemplom titulusa Szent János evangélista volt.

Az egyházközség 1893-ig fából épült parókiával rendelkezett. Az 1896-os sematizmustól jelzik, hogy kőből épült paplakja van a közösségnek. Jelenlegi parókiáját a régi helyén építették fel 1995 és 2000 között.

A hívek lélekszáma 1792-ben Palágy anyaegyházközségben 71, Palágykomorócon 34 volt. 1847-ben Palágyon 80, Palágykomorócon 46, 1915-ben Palágyon 77, Palágykomorócon 54 görögkatolikus élt. A két világháború között és az egyházmegye likvidálása előtti időszakból nincs az egyházközségre vonatkozóan adatunk. Jelenleg 150 görögkatolikus él Palágykomorócon.

A kommunizmus idején az egyházközség temploma nem került ortodox kézre, a hívek imádkozhattak benne. 1977-ben zárták be, s a helyi határőrség katonáinak

adták át tornaterem céljára, viszont sohasem használták azt. Miután 1989-ben újra kinyitották a templomot, először római katolikus szentmiséket tartottak benne, majd a hívek elkötelezettségének köszönhetően visszakerült a görögkatolikus egyház tulajdonába.

Az egyházközséget 1992-ben jegyezték be újra az egyházi és az állami hatóságok.

Felekezeti iskolája már 1806-ban volt a közösségnek, s akkor indult a katekézis is. 1856-ból származik azonban az első számszerű adat, miszerint kántortanítója és 16 tanulója volt az intézménynek.

A prédikáció nyelve 1806–1883 között magyar és ruszin volt. Az 1886-os összeírástól kezdve pedig magyar liturgikus nyelvet használnak.

Anyakönyvét az 1847-es sematizmus adatai szerint 1823-tól, az 1888-as szerint 1817-től vezették. Jelenlegi anyakönyve 1994-től íródik.

Filiái 1872–1947 között a következők voltak: Gálocs, Palágykomoróc, Szürte, Kisszelmenc, Nagyszelmenc, Porubka, Dobóruszka, Sislóc, Bátfa, Csap, Buró, Mocsár, Ásvány, Radics, Salamon, Téglás, Ptruksa (Szirénfalva), illetve az Erzsébet, a Budai, a Jaszencsák és a Redvicz uradalmak.

Espereskerületi besorolása többször változott az idők folyamán. 1792-ben az Ungvári Esperesi Kerület részét képezte. 1847-ben már a Bezői Esperesi Kerülethez tartozott egészen a trianoni határmódosításig. A legalizáció után 1996-tól a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület, majd 2003-tól a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület részévé vált.

Elnevezése a sematizmusokban: Palágy, Palágykomoróc, Palágykomorócz, Palágy-Komorócz, Palágy-Komarócz.

Gálocs

Ungvári járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Gálocsi Görögkatolikus Egyházközség (Gálocs, c. Галоч) az egyik legősibb egyházközsége a Munkácsi Egyházmegyének. A kezdeti önálló státuszhoz képest azonban 1792-től fiókegyházzá minősítették, és attól kezdve – jelenleg is – Palágykomoróc filiája.

Az 1747-es egyházi összeírás szerint a közösségnek „omladozó fatemploma" volt. Nagy valószínűséggel azt a fatemplomot javítgatták másfél évszázadig, mert az 1883-as adatok szerint a faluban „nagyon régi fatemplomot" jelöltek. Csak az 1883-as adatközléskor jelzik, hogy az új templom alapkövét letették, és 1886-tól írnak először újonnan épített, szilárd anyagból készített templomot.

Mindkét templom titulusa az Istenszülő oltalma (Pokrova, október 1.).

A 19. század végén épült görögkatolikus templomot 1952-ben bezárták. 1989-ben a római katolikusok kapták meg, még mielőtt az állam hivatalosan elismerte volna a görögkatolikus egyházat. A templom titulusát is megváltoztatták, mely jelenleg a Rózsafüzér Királynője. A görögkatolikusok kétévente tartanak búcsúünnepet, ősi szokás szerint továbbra is az Istenszülő oltalma ünnepén.

A rendszerváltás után a görögkatolikusok 1994. december 26-án tartották első liturgiájukat a gálocsi temetőben, mivel nem bocsátották rendelkezésükre a templomot. A templom jelenleg is római katolikus tulajdon, melyben párhuzamosan végzik szertartásaikat a görög és a római katolikusok.

A görögkatolikus egyház legalizációja után 1994-ben jegyezték be ismételten a közösséget az egyházi és az állami hatóságok.

Felekezeti iskola 1856-tól indult az egyházközségben négy tanulóval és egy kántortanítóval.

1747-ben tíz család volt az egyházközségben. 1792-ben 118, 1856-ban 103, 1915-ben 173, jelenleg pedig 115 görögkatolikus él Gálocsban.

Névváltozatai a sematizmusokban: Gálócs, Gálócz, Galocs, Galócz, Gálocs.

Kisszelmenc

Ungvári járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Kisszelmenci Görögkatolikus Egyházközség (Kisszelmenc, c. Малі Селменці) elődje a nagyszelmenci egyházközség volt. A két település csak elméletileg volt különálló, gyakorlatban teljesen összenőtt. Mindkét települést már az 1747-es egyházi összeíráskor Palágy filiájaként tartották számon.

1886-ban Nagyszelmencen görögkatolikus templom épült, a római katolikusok pedig Kisszelmencre jártak templomba. Kisszelmenc különálló görögkatolikus egyházi élete a két közösség 1946-os kettévágásától datálható.

A nagyszelmenci egyházközség 1940-ben önállósult Palágytól, viszont 1946-ban a két községet kettévágta a Csehszlovákia és a Szovjetunió között újonnan meghúzott határ. Nagyszelmencet és Kisszelmenc egy részét Csehszlovákiához, Kisszelmenc nagyobbik felét pedig a Szovjetunióhoz csatolták. Ettől kezdve a görögkatolikus hívek a palágykomoróci templomba jártak, majd annak bezárását követően a kisszelmenci római katolikus templomot látogatták.

A hívek lélekszáma 1806-ban 98, 1965-ben 84, 1915-ben 15 volt. A Munkácsi Egyházmegye eltörlése előtt, 1947-ben 181, jelenleg pedig 80 tagja van a közösségnek.

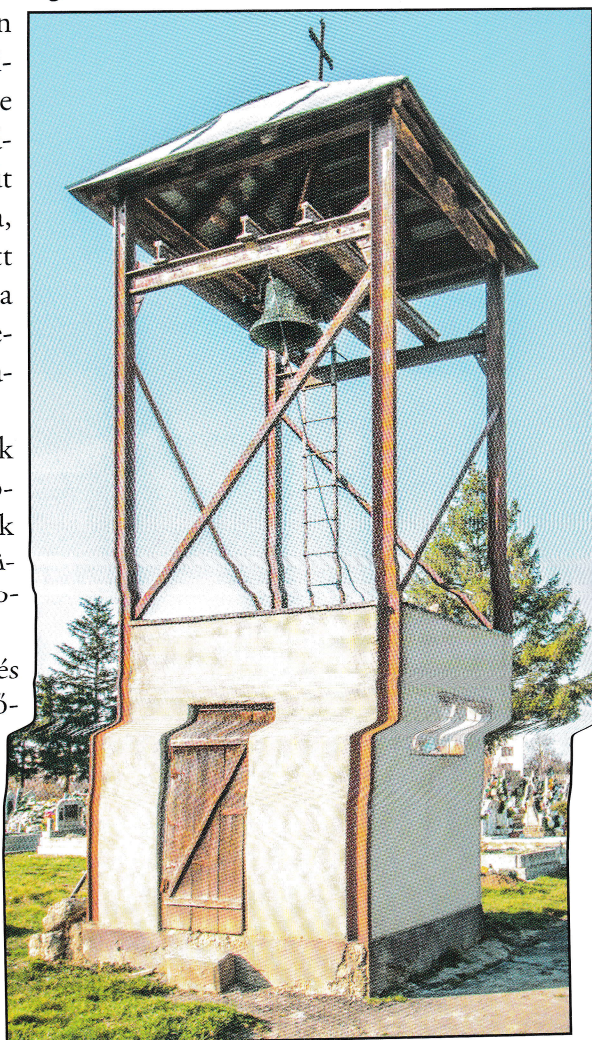
Az egyházközséget 2006-ban jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

Névváltozatai a sematizmusokban: Kis-Szelmencz, Kisszelmencz, Mal. Selmenc.

Téglás-Szürte

Ungvári járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Téglás-Szürtei Egyházközség (Téglás, c. Тийглаш, Szürte, c. Сюрте) jelenleg egyházi szempontból egy közösséget alkot, a múltban azonban két különálló közösség volt. Mindkettő Palágy filiája volt, viszont Szürtében 1792-ben, Kistégláson azonban csak 1856-ban jelöltek görögkatolikusokat. Kistéglás település viszonylag későn, a 18–19. században jött létre, s akkori lakosságának döntő részben az itt található Latorca-rév kiszolgálása volt a feladata. Az egyházi adatok között azonban többnyire csak a Téglás elnevezés használatos.

A 19–20. század fordulóján épült a Szent István apostoli király (augusztus 20.) tiszteletére szentelt görögkatolikus iskolakápolna. A második világháborút követően ezt elkobozták. Iskola, könyvtár, majd óvoda működött az épületben. Az iskolakápolna udvarán álló haranglábat áthelyezték a temetőbe, az egyik harangját ellopták.

A görögkatolikus hívek ezek után a római katolikus templomba kezdtek járni, de csak a mellékoltárnál végezhettek liturgiát, míg végül ezt a templomot is bezárták.

1989-et követően a római és görögkatolikus hívek közös erővel újították fel a római katolikus templomot, és közösen használják jelenleg is.

Az egyházközséget 1995-ben regisztrálták újra az egyházi és az állami hatóságok.

2012. augusztus 20-án Milan Šášik püspök megáldotta az

Kereszt a tervezett templom alapkövével

egykori iskolakápolna udvarán épülő görögkatolikus templom alapkövét.

Az egyházközségek 1915-ig Palágy filiái voltak. A következő sematizmusban, *1947-ben már* Nagyrát fiókegyházközségeiként tartották őket nyilván. Jelenleg ismét Palágykomoróchoz *tartoznak.*

Ennek megfelelően Palágy anyaegyházközséggel együtt először az Ungi, 1856-tól a Bezői, 1947-ben pedig az Ungvári Esperesi Kerülethez tartoztak. Egyházunk újjászervezése óta anyaegyházközségükkel együtt 1996–2003 között a Nagyszőlős-Beregszászi, 2003-tól pedig a Beregszászi Magyar Esperesi Kerülethez tartoznak.

Felekezeti iskola a 19–20. század fordulóján alakult ki Téglás községben. 1899-ben 30 tanköteles diákja, egy tanterme és egy éppen üresedésben lévő kántortanítói állása volt a közösségnek.

A hívek lélekszáma 1792-ben Szürtében 126 volt. 1856-ban, amikor Téglást először említik az egyházi összeírásokban, 154 görögkatolikus, míg Szürtében 187 hívő volt. 1908-ban Kistégláson 216, Szürtében pedig 578 görögkatolikus hívő élt. 1947-ben Tégláson 252, Szürtében pedig 294 görögkatolikus gyakorolta a vallását. Jelenleg a két községben 200 görögkatolikus van.

Névváltozataik a sematizmusokban: Téglás, Kistéglás, Tejglas, Szürthe, Szürte, Sjurty, Szörte.

Beregszász

Megyei jogú város – Járási székhely – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Beregszászi Görögkatolikus Egyházközség az egyik legrégibb egyházközsége, s egyben névadója a Beregszászi Esperesi Kerületnek.

Az egyházközség már az 1747-es összeírásban is szerepelt. 1821-től *parochia antiqua*, ősi parókia jelzővel illetik. Ezt megerősíti a 20. század elején kiadott két sematizmus is, melyek szerint a Beregszászi Egyházközséget a 18. század előtt állították fel.

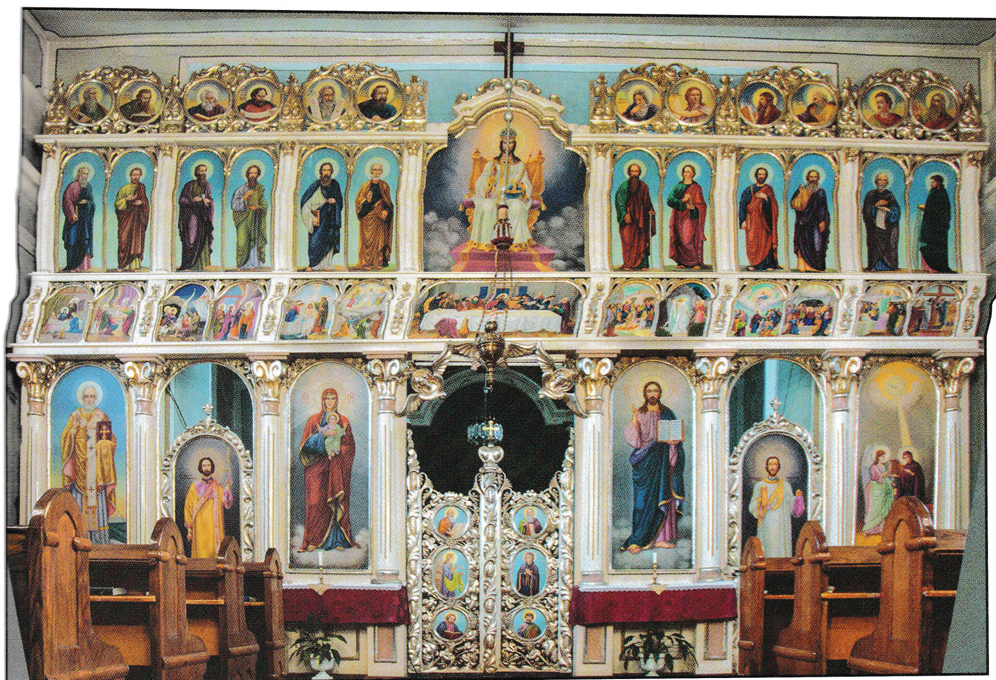

Kegyura 1747-ben a munkácsi uradalom volt. A kegyúri jogokat 1814-től C. Schönborn birtokolta, 1821-től pedig az egyházközség a püspök által szabadon adományozható státuszba került.

Az 1747-es sematizmus szerint a beregszászi görögkatolikusoknak fatemplomuk volt, melynek teteje javításra szorult. Az 1899-es sematizmus is azt írja, hogy 1825 előtt fatemploma volt a beregszászi görögkatolikusoknak. 1825-ben szentelték fel tehát a jelenleg is használt kőtemplomot. Lehoczky Tivadar munkáiból tudjuk, hogy a fatemplom az akkori Kiskassa nevű területen állt, tehát nem a mostani helyén.

A sematizmusok adatai szerint mindkét templom titulusa az Istenszülő örömhírvétele (Gyümölcsoltó Boldogasszony, március 25.).

A görögkatolikus egyház eltörlése után 1992-ig a pravoszláv egyház használta a közösség templomát. A görögkatolikus közösség 1990-től előbb a temetőben, aztán az egykori Oroszlán Szállóban (jelenleg

Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház, közismert nevén az Illyés Gyula Nemzeti Színház) végezte szertartásait. 1992-ben kapták vissza és azóta használják templomukat, amely az egykori Attila (a jelenlegi Sevcsenkó) utcában van.

Az egyházközség parókiája 1883 előtt fából készült. 1886-ban jelölnek először új parókiát. Az 1899-es egyházi adatok szerint a jelenlegi – még vissza nem szolgáltatott – parókusi lakást 1884-ben szentelték fel.

Az első megjelent adatközléskor, 1747-ben tíz család tartozott a Beregszászi Egyházközséghez. A Munkácsi Egyházmegye felállítása utáni első összeírásban, 1792-ben 203 görögkatolikus volt Beregszászban, 1847-ben 400, 1915-ben pedig 868 görögkatolikus élt a városban. A görögkatolikus egyház eltörlése előtti utolsó számláláskor 3237 görögkatolikus híve volt az egyházközségnek.

1806-ban már végeztek hitoktatást az egyházközségben, felekezeti iskoláját pedig 1847-től jegyzik. Abban az évben 25 diákja és egy kántortanítója volt a közösségnek.

A prédikáció nyelve 1806-ban a magyar és a ruszin volt, s ez így maradt 1938-ig.

1876-tól az egyházközségben imatársulat működött.

Az egyházközség anyakönyvét az 1947-es adatok szerint 1772-től írták. Jelenlegi anyakönyvét a rendszerváltás után, 1990-től vezetik újra.

A egyház legalizációja után 1990-ben regisztrálták újra az egyházközséget az egyházi és állami hivatalok.

Filái 1747–1947 között a következő falvak voltak: Makkosjánosi, Beregszász-Végardó, Tiszacsoma, Mezővári, Macsola, Búcsú, Nagymuzsaly, Borzsova, Cséke, Beregsurány, Márokpapi, Csaroda, Mezőgecse, Hete, Badaló, Halábor, Asztély, Gulács, Tarpa, Tivadar, Fejércse, Tákos.

Kegyura 1747-ben a munkácsi uradalom volt, a 19. század közepétől pedig a püspök által szabadon adományozható kategóriába került.

1747-től Bereg vármegyében tartották nyilván, viszont akkor még nem jelöltek esperességeket. Az 1792-es évtől a Munkácsi Esperesség része volt. 1806-tól pedig a Beregszászi Esperesi Kerület névadó egyházközségévé vált, egészen az egyházmegye és a görögkatolikus egyház eltörléséig. 1996-ban, amikor ismételten létrehozták a Munkácsi Egyházmegye esperesi kerületeit, a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület egyik névadója lett. 2003-tól a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület névadó egyházközsége.

Az Ortutay Jenő parókus által adományozott szentségtartó 1929-ből

Nevének változatai a sematizmusokban: Beregszász, Bereghszász, Bereghszáz, Beregszászi, Береговo, Berehovo, illetve utalás található a valaha volt Lamperthháza elnevezésre is.

Makkosjánosi

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Makkosjánosi Görögkatolikus Egyházközség (Makkosjánosi, c. Яноші) a Munkácsi Egyházmegye ősi parókiái közé tartozik. 1821-ben *parochia antiqua* kifejezéssel katalogizálták. Mint Beregszász filiájának, kegyura 1747-ben a munkácsi uradalom volt. 1814-től C. Schönborn birtokolta, 1821-től pedig az egyházközség a püspök által szabadon adományozható besorolásba került.

1747-ben még Beregszász filiája Beregszász-Végardóval együtt. Az 1847-es sematizmustól kezdve több alkalommal is jelzik, hogy 1745-ben alapították az egyházközséget, 1792-től pedig önálló egyházközségként szerepel az egyházi összeírásokban.

Az egyházközséget 1835-ben tűzvész sújtotta, amint azt 1847-től folyamatosan jelzik az összeírások.

1864-ben, az 1878–1886-os időszakban és 1947-ben káplán is működött a parókus mellett.

A templom keletkezésének korai időszakára utal, hogy 1792-ben Makkosjánosi már önálló egyházközség volt, aminek egyik feltétele volt az istentiszteleti hely megléte. Az ősiségét az egyházközség 1747-es említése és a későbbiekben használ *parochia antiqua* kifejezés is igazolja Az 1908-as sematizmus szerint 1798 előtt (vagy 1798-ban) épült a fatemplom, melynek további sorsa ismeretlen. A sematizmusok az 1835-as tűzvész kapcsán kizárólag a paplak és annak tartozékai (pl. anyakönyvek) pusztulásáról írnak.

A jelenlegi templom építésének dátumát az összegyűjtött adatokból nehéz teljes bizonyossággal megállapítani. Az 1835-ös sematizmus még Szent Mihály tiszteletére épült templomról, az 1837-es pedig Urunk Jézus Krisztus feltámadása tiszteletére szentelt templomról ír. Az új templom címünnepe (ti. Feltámadás) sejtetheti az újrakezdés lelkületét. Azonban azt is érdemes megemlítenünk, hogy a templomban található Egyházi Közénektárban szerepel egy kézzel írott bejegyzés, miszerint a templom 1829-ben épült és 1830 húsvét második napján szentelték fel. Az bejegyzésnél szereplő 15 öl hosszúság és 7 öl szélesség utal a templom jelenlegi méreteire. Ezeket egybevetve a megépítés pontos dátumának meghatározása további kutatásokat igényel.

Templomának titulusa az idők folyamán többször is változott. Az 1821-es sematizmustól Szent Mihály arkangyalt jelzik a templom védőszentjeként. Az 1837-től megjelenő sematizmusok egészen 1908-ig Jézus Krisztus feltámadása templomot jegyeznek. Az ikonosztázion is ebben az időben keletkezhetett, mert a templom titulusát jelző alapképen is Jézus Krisztus feltámadása látható. 1908-ban azonban a templom titulusa már az Istenszülő oltalma (Pokrova, október 1.). Az idézett sematizmus 1905-re teszi a titulusváltás időpontját, egy pápai bullára hivatkozva, amely tíz évi búcsút is biztosított. Az is érdekes adat, hogy október 14-ére, tehát a Julián-naptár szerint engedélyezték a búcsút, ami bizonyítéka annak, hogy a térségben a 20. század elején még nem történt meg a naptárreform. A templombúcsút napjainkig az Istenszülő oltalma tiszteletére tartják.

Az egyházközség első parókiája 1798 előtt fából, falusi módra épített, szalmával fedett épület volt (1908-as adat), amely 1835-ben szintén a tűzvész áldozata lett. Az 1847-es feljegyzésektől kezdve

kőből épült paplak van az egyházközségben, amely jelenleg is ugyanezen célt *szolgálja*.

1747-ben az egyházközséghez tíz család tartozott (Beregszász-Végardóval együtt, mivel mindkettő Beregszász filiája volt, s együtt adták meg az adatokat). 1792-ben 150, 1847-ben 352, 1915-ben 868 görögkatolikus élt a községben. A görögkatolikus egyház eltörlése előtti utolsó számláláskor, 1947-ben 904 híve volt a közösségnek. Jelenleg 1350 görögkatolikus él Makkosjánosiban.

Felekezeti iskoláját 1847-ben említik először, amikor 26 diákja és egy kántortanítója volt a közösségnek. A hitoktatás azonban már 1806-ban elkezdődött.

Az egyházközség korábbi anyakönyvei az 1835-ös tűzvész idején elégtek, az 1835-től vezetett anyakönyveket pedig a kommunizmus idején elkobozták. A legalizáció után, 1992-től kezdték újra vezetni az egyházközség anyakönyvét.

1847-től az egyházközség adott otthont az esperesi könyvtárnak is.

1876-tól a községben imatársulat működött.

A prédikáció nyelve 1806-ban a ruszin volt az egyházközségben. 1821-től kezdve a ruszin és magyar nyelvet egyformán használták. Az 1915-ös és az 1938-as sematizmusban kizárólag magyar liturgikus nyelvet jegyeztek.

1949–1989 között a templomot nem zárták be ugyan, de a pravoszláv egyház használatában volt.

A görögkatolikus egyház legalizációja után az egyházközség egyházi és állami bejegyzése 1992-ben történt meg.

Makkosjánosit 1747-től Bereg vármegye egyházközségei között tartották nyilván az esperesi kerületek jelölése nélkül. 1792–1806 között a Munkácsi Esperességhez tartozott. Ezt megelőzően, 1806-tól pedig a Beregszászi Esperesi Kerület részét képezte egészen a görögkatolikus egyház 1947-es eltörléséig. 1996-ban, amikor ismételten létrehozták a Munkácsi Egyházmegye esperesi kerületeit, a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerületbe sorolták be a magyar parókiákkal együtt. 2003-tól a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület egyik legnagyobb egyházközsége.

Filiái 1792–1947 között: Balazsér, Kisbégány, Nagybégány, Mezőkaszony, Beregdéda, Mezőhomok, Beregdaróc, Gát, Barabás, Gelénes, gáti Schönborn uradalom, dédai gyártelep, Veres korcsma, Megály korcsma, Teres korcsma, Csáki-birtok, Lónyai-birtok, Dercsényi-birtok, Galgóczi-birtok, Csénk-birtok, Csikósgorond, Csáky-major, Nyárasgorond.

A község megnevezésének változatai a sematizmusokban: Jánosi-Makos, János (Makos), Makkos-jánosi, Jánosiovo, Janosovo, Яношово, Janosijova, Makkosjánosi, Makkosjanosi, Jánosi.

Balazsér

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

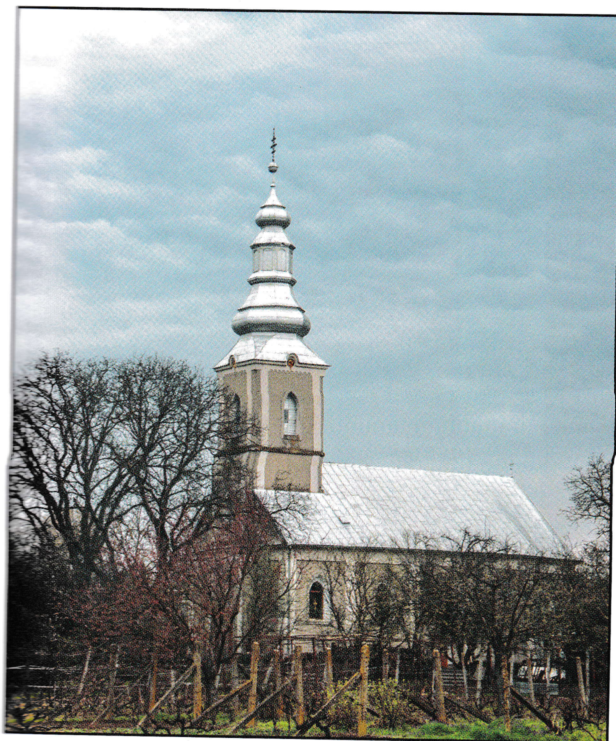
A Balazséri Görögkatolikus Egyházközség (Balazsér, c. Балажер) a Makkosjánosi anyaegyházközséghez tartozott az egyházmegye története folyamán.

Az egyházi összeírásokban ugyan nem említenek fatemplomot, azonban még jelenleg is él az a helyi hagyomány, hogy Balazséron az „orosz utcában" a görögkatolikus iskola mellett egy fatemplom állt külön haranglábbal. A kőtemplom felépítése után a fatemplomot eladták egy ruszinok lakta vidékre, azonban a község nevére sajnos nem emlékeznek.

Jelenlegi templomának alapkőletétele 1888-ban már megtörtént, de kőtemplomának szentelésére az 1896/1897-es évet jelölik (az 1908-as sematizmus adata szerint).

A templomot Szent Péter és Pál főapostolok (június 29.) tiszteletére szentelték fel, és azóta sem történt ezen a téren változás. A fatemplom titulusáról nincs adatunk.

Felekezeti iskoláját 1865-öt megelőzően szervezték meg. Akkor saját kántortanítója és 39 diákja volt az intézménynek.

A hívek lélekszáma az egyházközség első, 1792-es említésekor 21 volt. 1865-ben 287, 1915-ben 276, és az egyház eltörlésekor 361 görögkatolikus élt Balazséron. Jelenleg 450 híve van a közösségnek.

Kegyurára, nyelvhasználatára, anyakönyvére és esperesi kerületére ugyanazok a jellemzők, mint Makkosjánosira, az *anyaegyházközségre.*

1949–1989 között a templomot nem zárták be, ortodox egyházközségként tartották nyilván. 1991. január 6-a és ugyanazon év október 6-a között bezárták a templomot a görögkatolikus egyház

DICSŐSÉGA MAG
BAN
ISTENNEK

kötelékébe való visszaszolgáltatás okán kialakult vita miatt.

A görögkatolikus egyházközséget az egyházi és az állami hivatalok 1991-ben jegyezték be ismét.

Elnevezése a sematizmusokban: Balazsér, Balazsijovo, Balaszér, Balazer, Blazsijovo.

Csikós

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

Az egykori uradalom területén napjainkban 40 görögkatolikus él. Az egyházközséget az egyházi és az állami hatóságok 2010-ben jegyezték be. Önálló liturgia nincs, szertartásokra Makkosjánosiba járnak a hívek.

Beregdéda

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Beregdédai Görögkatolikus Egyházközség (Beregdéda, c. Дийда) jelenleg két különálló községet foglal magában, Beregdédát és Mezőhomokot, melyek egykor független közigazgatási egységek voltak, de egyházi életük szervesen összefonódott. A görögkatolikus egyház eltörlése előtti időszakban Mezőhomok volt a *mater* közösség. Közigazgatási egyesítése után azonban Beregdéda nevét viseli az immár egyesült község, s a legalizációt követően az egyházi elnevezésekben is idővel ez a helységelnevezés honosodott meg.

Az 1747-es egyházi összeírásban Mezőhomok az anyaegyházközség, Beregdéda pedig filia. Az azt megelőző 1741-es, jelenleg feldolgozás alatt lévő egyházi összeírásban pedig csak az anyaegyházközség szerepel. 1792–1888 között Mezőhomokot és Beregdédát is Makkosjánosi leányegyházközségeként tartották nyilván. Az 1888-as sematizmustól kezdve ismét önálló egyházközségként szerepel Beregdaróc, Barabás, Déda, dédai gyártelep, Gelénes filiákkal.

Kegyura 1747-ben a Galambos család volt. 1814-től Makkosjánosi filiája, s a gyakorlat szerint nem közölték a fiókegyházközségek kegyurait. 1888-ban, az önállóvá váláskor a püspök által szabadon adományozható státuszba került.

Az 1888-as sematizmustól, amelyben először említik anyaegyházközségként, a *parochia antiqua*, ősi parókia jelzéssel illetik.

A templom az anyaegyházközségben, Mezőhomokon volt, melynek állagára az 1747-es összeíráskor a „rossz fatemplom” volt jellemző. 1792-ben egyházas (templomos) faluként tartják nyilván. 1846-ra

tették le az új templom alapkövét, melyet az 1868-as sematizmus adatai szerint 1863-ban szenteltek fel.

1949–1989 között a templomot nem zárták be, de az ortodox egyház használatába helyezték.

Templomának titulusa az idők folyamán egyszer változott. A templomot az 1868-as sematizmus szerint Szent Miklós tiszteletére szentelték, az 1876-os sematizmustól azonban Urunk Jézus Krisztus mennybemenetele (Áldozócsütörtök) tiszteletére szentelt templomról írnak. Ez egyben az ikonosztázion készítésének időpontjára is utal, így az 1876 után kerülhetett a templomba, mivel az alapképek között Urunk Jézus Krisztus mennybemenetele ikon van a templom titulusát jelző helyen.

A parókia, melyről az 1888-as sematizmus azt írja, hogy új építésű és kőből van, az egyházközség önállóvá válásának idejére készült el. Az épület, melyet az 1990-es évek közepén felújítottak, jelenleg is ugyanazt a célt szolgálja.

1747-ben Homokon nyolc, Dédában három család alkotta az egyházközséget. 1792-ben, az egyházmegye felállítását követő első összeíráskor Homokon 95, Dédában 42 görögkatolikus élt. 1847-ben, a homoki felekezeti iskola elindulásának évében Homokon 223, Dédában 210 görögkatolikus volt. 1915-ben Homokon 237, Dédában 277 hívője volt a görögkatolikus egyháznak. 1947-ben pedig Homokon 281-en, Dédában 353-an tartoztak az egyházközséghez. Jelenleg Beregdédában 950 görögkatolikus él.

Felekezeti iskola 1847-től működik Homokon. Akkor kántortanító és 19 diák tartozott az intézményhez. Az 1891-es évtől jelöltek külön iskolát Homokon és Dédában, 1899-től pedig külön kántortanítója is van a két egyházi iskolának.

A prédikáció nyelve 1806-ban Homokon és Dédában is a ruszin volt. 1821–1888 között Makkosjánosi filiájaként tartották nyilván az egyházközségeket, ekkor a ruszin és a magyar nyelvet egyformán használták. 1888–1893 között is e két nyelvet nevezik meg az összeírások. 1893-tól csak a ruszin nyelvet jelzik a szertartásokban.

1888-ban imatársulatot jelöltek az egyházközségben.

Beregdédában a munkácsi bazilitáknak gazdasági udvaruk és kápolnájuk volt. Erre vonatkozó utalásokat találunk a munkácsi baziliták levéltári anyagában (KTÁL, 64. fond) és a helyi hagyományban. A jelenlegi „Nagykert” vendéglő épületének egyes részei az egykori gazdasági udvar és kápolna.

Az egyházközség anyakönyvét az 1888-as sematizmus szerint 1887-től, az 1891-es szerint 1786-tól vezették. Új

anyakönyvét 1995-től írják, 1990–1995 között pedig a Tiszacsomai Egyházközség anyakönyveiben szerepelnek az adatok.

Az egyházközség az 1747-es egyházi összeírás szerint Homok elnevezéssel Bereg vármegyéhez tartozott, az esperesi kerület külön jelölése nélkül. Az 1792-es évtől, amikorra már elvesztette önálló státuszát és Makkosjánosi filiája lett, a Munkácsi Esperességhez tartozott. 1806-tól pedig, mint Makkosjánosi filiája, a Beregszászi Esperesi Kerület része. Önálló egyházközségként is a Beregszászi Kerület egyik parókiája volt egészen a görögkatolikus egyház eltörléséig. 1996-ban, amikor ismételten létrehozták a Munkácsi Egyházmegye esperesi kerületeit, a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerületbe sorolták be filiáival együtt, 2003-ban pedig a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület egyik egyházközsége lett.

Filiái 1888-1947 között Beregdéda, Beregdaróc, Gelénes és Barabás voltak.

A görögkatolikus egyház legalizációja után az egyházközséget 1993-ban regisztrálták ismételten az egyházi és az állami hivatalok. Akkora már a két település egyesült, így jelenleg Beregdédai Görögkatolikus Egyházközségként tartják nyilván.

Elnevezése a sematizmusokban: Homok-Déda, Homok, Mezőhomok, Homoc, Гомокъ (Homok) Beregdéda, Déda, Dedovo, Beregdeda, Didovo.

Tiszacsoma

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Tiszacsomai Görögkatolikus Egyházközség (Tiszacsoma, c. Чома) 1923-ban vált önállóvá. Addig Beregszász anyaegyház filiája volt, annak ellenére, hogy – főleg a 19. század első felében – a hívek lélekszáma gyakran meg is közelítette az anyaegyházközség híveinek lélekszámát.

Kegyurát 1899-ben külön jelölik Beregszásztól. Beregszász tekintetében 1821-ig a munkácsi uradalom és a Schönborn család volt a kegyúr, utána pedig szabadon adományozható parókia lett. Az 1899-es és az utána következő adatok szerint Tiszacsomán a Kajdi család volt a kegyúr.

Tiszacsomát 1792-ben már templomos faluként jegyezték. Az 1847-es sematizmustól jelzik, hogy az egyházközségnek fatemploma van. 1906-ban pedig felszentelték az egyházközség kőből épült kápolnáját, melyet egészen az új templom 2009-es felszenteléséig használtak a hívek. Az új templom alapkövét még 1994-ben tették le.

A templom titulusa a fatemplom és az 1906-ban épült iskolakápolna idején sem változott, mindkettőt az Istenszülő oltalma tiszteletére szentelték. A templom búcsúünnepe 2009-ben változott meg, amikor a templomot Úrszínváltozás (augusztus 6.) és Szent István apostoli király (augusztus 20.) tiszteletére szentelték fel, s utóbbi ereklyéjével látták el.

A parókiára vonatkozóan csak az 1938-as sematizmusban van adat. Akkor szilárd anyagból készült parókia

jelölnek. Okkal feltételezhetjük, hogy 1923-tól, vagyis az önállóvá válástól van saját paplak a faluban, amely a jelenlegivel megegyezik.

Szent István ereklyéje

A hívek lélekszámára vonatkozóan az első adatot 1792-ben olvassuk, amikor Tiszacsomán 146 híve volt a egyházközségnek. 1847-ben, felekezeti iskolája indulásakor 277, 1915-ben, a trianoni döntés előtti utolsó egyházi összeíráskor, mely egyben az önállóvá válás előtti utolsó hivatalos adat is, 405 híve volt a közösségnek. A görögkatolikus egyház eltörlése előtti utolsó összeírás szerint 545 görögkatolikus élt a településen, jelenleg pedig 800 híve van a közösségnek.

Felekezeti iskolája 1847-ben indult 30 tanulóval. Attól kezdve lakott görögkatolikus kántortanító a községben. Görögkatolikus hitoktatás

azonban már 1806-ban is volt a közösségben.

Az igehirdetés nyelvére vonatkozóan tudhatjuk, hogy 1806-ban már a magyar és a ruszin egyformán használatos volt Tiszacsomán. Később minden esetben az anyaegyházközség adatait közlik az összeírásokban, ahol szintén a magyar és a ruszin nyelvet használták. 1938-ban, az egyházközség önállósodása utáni egyetlen nyelvadat közlésekor a magyar nyelvet jelölték meg.

Anyakönyvét 1924-től vezetik, előtte az anyaegyházközségbe jegyezték be az adatokat. Egyházunk újjáéledése után 1990-től vezetik Tiszacsomán az anyakönyveket.

A görögkatolikus egyház legalizációja után 1993-ban jegyezték be az egyházközséget ismételten az egyházi és az állami hatóságok.

Filiái az 1923-as és az 1947-es sematizmusok szerint: Badaló, Halábor, Hete, Macsola, Mezőgecse, Nagyborzsova, Mezővári, Kisbakta, Nagybakta.

Esperesi kerületi hovatartozását 1923-ig Beregszász mint anyaegyházközség határozta meg. Eszerint a 18. század végéig a Munkácsi Esperességhez tartozott, 1806-tól pedig a Beregszászi Esperesi Kerület része volt. 1996-ban a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület, 2003-tól pedig a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület részét képezi.

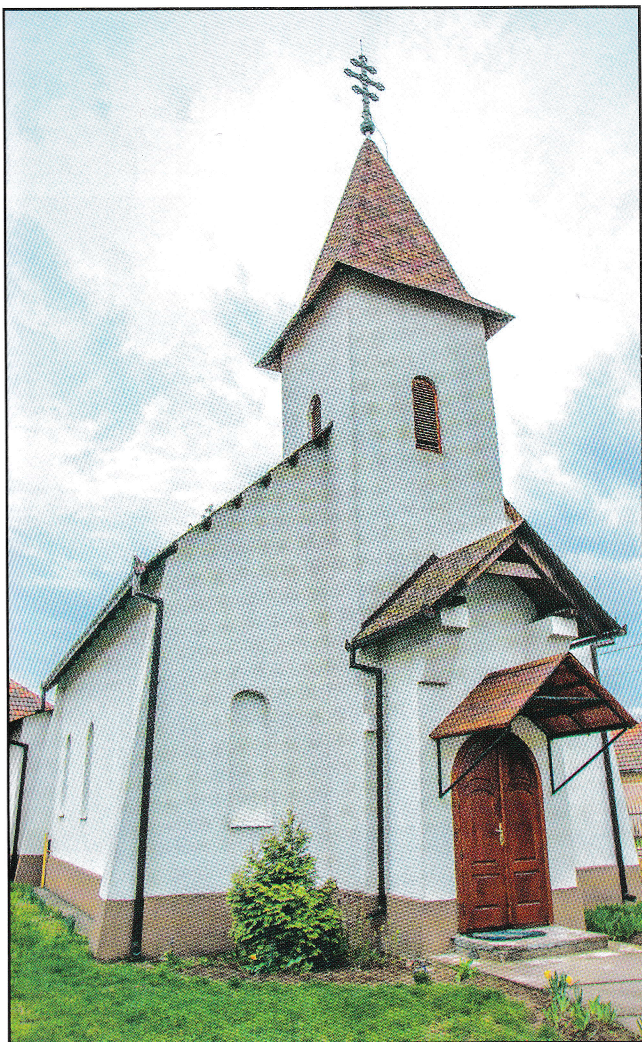
A község elnevezésének változatai az egyházi összeírásokban: Csoma, Tiszacsoma, Tisza-Csoma, Čoma, Чома.

Mezőgecse

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Mezőgecsei Görögkatolikus Egyházközség (Mezőgecse, c. Геча) jelenleg templommal és épülő parókiával rendelkező egyházközség. Az összeírásokban az 1792-es első bejegyzése szerint Beregszász, majd az önállósuló Tiszacsoma (1923) filiája volt. 2009-ben önálló parókia lett és 2012-ig saját papja volt. Jelenleg is önálló parókia, de ideiglenesen oldallagos ellátásban részesül.

Templomát, melyet 1947-ben építettek, 2006-ban teljesen átépítette és felújította a görögkatolikus közösség.

Templomának titulusa az Istenszülő születése (Kisboldogasszony, szeptember 8.).

A parókiát előbb közösségi háznak kezdték építeni, majd átalakították paplakká, melynek bővítési munkálatai jelenleg is folynak.

Híveinek lélekszáma 1792-ben, első említésekor hét volt, 1847-ben 55, 1915-ben pedig 76. 1938-ban Tiszacsoma filiájaként jegyzik az egyházi összeírásban, 120 hívővel, 1947-ben pedig 110 híve volt a görögkatolikus egyházközségnek. Jelenleg 450 görögkatolikus él Mezőgecsében.

A görögkatolikus egyház legalizációja után 1997-ben jegyezték be ismételten az egyházközséget az egyházi és állami hatóságok.

Mennyezeti ikon. Pantokrátor az apostolokkal

Anyakönyvét 1997 óta vezetik.
Filiái: Nagymuzsaly, Borzsova és Bene.
Nevének változatai az egyházi összeírásokban: Gecse, Mezőgecse, Geca.

Macsola

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

Macsolán (c. Мочола) a görögkatolikus közösség a római katolikusokkal közösen épített templomban végzi szertartásait. A templom jelenleg a római katolikus egyházközség tulajdonában van, azonban a tiszacsomaiak közül sokan emlékeznek, hogyan segítették szüleik a templom építését. Az 1947-ben épült templom a kommunizmus idején zárva volt, a rendszerváltás után, 1991-ben szentelték fel ismét. 1993-ig csak görögkatolikus szertartások voltak a templomban, azóta a szertartásokat a két közösség hetente felváltva végzi.

A templom címünnepe a Szentháromság vasárnapja.

A macsolai görögkatolikus közösséget 2003-ban jegyezték be az egyházi és állami hatóságok.

A macsolai görögkatolikusok az 1915-ös sematizmus szerint még Beregszász anyaegyházközséghez tartoztak. 1923-ban lett közösség az anyaegyházközséggé váló Tiszacsoma filiája a közösség.

Híveinek száma 1792-ben 23, 1847-ben 54, 1915-ben 70 volt. 1947-ben 256 görögkatolikus lakosa volt Macsolának. Jelenleg 240 görög- és római katolikus hívő él a községben, akik nagy része görögkatolikus.

A település nevének változatai a sematizmusokban: Macsola, Matsola, Macola, Mocola.

Nagymuzsaly

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

Nagymuzsaly (c. Мужієво) görögkatolikusai a római katolikus közösséggel együtt építették fel közös tulajdonú templomukat 2001-ben.

A templom titulusa: Keresztelő Szent János születése (június 24.). A nagymuzsalyi görögkatolikusok 1949 előtt folyamatosan Beregszász anyaegyházközséghez tartoztak. A görögkatolikus egyház legalizációja után 1998-ban vették nyilvántartásba az egyházközséget az egyházi és állami hatóságok.

Nagymuzsalyban 1792-ben négy görögkatolikus élt, 1847-ben 50, 1915-ben 296, 1947-ben 560, jelenleg pedig 130-an vallják magukat görögkatolikusnak.

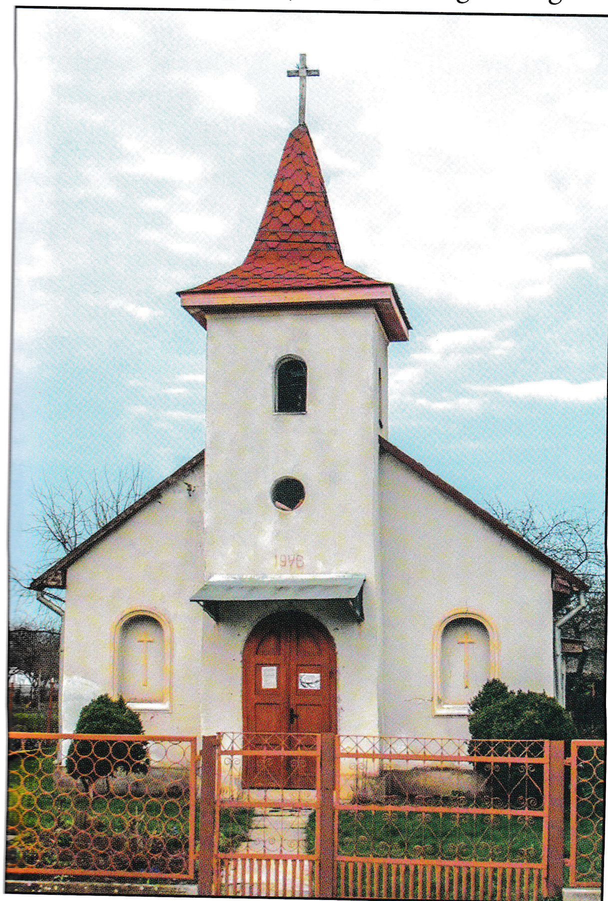
Nevének változatai a sematizmusokban: Muzsaly, Muzsáj, Muzsijovo, Nagymuzsaj, Nagymuzsaly, Muzsaj, Muzijovo.

Nagyborzsova

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Nagyborzsovai Görögkatolikus Egyházközség (Nagyborzsova, c. Боржава) jelenleg templommal rendelkező egyházközség. Az összeírásokban az 1792-es első bejegyzésekor Beregszász, majd Tiszacsoma 1923-as önállósodása után az új anyaegyházközség filiája lett. Jelenleg Mezőgecse fiókegyházközsége.

Temploma 1947-ben épült.

Templomának titulusa az Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony, augusztus 15.).

Híveinek lélekszáma 1792-ben, első említésekor öt fő volt. 1847-ben 17, 1915-ben pedig 71 görögkatolikus élt Borzsován. 1938-ban már mint tiszacsomai filiát veszik katalógusba; akkor 136, 1947-ben pedig 126 híve volt. Jelenleg 250 híve van az egyházközségnek.

Az egyházközséget 1991-ben jegyezték be az egyházi és állami hatóságok.

Nevének előfordulása a sematizmusokban: Borsova, Vel. Borzova, Nagyborzsova, Borzsova.

Bene

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

Bene (с. Бене) községben a görögkatolikusok a római katolikus Jézus Szíve templomban végzik szertartásaikat. A görögkatolikus egyházközség megszervezése csak az utóbbi években kezdődött el a településen. Az egyházközség bejegyzése egyelőre a rendszeres liturgiavégzés ellenére sem történt meg.

Bene a görögkatolikus egyház eltörlése előtti időszakban Kovászó anyaegyházközséghez tartozott.

Híveinek száma 1806-ban öt, 1847-ben 16, 1915-ben 114, 1947-ben 116 volt, jelenlegi becsléseink alapján 110 görögkatolikus él a településen.

Nevének változatai a sematizmusokban: Bene, Bena.

Nagybégány

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Nagybégányi Görögkatolikus Egyházközség (Nagybégány, с. Велика Бийгань) első említése 1792-ben történt, attól kezdve a rendszerváltásig Makkosjánosi filiája volt.

Az egyházközség jelenlegi temploma 1904-ben eredetileg iskolakápolnának épült. Az idősebb hívek tanúsága szerint 1968-tól egy nagyobb átalakítás után kezdték el kizárólag templomi célokra használni az épületet. Teljes átépítése és felújítása 2013-ban történt meg, s karácsony első napján szentelték újjá.

A templomhoz harangláb is tartozott, amelyet 2009-ben építettek újjá és helyeztek vissza az eredeti helyére. 1970-ben ugyanis – a hívek elmondása szerint – az ateista pártvezetés nyomására az utcafronton álló eredetit lebontatták, és az újat a templom mögé építették fel.

A templom, s előtte az iskolakápolna titulusa is Csodatevő Szent Miklós mürai püspök, a Keleti Egyház védőszentje (december 6).

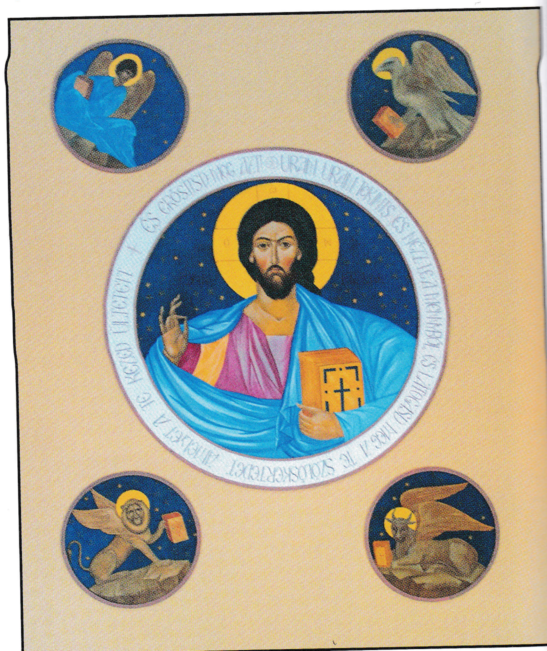
A parókia is átépítés eredményeként nyerte el jelenlegi formáját. Az 1876-ban kántortanítói lakásnak és iskolai osztálynak készült épületet 2006-ban építették át és a következő évben szentelték fel.

A hívek lélekszáma 1792-ben 20 fő volt, 1806-ban pedig 65 híve volt a falu görögkatolikus egyházának. Az egyházi iskola indulásakor, 1876-ban 204 görögkatolikus, a trianoni döntés előtti utolsó adatközléskor, 1915-ben pedig 383 hívő élt a faluban. 1947-ben 499 tagja volt a közösségnek, jelenleg pedig 750 görögkatolikus él Nagybégányban.

Mennyezeti ikon. Pantokrátor az evangélisták jelképeivel

volt a falu
204 görög-
pedig 383
pedig 750

okrátor
képeivel

Felekezeti iskolája 1876-ban indult 20 tanulóval. Attól kezdve az egyházközségnek saját kántortanítója is volt.

Az egyházközség kommunizmus utáni egyházi és állami regisztrációja 1992-ben történt meg. A rendszerváltás után 1993-ig Beregszász, 1993–2006 között pedig Beregdéda filiája volt. 2006-tól önálló egyházközség. Filiái: Kisbégány és Gut.

Anyakönyvét 2006-tól vezetik. Addig az éppen aktuális anyaegyházközségben regisztrálták az anyakönyvi adatokat.

Esperesi kerülete a görögkatolikus egyház 1949-es eltörléséig ugyanaz volt, mint az anyaegyházközségnek, Makkosjánosinak. 1792-től a Munkácsi, 1806-tól a Beregszászi, 1996-tól a Nagyszőlős-Beregszászi, 2003-tól pedig a Beregszászi Magyar Esperesi Kerületbe tartozik.

1949–1989 között a templomot nem zárták be, de pravoszlávként tartották nyilván.

Elnevezése a sematizmusokban: Nagybégány, N. Bégány, Vel. Behan, Nagybégány, Vel. Bihanj.

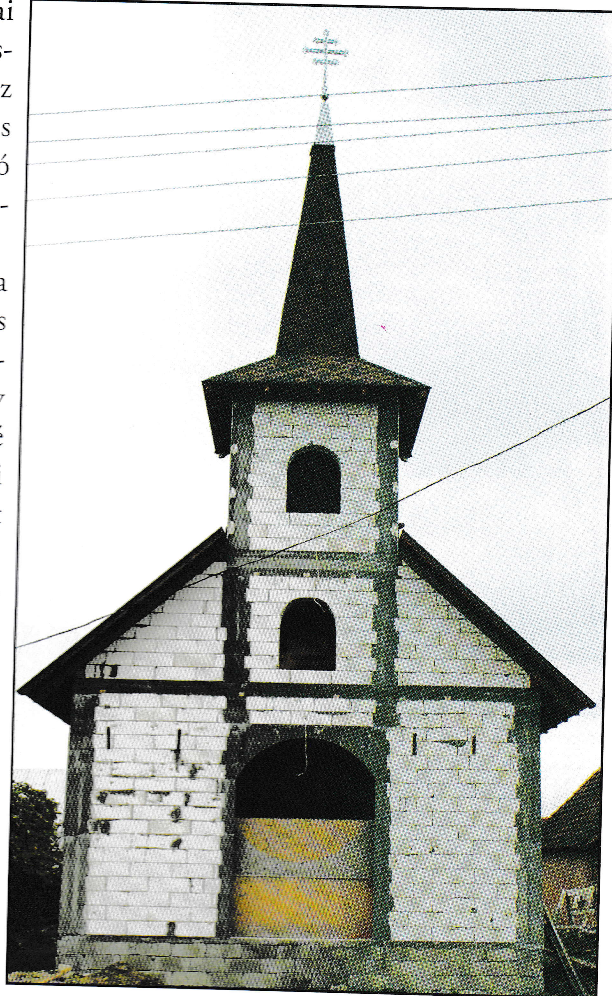
Magas hely (püspöki trón)

Kisbégány

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

Kisbégányban (с. Мала Бийгань) a 18–19. század fordulóján jelentek meg a görögkatolikusok. A 19. század folyamán és a 20. század közepéig számuk alig érte el a néhány tucatot, 1949-ben 54-en vallották magukat görögkatolikusnak. A becslések alapján jelenleg 150 híve van a görögkatolikus egyházközségnek, melyet 2009-ben jegyeztek be az egyházi és állami hatóságok.

A közösség görögkatolikusai 1949-ig folyamatosan Makkosjánosi anyaegyházközséghez tartoztak. A kommunizmus éveiben a vallásukat megtartó híveket Makkosjánosi pravoszláv papja látta el.

Az egyház legalizációja után Kisbégány a szomszédos Nagybégánnyal együtt Beregdéda filiája lett. Nagybégány 2006-tól anyaegyházközséggé vált, s attól kezdve a kisbégányi közösség is az újonnan alakult parókia fiókegyháza lett.

2007-től rendszeresen végeznek liturgiát Kisbégányban, minden vasárnap és ünnepnapon.

A közösség 2013-ban látott hozzá templomának felépítéséhez, melyet az előzetes tervek alapján 2015-ben fejeznek be. Az új templom titulusa Szent Tamás apostol (húsvét utáni vasárnap) lesz.

Kisbégány nevének változatai a sematizmusokban: Kisbégány, Kis-Bégány, K. Bégány, Mala Bihanj.

Gut

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

Guton (c. Гут, amely Kis- és Nagygut egyesüléséből jött létre) 2006-ban szentelték fel a római és görögkatolikus közösség liturgikus szükségleteit kielégítő (falusi házból átalakított) kápolnát. A kápolna védőszentje Páduai Szent Antal (június 13.). A szertartásokat a két közösség hetente felváltva végzi.

Görögkatolikus szempontból a közösség a 19–20. században előbb Sztrabicsóhoz, később Gorondhoz tartozott, jelenleg pedig Nagybégány filiája.

Az egyházközséget, mely előbb Makkosjánosi, 2006-tól pedig Nagybégány filiája, 2001-ben jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

A 19. század folyamán Kis- és Nagyguton néhány tucat görögkatolikus élt, 1947-ben összesen 106-an vallották magukat görögkatolikusnak. Jelenleg Guton közel 50 görögkatolikus él.

A település nevének változatai a sematimusokban: Kis-Guth, Nagy-Guth, Kis-Gut, Nagy-Gut, Kisgut, Nagygut, Mal. Gutovo, Vel. Gutova.

Batár

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Batári Görögkatolikus Egyházközség (Batár, c. Ботар) a Munkácsi Egyházmegye legősibb parókiái közé tartozik.

Az 1747-ben megjelent összeírásban templomát „omladozó fatemplom" jelzővel illetik, ami korai keletkezését mutatja. Ősiségét jelzi, hogy 1821-től *parochia antiqua*, ősi parókia jelzővel illetik.

Kegyúri szempontból az 1747-es adatok szerint az egyházközség a kökényesdi Vetéssy családhoz tartozott. 1814-ben több birtokos közös tulajdonaként tartották számon, 1821-től pedig a püspök által szabadon adományozható kategóriába került.

A közösség fatemploma 1747-ben tehát már omladozott, viszont csak a 20. század elején jelölnek új kőtemplomot az összeírások. További kutatásokat igényel, hogy a 18. század közepén épített fatemplomot felújították, vagy újat építettek helyette. Ami biztos, hogy a 20. század első éveiben készült el a közösség ma is használt temploma. Az 1908-as egyházi adatok szerint 1903-ban szentelték fel az új kőtemplomot.

A templom titulusában nem történt változás az idők folyamán. A fatemplom és a kőtemplom időszakában is Szent Mihály arkangyal (november 8.) tiszteletére szentelt templomról írnak.

Az egyházközségben az 1888-as összeírásban jelölnek új, kőből épült parókiát. Előtte fából készült paplak volt. Az

adatok összevetése alapján az 1874–1888 közötti időszakban épülhetett az egyházi épület. A rendszerváltás után a közösség új parókiát épített (1996 és 2012 között).

A batári görögkatolikusok lélekszáma dinamikusan fejlődött. Az első összeíráskor (1747) 16 család tartozott az egyházközséghez. A Munkácsi Egyházmegye felállításához legközelebb eső adatközléskor (1792) 346 híve volt a közösségnek, a trianoni döntés előtti utolsó adat szerint (1915) 470 tagja volt, az egyházmegye eltörléséhez közeli időpontban (1947) pedig 515 görögkatolikus élt Batáron. Jelenleg 850 híve van az egyházközségnek.

Népiskoláját az 1847 előtti időszakban indították. Az adott évben 17 tanulója volt az intézménynek, a hitoktatás azonban már az 1806 előtti időszakban elkezdődött.

A görögkatolikus közösség prédikációs nyelve az 1806-os adatgyűjtés idején a ruszin volt, majd 1825-től 1915-ig a ruszin és a magyar.

1876-tól az egyházközségben imatársulat működött.

Egyházi adatok szerint régi anyakönyvét 1782-től írják. Jelenlegi anyakönyvét a görögkatolikus egyház legalizációja után, 1997-ben kezdték vezetni.

Az egyházközséget a görögkatolikus egyház legalizációja után 1997-ben jegyezték be az egyházi és állami hatóságok.

Filiái 1747 és 1947 között: Forgolány, Nevetlenfalu, Kósánláz, Szaplonczai Elek tanya, Akli, Fertősalmás, Nagypalád.

Esperesi kerületi besorolása többször változott, melyet a hívek lélekszámának növekedése, az egyházi adminisztráció időszakos változása és számos politikai fordulat is befolyásolt. Az 1747-es összeírás nem jelöl külön esperesi kerületet, akkor Ugocsa vármegye kötelékébe sorolták a batári egyházközséget. Az 1792–1859

közötti időszakban Ugocsa vármegye Túrterebesi Esperesi Kerületének része. 1859–1915 között ugyanezen elnevezésű vármegye Tiszaszászfalui Esperesi Kerületébe tartozott. Az 1915–1945 közötti időszakban nem jelent meg olyan sematizmus, amelyben az ugocsai egyházközségeket jelölték volna. Az 1947-es összeírásban már a Tiszaújlaki Esperesi Kerület részét képezte. Az egyház legalizációja után, 1996-ban az esperesi kerületek rendezése alkalmával a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület részévé vált, s ennek folytatásaként – mint magyar görögkatolikus egyházközség – 2003-tól a Beregszászi Magyar Esperesi Kerülethez tartozik.

Az egyházi összeírásokban a községre vonatkozóan a Botár, Batár, Bratovo elnevezések fordulnak elő.

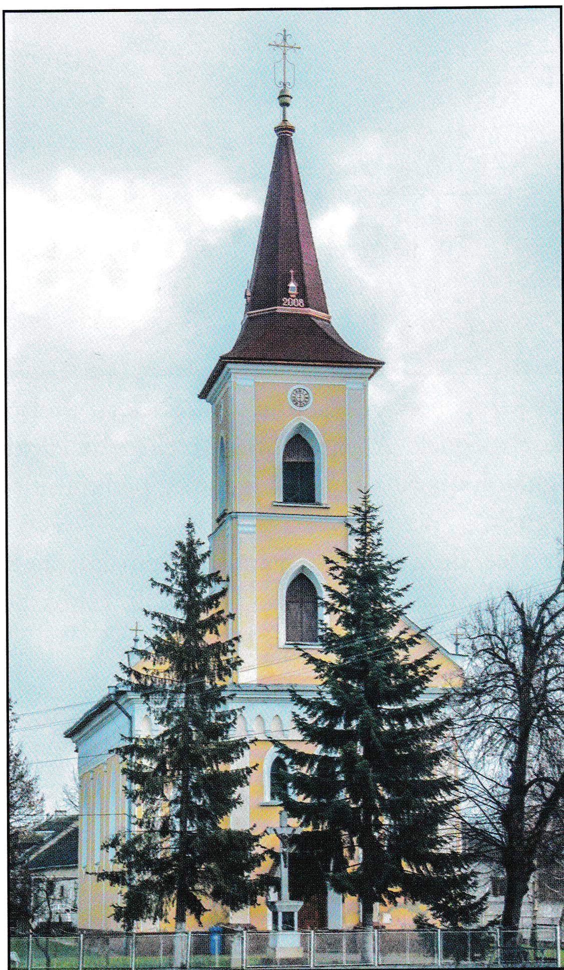

Csepe

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Csepei Görögkatolikus Egyházközség (Csepe, c. Чепа) az 1747-es összeírásban szerepel először, bár akkor még nem volt önálló egyházközség. Az 1821-es sematizmusban *parochia antiqua*, ősi parókia besorolással jegyzik, ami a Munkácsi Egyházmegye felállítása (1771) előtti keletkezésre utal.

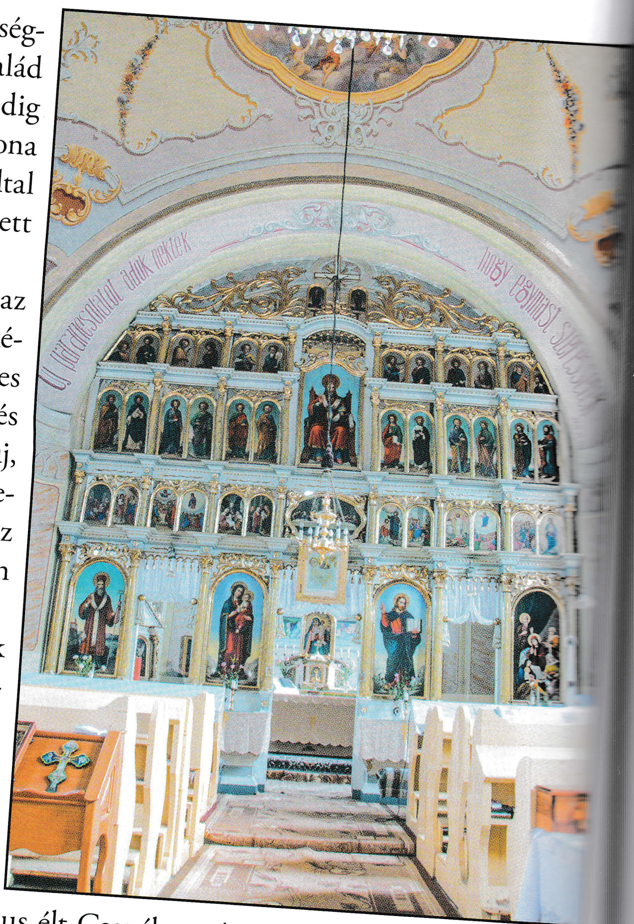
Az 1747-es összeírásban Csepe és Csomafalva még Hetenye filiája volt, ahol abban az időben „újonnan épült közepes fatemplomot" jelölnek. 1792-ben pedig már önálló, templommal rendelkező egyházközségként szerepel Csepe, s akkor már Hetenye és Csomafalva számít leányegyházközségnek. Abban az időben már mindhárom közösség templommal rendelkezett. Az 1847-es sematizmusban jelzik, hogy a csepei templom anyaga fa. Az 1874-es sematizmus azonban nagyon korai időszakra, 1505-re helyezi fatemploma építését. Ez a legkorábbi dátum a jelenlegi magyar terület templomai közül. Ez azt is jelenti, hogy már az egyházi unió idején (a 17. század közepén) is volt temploma a közösségnek.

A fatemplom után az 1874-es sematizmus említi először, hogy megáldották az új templom alapkövét. 1883-tól pedig új kőtemplomról tanúskodnak az adatok.

A templom titulusában nem történt változás, ugyanis a jelenlegi és az azt megelőző fatemplomot is az Istenszülő születése (Kisboldogasszony) tiszteletére szentelték, melyet egyedüli magyar parókiaként a Julián-naptár szerint, szeptember 21-én ünnepelnek.

A kegyúri jogokat a községben 1814-ben a Perényi család birtokolta, 1816-ban pedig több birtokos közös tulajdona volt. 1822-től a püspök által szabadon adományozható lett az egyházközség.

Az egyházközségnek az 1870-es évek előtt fából készült parókiája volt. Az 1870-es években előbb a parókiaépítés folyamatáról, később pedig új, szilárd anyagú parókiáról beszélnek. A jelenlegi paplakot az 1990-es évek második felében újonnan építették.

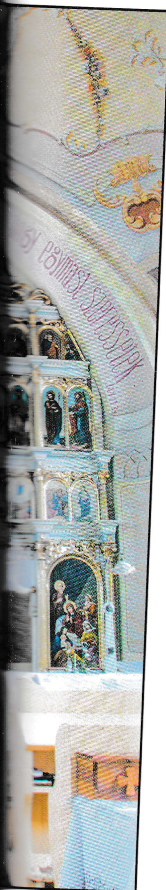
A csepei görögkatolikusok lélekszáma az elmúlt évszázadokban jelentősen változott. Az első összeírásban, amikor Csepe és Csomafalva még Hetenye filiája volt, a két közösségben együtt 15 családot jelöltek. 1792-ben 337 görögkatolikus élt Csepében. A trianoni döntés előtti utolsó adat szerint (1915) 659 híve volt a közösségnek. Az egyházmegye eltörlése előtti utolsó összeíráskor (1947) 793 görögkatolikus élt a faluban. Jelenleg pedig mintegy 1600 hívője van az egyházközségnek.

Felekezeti iskolája 1847-ben már volt, de a tanulók számáról nem közöltek adatokat. Az első létszámközléskor (1856) 21 tanulója volt az iskolának. Hitoktatás már jóval korábban, az 1806-ot megelőző időszakban is létezett.

1876-tól a közösségben imatársulat működött.

A görögkatolikus közösség és a hozzá tartozó filiák prédikációs nyelve az 1806-os összeíráskor a ruszin volt. 1837-től ruszin és magyar nyelv, 1864-től ruszin, 1874-től magyar és ruszin nyelv egészen 1915-ig, az utolsó nyelvi adatközlésig.

Anyakönyvére vonatkozóan több adat is bekerült a sematizmusokba. Az 1847-es szerint 1795-től van anyakönyve az egyházközségnek. 1883-ban azt írják, hogy 1821-től, az 1888-as összeírás szerint pedig 1820-tól vezették. Új anyakönyvét 1990-ben kezdték írni.

Az 1891 és 1947 közötti időszakban az anyaegyházközség filiái a következők voltak: Hetenye, Csomafalva, Egry-tag, Tekeres, Fogarassy-tag, vasúti őrház, Öszödfalu, Sásvári-tag, Farkas-tag.

Csepe temploma a görögkatolikus egyház üldözésének időszakában, 1949-89 között pravoszláv templomként működött.

Az egyház legalizációja után 1990-ben jegyezték be újra az egyházközséget az egyházi és állami hatóságok.

Espereskerületi besorolása az idők folyamán többször változott. Az 1747-es összeírásban Ugocsa megyéhez tartozott, az 1792–1859 közötti időszakban Ugocsa vármegye Túrterebesi Esperesi Kerületének a része. 1859–1908 között ugyanebben a vármegyében a Tiszaszászfalui Esperesi Kerülethez tartozott. Az 1915–1945 időszakból nincs adatunk. Az 1947-es összeírásban már a Tiszaújlaki Esperesi Kerület egyik egyházközsége. 1996-tól a Nagyszőlős-Beregszászi, 2003-tól pedig a Beregszászi Magyar Esperesi Kerülethez tartozik.

Az egyházi összeírásokban Csepe, Csepa, Cepa változatokban fordul elő az egyházközség megnevezése.

Csomafalva

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Csomafalvai Görögkatolikus Egyházközséget (Csomafalva, c. Затисівка) először az 1747-es sematizmusban említik. Abban az időben Csepével együtt Hetenye filiája volt, 1792-ben pedig már Csepe leányegyházközsége Hetenyével együtt. Ettől kezdve napjainkig folyamatosan a csepei anyaegyházközséghez tartozik.

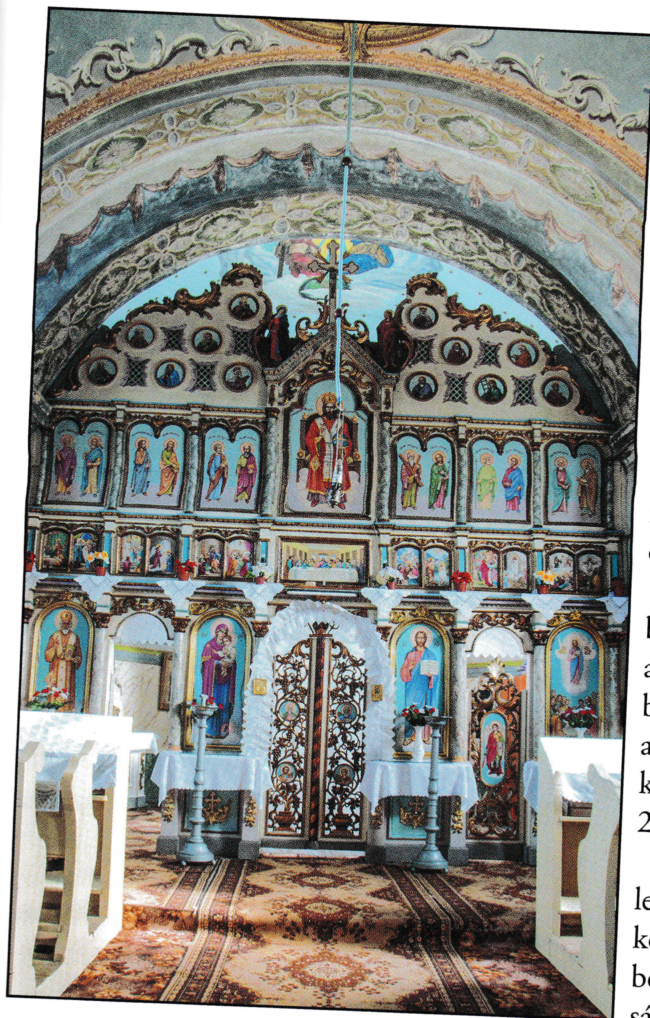
1792-ben már templomos filiának jelölték, s a 19. század közepi összeírásból arra következtethetünk, hogy fatemploma volt. A trianoni békediktátum előtti utolsó, 1915-ben megjelent sematizmusban nincs adatunk a templomról. A helyi hagyomány, a templomban található falfelirat és egy, a szentélyben őrzött adományozólevél szerint a jelenlegi templomot 1910-ben kezdték el építeni és 1914-ben szentelték fel.

A templom titulusa mind a fatemplom, mind pedig a jelenlegi szilárd anyagból készült templom esetében az Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony), melyet a Julián-naptár szerint augusztus 28-án ünnepelnek.

A lélekszámára vonatkozó első adat 1747-ből származik. Akkor Csepével együtt Hetenye filiája volt, és 15 görögkatolikus

család élt a két községben. 1792-ben 148 görögkatolikus, 1847-ben 200, 1915-ben 348 hívő volt a közösségben. 1947-ben, a görögkatolikus egyház eltörlésekor 361, jelenleg pedig 170 görögkatolikus él a községben. Az egyház legalizációja idején a közösség családjai két részre szakadtak, s csak egy részük tért vissza a görögkatolikus egyházba, másik részük a pravoszláv egyházban maradt.

Felekezeti iskolája 1847-ban már volt a közösségnek, amint kántortanítója is. Abban az évben nem jelölték a tanulók számát. A következő, 1856-os összeírásban 21 tanulója van az iskolának.

A görögkatolikus egyház legalizációja után az egyházközséget 1991-ben jegyezték be az egyházi és állami hatóságok.

Az egyházi összeírásokban Csoma, Csomafalva, Cuma elnevezés-változatok fordulnak elő.

Tiszabökény

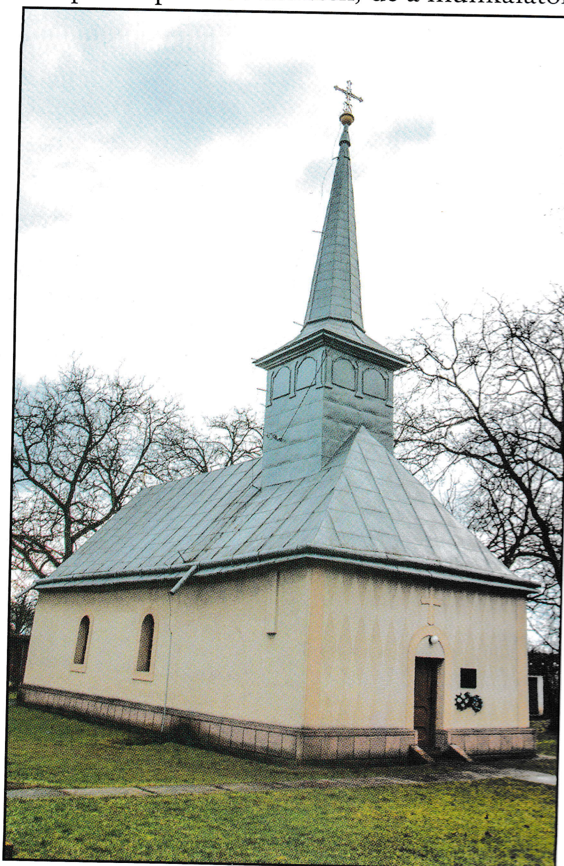
Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Tiszabökényi Görögkatolikus Egyházközség (*Tiszabökény*, c. Тисобикень) a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye legősibb parókiáinak egyike.

A kegyúri jogokat a községben 1747-ben a Szintay család birtokolta, míg 1814-ben Sztojka Zsigmond volt a közösség kegyura. 1821-től pedig a püspök által szabadon adományozható kategóriába került az egyházközség.

Az 1747-ben megjelent összeírásban templomát „közepes fatemplom" jelzővel illetik. Az 1821-es összeírásban szereplő *parochia antiqua* megjelölés, s a 18. században már létező temploma is igazolja ősiségét.

Tiszabökény az egyházmegye azon egyházközségei közé tartozik, ahol jelenleg is fatemplom van. Ez a magyar görögkatolikus területen egyedülálló. (Sajnos a 20. században külső és belső falfelületét is bevakolták.) A 20. század közepén új templom építésébe kezdtek, de a munkálatok abbamaradtak, s jelenleg is csak az alapok állnak.

A templom titulusa a kezdetektől mostanáig Szent Mihály arkangyal (november 8.).

Az egyházközség temploma a görögkatolikus egyház likvidálása után pravoszlávként működött. A községnek csak egy része tért vissza a görögkatolikus egyházba. A templomot a két közösség 2005-ig – nem kevés feszültséggel terhelten – közösen használta. Azóta visszakerült a görögkatolikus egyház kizárólagos tulajdonába.

Az egyházközségnek 1870 előtt készült el az a szilárd anyagból készült parókiája, amely jelenleg is ezt a célt szolgálja. 1847-ig minden összeírás fából készült parókiát jelöl. 1859-től kezdve több sematizmusban is jelölik az új parókia alapkövének létezését,

1870-től pedig már új görögkatolikus parókiát említenek a községben. A jelenleg is paplakként funkcionáló épületet 2004 és 2008 között újították fel.

A tiszabökényi görögkatolikusok lélekszám-változásában fokozott növekedés figyelhető meg. Az első összeíráskor (1747) 20 család alkotta az egyházközséget. Két évtizeddel a Munkácsi Egyházmegye felállítását követő adatközléskor (1792) 314 híve volt a közösségnek. A trianoni döntés előtti utolsó adat szerint (1915) 464 hívő, az egyházmegye eltörlése előtti utolsó összeíráskor (1947) pedig 609 görögkatolikus élt Tiszabökényben. Jelenleg 500 tagja van az egyházközségnek. A egykori görögkatolikus családok egy része a pravoszláv egyházban maradt.

Népiskolája 1847-ben már volt, de a tanulók számáról akkor még nem közöltek adatokat. Fontos megjegyeznünk, hogy az 1806-os összeírásban az anyaegyházközségben nem, de az egyik filiában, Tiszapéterfalván már volt hitoktatás.

A görögkatolikus közösség és a hozzá tartozó filiák prédikációs nyelve az 1806-os összeíráskor a ruszin volt. 1821-től ruszin és magyar, az 1878–1883 közötti időszakban pedig teljesen magyar az egyházi életben használt nyelv.

1876-tól az egyházközségben imatársulat működött.

Anyakönyvét az 1847-es adatrögzítés szerint 1792-től vezették. Jelenlegi anyakönyvét 2003-ban kezdték írni.

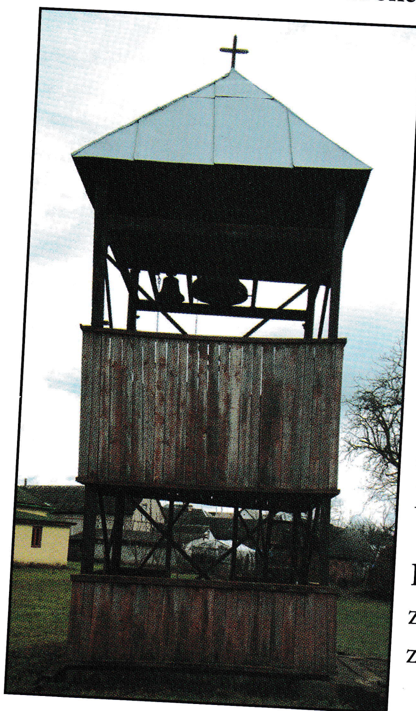

A közösség a legalizáció után 2003-ig több egyházközség (Salánk, Batár, Tiszaújlak és Karácsfalva) filiája is volt. Az adott időszak anyakönyvi adatai is ezekben az egyházközségekben találhatók.

Az 1747 és 1947 közötti időszakban az anyaegyházközség filiái a következők voltak: Tiszapéterfalva, Tivadar, Tiszafarkasfalva, Uszka, Magosliget, Tiszabecs, Milota, Csegöld, Sonkád, Kispalád, Botpalád, Andrásfalva, Csatóháza, Tiszakóród, Esze-tag, Tisza

Az egyházközséget a görögkatolikus egyház legalizációja után 1991-
gyezték be újra az egyházi és állami hatóságok.

Espereskerületi besorolása az idők folyamán többször változott. Az
es összeírás nem jelölt külön esperesi kerületet, akkor Ugocsa várme
rókiái között találjuk. Az 1792–1859 közötti időszakban Ugocsa várm
Túrterebesi Esperesi Kerületének a része. 1859–1915 között ugyanezen várm
Tiszaszászfalui Esperesi Kerületébe tartozott. 1912-ben, a Hajdúdorogi E
megye felállításakor Tiszabökény a Munkácsi Egyházmegye kötelékében m

egyes filiáival együtt. A trianoni békedi
következtében létrejött határmódosítás az
egyházközséget a fíliák elvesztése tekint
érintette. Az 1915–1945 közötti idősz
megjelent egyetlen, 1938-ban kiadott sem
mus sem tartalmazza az ugocsai egyh
ségeket. Az 1947-es összeírásban pedig
a Tiszaújlaki Esperesi Kerület részét kép
egyházközség. 1996-ban a Nagyszőlős-B
szászi Esperesi Kerület részévé vált, s
folytatásaként, mint magyar görögk
egyházközség, 2003-tól a Beregszászi M
Esperesi Kerülethez tartozik.

Az egyházi összeírásokban Békény, B
Bekenyá, Bokonya, Bekenja, Tiszabökén
zatok fordulnak elő az egyházközség me
zése kapcsán.

Tiszapéterfalva

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Tiszapéterfalvai Görögkatolikus Egyházközséget (Tiszapéterfalva, c. Пийтерфолво) 1747-ben említik először, ekkor Farkasfalvával és Tivadarfalvával együtt Tiszabökény filiájának jegyezték be. Kegyurára és esperesi kerületére vonatkozó adatai megegyeznek a tiszabökényi adatokkal.

Újonnan épített templomát 2009-ben szentelték fel.

Templomának védőszentje Szent Illés próféta (június 20.).

Az 1747-es összeírás Tiszapéterfalván és Tiszabökény két másik filiájában – Tiszafarkasfalva és Tivadarfalva – összesen 20 görögkatolikus családról tesz említést. 1792-ben ugyanez az adat 127 fő volt. 1847-ben 164, 1915-ben 180 görögkatolikus élt a faluban. A görögkatolikus egyház eltörlése előtti utolsó összeíráskor, 1947-ben 218 görögkatolikus élt Tiszapéterpéterfalván. Jelenleg a közösségnek 550 tagja van.

Hitoktatás már az 1806-os összeírás szerint is volt a közösségben.

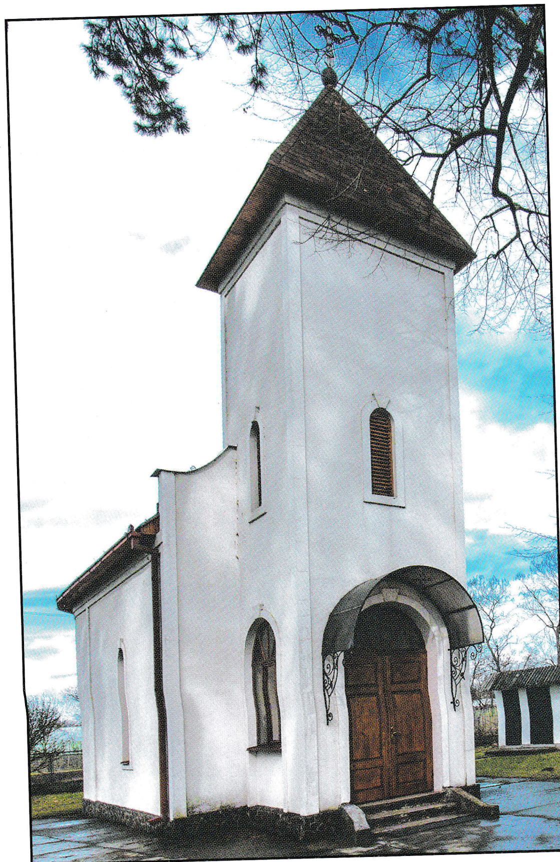

Az egyházközséget 2003-ban jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

Az egyházi összeírásokban Péterfalva, Tiszapéterfalva, *Petrovo* elnevezések fordulnak elő.

Tiszafarkasfalva

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Tiszafarkasfalvai Görögkatolikus Egyházközséget (Tiszafarkasfalva, c. Вовчанське), mint Tiszabökény filiáját, már 1747-ben feljegyezték.

Templomát az egyház újjáéledése után, az egykori Fogarassy család uradalmi kápolnájából alakították ki. A nemesi család magánkápolnáját 2008–2009 között templommá bővítették.

A templomot a Szentháromság tiszteletére (Pünkösd második napja) szentelték fel.

Az 1747-es első összeírás Tiszafarkasfalván és Tiszabökény másik két filiájában (Péterfalva,

Krisztus nem kézzel festett ikonja

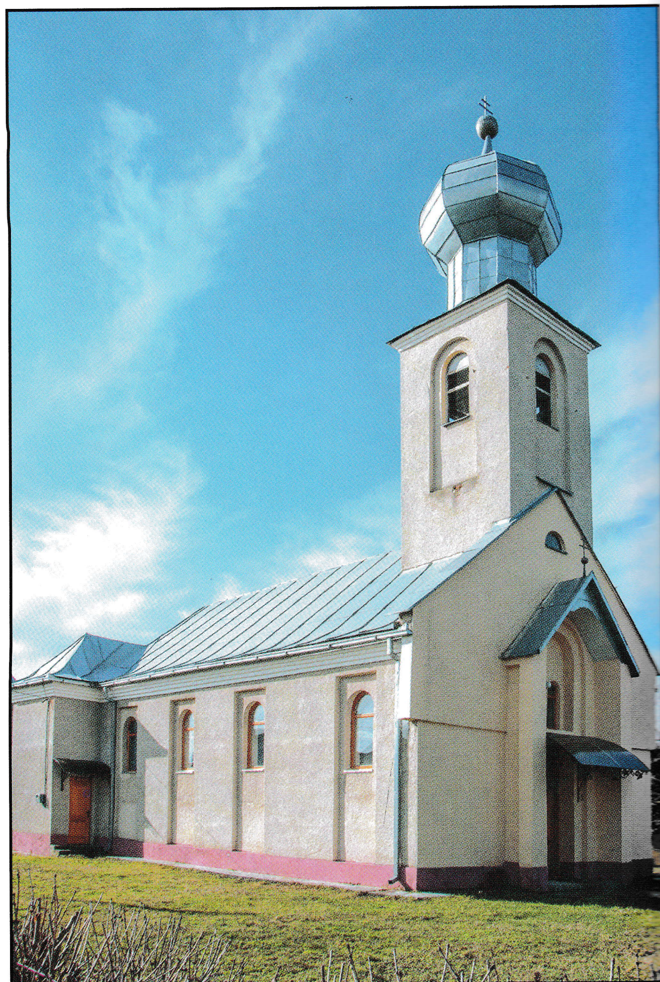
Tivadarfalva) együttesen 20 családot említ. 1792-ben 70, 1847-ben 83, 1915-ben 127 görögkatolikus élt a faluban. A görögkatolikus egyház eltörlése előtti utolsó összeíráskor, 1947-ben 274 görögkatolikus élt Tiszafarkasfalván. Jelenleg 350 tagja van a közösségnek. Az egykori görögkatolikus családok egy része egyházunk legalizációja után is az ortodox egyház kötelékében maradt.

Az egyházközséget 1991-ben jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

Az egyházi összeírásokban Farkasfalva, Tiszafarkasfalva elnevezések fordulnak elő.

Forgolány

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Forgolányi Görögkatolikus Egyházközség (Forgolány, c. Фoрroлань) 2003-ban vált önálló egyházközséggé.

Az egyházi feljegyzések először 1792-ben említik Forgolányt, s attól kezdve a görögkatolikus egyház eltörléséig Batár leányegyházközsége volt. Az egyházközség ebben az időben sem tudhatott magának jelentős lélekszámot.

1792-ben Forgolányban 72 görögkatolikus élt, 1806-ban 108, 1847-ben 171, 1915-ben csak 92. Ez a szám az egyházmegye eltörlésének időszakára 40 főre esett vissza.

Az 1990-es évek folyamán az újjászerveződő és erősödő közösség 1999-ig Tiszaújhely, 2003-ig Csepe, 2006-ig pedig Tiszabökény filiája volt.

2006-ban anyaegyházközség lett, akkor kapcsolták hozzá Fertősalmás és Nagypalád görögkatolikusait.

Az üldözés ellenére a rendszerváltás időszakában a hívek lélekszáma és elkötelezettsége is erősödött, aminek eredményeként jelenleg 185 görögkatolikus él Forgolányban.

2003-ban szentelték fel az egyházközség templomát, melyet a ’90-es évek közepén kezdtek építeni.

A templom titulusa Keresztelő Szent János születése (június 24.).
Az egyházközséget 1993-ban jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.
Az egyházi összeírásokban Forgolány, Forgolan elnevezések fordulnak elő.

Fertősalmás

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Fertősalmási Görögkatolikus Egyházközség (Fertősalmás, c. Фертешолмаш) annak a partiumi Kökényesdnek volt a filiája, mely jelenleg Romániához tartozik. Fertősalmás a trianoni döntés után került a kárpátaljai területhez, és 2004-től tartozik a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület kötelékébe. A kommunizmus idején és utána is egy ideig a pravoszláv közösség használta istentiszteleti célokra a faluban lévő haranglábat. 2006-tól a hívek áttértek a görögkatolikus egyházba.

Fertősalmást, mint a Kökényesdi Egyházközség filiáját, először 1816-ban említik az egyházi összeírások. Sok kisebb dél-ugocsai görögkatolikus egyházközséggel együtt a Túrterebesi Esperesi Kerülethez tartozott. 1859-től az anyaegyházközséggel, Kökényesddel együtt a Szatmárnémeti Esperesi Kerület kötelékébe került. Az 1908-as sematizmusban a Munkácsi Egyházmegye részeként sorolták be. A Hajdúdorogi Egyházmegye 1912-ben történt felállításával Kökényesd és filiái, így Fertősalmás is az új egyházmegyébe került. A trianoni döntés után a határmódosítások miatt az itt élő görögkatolikusok visszakerültek a Munkácsi Egyházmegyébe. Fertősalmás 1945-ben Batár filiájaként a Tiszaújlaki Esperesi Kerülethez tartozott. A falu 2006-tól Tiszabökény filiája, jelenleg pedig a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület része.

Fertősalmáson 1816-ban 18 görögkatolikus élt. A Szatmárnémeti Esperesi

Kerülethez való besoroláskor, 1859-ben 62 görögkatolikus, 1908-ban pedig 100 görögkatolikus alkotta az egyházközséget. 1947-ben 20, jelenleg pedig 100 híve van a közösségnek.

A görögkatolikus egyházközséget 2004-ben jegyezték be az egyházi és állami hivatalok.

A közösségnek a haranglábban berendezett kápolnája van, melyet Szent Péter és Pál főapostolok tiszteletére (június 29.) szenteltek fel.

Az egyházi összeírásokban Fertős-Almás, Fertősalmás elnevezések fordulnak elő.

Nagypalád

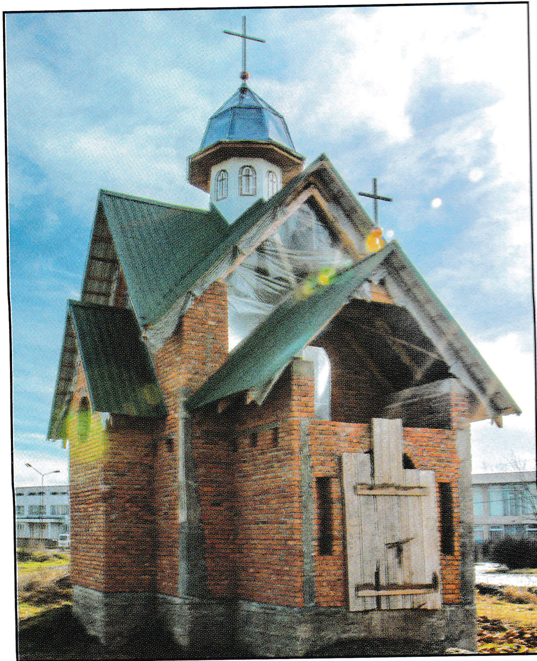
Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Nagypaládi Görögkatolikus Egyházközség (Nagypalád, c. Велика Паладь) annak a partiumi Kökényesdnek a filiája, amely jelenleg Romániához tartozik. Nagypalád a trianoni döntés után Fertősalmással együtt került a kárpátaljai területhez, 1947-ben az Újlaki Esperesi Kerület része volt, a rendszerváltás után pedig a Beregszászi Esperesi Kerület kötelékébe került.

Nagypaládot, mint a Kökényesdi Egyházközség filiáját, először 1816-ban említik az egyházi összeírások. A kis dél-ugocsai görögkatolikus egyházközségekkel együtt a Túrterebesi Esperesi Kerülethez tartozott. 1859-től az anyaegyházközséggel, Kökényesddel együtt a Szatmárnémeti Esperesi Kerület kötelékébe került. Az 1908-as sematizmusban a Munkácsi Egyházmegyéhez, 1912-ben pedig az újonnan felállított Hajdúdorogi Egyházmegyéhez tartozott Kökényesddel együtt. A trianoni döntés után azonban az itt élő görögkatolikusok visszakerülnek a Munkácsi Egyházmegyébe. Nagypalád 1947-ben, közvetlenül az egyházmegye eltörlése előtt Batár filiájaként az Újlaki Esperesi Kerülethez tartozott.

2004-től Tiszabökény filiája volt, 2006-tól Forgolány filiája, s ezáltal a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület része.

Nagypaládon 1816-ban 23 görögkatolikus élt. A Szatmárnémeti Esperesi Kerülethez való besoroláskor, 1859-ben 33 görögkatolikus, 1908-ban pedig 95 görögkatolikus élt a községben. 1859-től a fertősalmási malom területén külön regisztráltak görögkatolikusokat. 1947-ben 15, jelenleg pedig kb. 100 híve van a közösségnek.

A görögkatolikus egyházközséget 2004-ben jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

A közösség temploma most épül, titulusa Mindenszentek (Pünkösd utáni vasárnap) lesz.

Az egyházi összeírásokban Nagy Palád, Nagy-Palád, Nagypalád elnevezések fordulnak elő.

Nevetlenfalu

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Nevetlenfalui Görögkatolikus Egyházközség (Nevetlenfalu, c. Неветленфолу) az 1993-as állami bejegyzés után, 2012-ben vált önálló egyházközséggé. Kegyura és az esperesi kerületére vonatkozó adatok az idők folyamán megegyeztek a batári adatokkal.

A nevetlenfalui görögkatolikusok első említése 1792-ben történt. A falu a 19–20. század folyamán Batár filiája volt az önállósodás időpontjáig.

Újonnan épített templomát 2011-ben szentelték fel.

Templomának védőszentje Szent György nagyvértanú (április 23.).

A hívek lélekszáma az első, 1792-es említéskor 32 volt. 1847-ben 35, 1915-ben 123 görögkatolikus élt a faluban. 1947-ben, a görögkatolikus egyház eltörlése előtti utolsó összeíráskor 50 görögkatolikus élt Nevetlenfaluban. Jelenleg a közösségnek 150 tagja van.

Az egyházközséget 1993-ban jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

Az egyházi összeírásokban Nevetlenfalu, Nevetlen falu, Nevetlen-falu, Djakovo elnevezések fordulnak elő.

Szőlősgyula

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Szőlősgyulai Görögkatolikus Egyházközséget (Szőlősgyula, c. Дюла) 2007-ben jegyezték be az egyházi és az állami hivatalok. A szőlősgyulai görögkatolikusokra vonatkozó első adat 1806-ból származik, bár 1792-ben is szerepelt már az összeírásban, de adatok nélkül.

A sematizmusok és összeírások szerint a szőlősgyulai görögkatolikusokat egyházunk 1949-es eltörléséig Feketeardóból látták el. A görögkatolikus egyház újjáéledése után pedig a Csepei Egyházközséghez tartozott.

Újonnan épített templomát 2011-ben szentelték fel.

Templomának titulusa: Szűz Mária örömhírvétele (Gyümölcsoltó Boldogasszony, március 25.).

A hívek lélekszáma az első, 1806-os említéskor nyolc fő volt. 1847-ben 12, 1915-ben pedig 75 görögkatolikus élt a faluban. 1947-ben, a görögkatolikus egyház eltörlése előtti utolsó összeíráskor 158 görögkatolikus élt Szőlősgyulán. Jelenleg a közösségnek 85 tagja van.

Az egyházi összeírásokban Gyula, Szőlősgyula, Djula elnevezések fordulnak elő.

Aklihegy

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

Az aklihegyi (Aklihegy, Оклі Гедь) görögkatolikusai az 1994-ben épült, Kárpátalján egyedülálló ökumenikus templomban végzik szertartásaikat, melyet a három kárpátaljai történelmi felekezet (görögkatolikus, római katolikus, református) közösen használ.

A templom titulusa Urunk színeváltozása (augusztus 6.).

A görögkatolikus hívek száma 50 fő.

Salánk

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Salánki Görögkatolikus Egyházközség (Salánk, c. Шаланки) az 1747-es első összeírásból kimaradt. Az okokat további kutatásoknak kell kideríteniük, ugyanis több jel is arra mutat, hogy az egyházközség akkoriban már létezett, s jelentős egyházközségnek kellett lennie.

Erre mutató egyik jelentős érv az 1821-es sematizmus, amely az egyházközséget *parochia antiqua*, ősi parókia jelzővel jelöli, ami az egyházmegye 1771-es felállítása előtti keletkezésére utal.

Kegyura 1814-ben C. Károlyi volt, 1821-től pedig az egyházközség a püspök által szabadon adományozható kategóriába került.

Az egyházközség tulajdonában van egy ikonosztázion-töredék, amely a helyi hagyomány szerint a korábbi fatemplom képállványát díszítette. Az előző templom létezését az 1847-es sematizmus is igazolja, amely egy Szent Mihály tiszteletére épült fatemplomot jelöl. Az 1792-es összeírás szerint az egyházközségnek 370 híve volt, ami jelentős lélekszámnak tekinthető az adott időszakban. A kimaradás oka egyszerű adminisztratív figyelmetlenség is lehet. Az 1792-es összeírás szerint Salánk Ugocsa vármegyéhez, akkori filiái (Remete »templomos filia«, és Beregújfalu) pedig Bereg vármegyéhez tartoztak.

Salánk 1792-től önálló egyházközség. Az 1847-es sematiz-

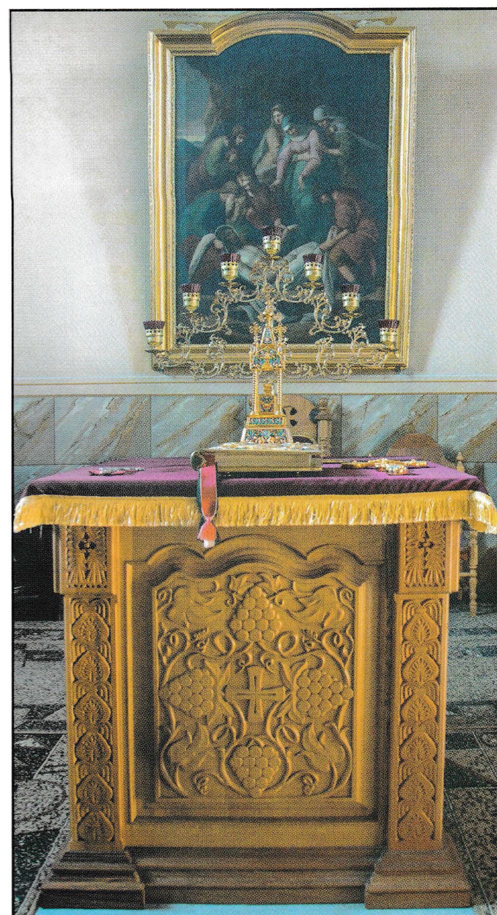

mustól, amikor a templomok építési anyagáról is közölnek adatokat, fatemplomot jelölnek az egyházközségben. Az 1883-as sematizmus az első, amely a templom anyagára vonatkozóan a „kő vagy szilárd anyag" kifejezést használja. A jelenlegi templom felszentelése a sematizmusok tanúságai alapján 1878–1883 között lehetett.

1949–1989 között a templomot nem zárták be, de az ortodox egyház tulajdonában volt.

A templom védőszentjében nem történt változás az 1921-es első titulusjelölés óta. A fatemplom és a jelenlegi templom is Szent Mihály arkangyal (november 8.) tiszteletére épült.

Parókiája 1915-ben még fából épült. Az azt követő időszakra nézve nincs pontos adatunk.

A hívek lélekszáma 1792-ben 370 volt, 1847-ben 487, a trianoni döntés előtti utolsó összeíráskor pedig 894 görögkatolikus élt a faluban. A Munkácsi Egyházmegye eltörlése előtti utolsó adatunk szerint 1947-ben 1181 görögkatolikust számlált az egyházközség. Jelenleg 1750 görögkatolikus él Salánkon.

Felekezeti iskoláját 1847-ben említik először, ekkor tíz tanulót és egy kántortanítót tartanak nyilván. Hitoktatást azonban már 1806-tól végeztek az egyházközségben.

A prédikáció nyelve az 1806-os adatgyűjtés idején a ruszin volt. 1821 és 1861 között többnyire a magyar és a ruszin nyelvet jelölik. 1864–1872 között ruszin, 1874-től 1886-ig ismételten ruszin és magyar a liturgikus nyelv, 1888-tól pedig folyamatosan a magyar nyelvet jelölik a sematizmusok a szertartásokra vonatkozóan.

Imatársulat 1876-tól működött az egyházközségekben.

Anyakönyvét az 1847-es sematizmus szerint 1770-től, az 1893-as szerint 1780-tól vezették. A jelenlegi anyakönyvet 1990-től írják.

Az egyházközséget 1991-ben jegyezték be ismét az egyházi és az állami hatóságok.

Filiái 1792 és 1947 között időszakosan Remete, Beregújfalu, Feketepatak, Verbőc és Borzsa-malom voltak.

Megnevezései a sematizmusokban: Salánk, Salánki, Salanki, Salank, Salanky.

Verbőc-Feketepatak

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Verbőc-Feketepataki Görögkatolikus Egyházközség (Verbőc, c. Вербовець, Feketepatak, c. Чорний Потік) templomát 2008-ban szentelték fel.

Titulusa Boldog Romzsa Tódor ereklyéinek átvitele (június 28.). Temploma a görögkatolikus egyházközség tulajdona, de felépítéséhez jelentős anyagi támogatással járult hozzá a római katolikus püspökség is. Jelenleg közösen használja a két katolikus közösség.

Az egyházközséget 2002-ben jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

Első alkalommal 1816-ban regisz
ráltak görögkatolikusokat Verbőcö
és Feketepatakon, amikor a két közö
ség Salánk filiája volt. Verbőcön a
ban az évben három, Feketepatako
hét görögkatolikus élt. 1833–194
között Egres filiája volt mindkét eg
házközség. A görögkatolikus egyhá
eltörlése előtti utolsó összeíráskor Fe
ketepatakon 24, Verbőcön pedig 8
híve volt az egyháznak. Jelenleg Feke
tepatakon és Verbőcön 180 hívő vallj
magát görögkatolikusnak.

Tiszakeresztúr

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Tiszakeresztúri Görögkatolikus Egyházközség (Tiszakeresztúr, c. Перехрестя) templomát 2014. május 4-én szentelték fel. Titulusa: Kenethozó asszonyok (húsvét utáni második vasárnap).

Tiszakeresztúrt az egyházi összeírásokban 1806-ban említik először. Attól kezdve folyamatosan Tiszaújlak filiája.

1806-ban Tiszakeresztúron magyar volt a prédikáció nyelve.

1806-os katalogizálása idején, amikor Tiszakeresztúr először jelent meg az egyházi összeírásokban, 27 görögkatolikus élt a faluban. 1847-ben 40, 1915-ban 49, az egyházmegye eltörlése előtti utolsó összeíráskor pedig 56 görögkatolikus volt Tiszakeresztúron. Jelenleg 120 híve van a közösségnek.

A jelenlegi egyházközséget 2008-ban jegyezték be az egyházi és az állami hivatalok.

A község megnevezésének változatai a sematizmusokban: Tisza-Keresztur, Tiszakeresztur.

Tiszaújlak

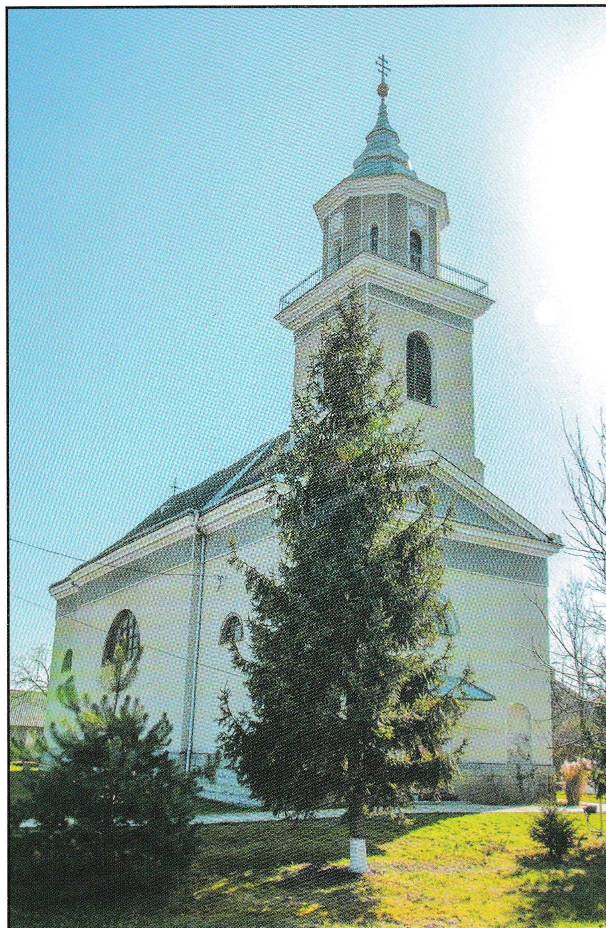
Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Tiszaújlaki Görögkatolikus Egyházközség (Tiszaújlak, смт. Вилок) az 1792-es összeírás szerint Tiszaújhely filiája volt, az 1806-os összeíráskor azonban már önálló parókiaként szerepelt. Az 1821-es sematizmus *parochia antiqua*, ősi parókia megnevezéssel illeti.

A kegyúri jogokat a 19. század teljes időszakában, 1915-tel bezárólag a Királyi Kamara gyakorolta, maga a település is királyi kamaraváros volt.

1792-ben már volt temploma a közösségnek, 1847-ben pedig kőből készült templomot jelölnek. A benne talált feljegyzések szerint az új templomot 1806-ban szentelték fel. Előtte minden bizonnyal fatemploma volt a közösségnek.

1949–1989 között a templomot nem zárták be, az ortodox egyház használatában állt.

A templom titulusa az első említés óta nem változott. Az 1821-es összeírástól számítva folyamatosan Urunk Jézus Krisztus mennybemenetelét (Áldozócsütörtök) jelölték meg címünnepnek.

A tiszaújlaki parókia kapcsán az 1847-es az első adat, amikor már kőből készült paplakot jelöl a forrás. A jelenleg is ezt a célt szolgáló épület biztosan a 19. század közepe előtt épült.

A hívek lélekszáma az első említéstől számítva jelentősen nőtt. 1792-ben 123 görögkatolikus volt, 1847-ben 376, 1915-ben 600, 1947-ben pedig 705 személy tartozott a görögkatolikus egyházhoz. Jelenleg az egyházközségnek 980 híve van.

Felekezeti iskoláját 1847-ben említik először. 1806-ban azonban már hitoktatást végeztek az egyházközségben.

A prédikáció nyelve az 1806-os adatgyűjtés idején magyar és ruszin volt. Minden összeírásban így jelölik, egészen 1859-ig. Attól az évtől kezdve a liturgikus nyelvre vonatkozó bejegyzésekben csak a ruszin szerepel egészen 1876-ig. 1878 és 1886 között ismételten két nyelv szerepel, 1888-tól pedig minden összeírásban csak magyar nyelvet jelölnek.

Imatársulat 1878-tól működött az egyházközségben.

Anyakönyvére vonatkozóan az egyházi összeírások több adattal rendelkeznek. Az 1847-es sematizmus szerint 1794-től, az 1864-es szerint 1800-tól, az 1891-es szerint pedig 1806-tól vezették az egyházi anyakönyveket. A görögkatolikus egyház legalizációja óta pedig 1990-től van az egyházközségnek saját anyakönyve.

Az 1747 és 1947 közötti időszakban az anyaegyházközség filiái a következők voltak: Karácsfalva, Tiszakeresztúr, Csetfalva, Szilas, Kölcse.

Az egyházközséget 1991-ben jegyezték be ismételten az egyházi és az állami hatóságok.

Espereskerületi besorolása többször változott. Az 1792-es összeírásban még, mint Tiszaújhely filiája, Ugocsa vármegye Nagyszőlősi Esperességének a részeként szerepelt. 1806-ban önállóvá vált, s önállósága mostanáig megmaradt.

Az 1915 és 1947 közötti időszakban nem jelent meg olyan sematizmus, amelyben az ugocsai egyházközségeket jelölték volna. További kutatást igényel, hogyan alakultak át az esperesi kerületek ebben a periódusban. Az 1947-es összeírásban a közösség már a Tiszaújlaki Esperesi Kerület névadó egyházközsége. Egyházunk legalizációja után, 1996-ban, az esperesi kerületek határainak rendezése

alkalmával a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület részévé vált, s ennek folytatásaként 2003-tól a magyar görögkatolikus egyházközségeket magába foglaló Beregszászi Magyar Esperesi Kerülethez tartozik.

Az egyházi összeírásokban Tiszaújlak, Tisza-Ujlak, Vülok, Újlak-Tisza, Vulok elnevezések fordulnak elő.

Nagyszőlős-Bereg-
Kerület részévé vált,
tásaként 2003-tól
katolikus egyház-
ba foglaló Bereg-
Esperesi Kerülethez

összeírásokban Ti-
Újlak, Vülok, Új-
elnevezések for-

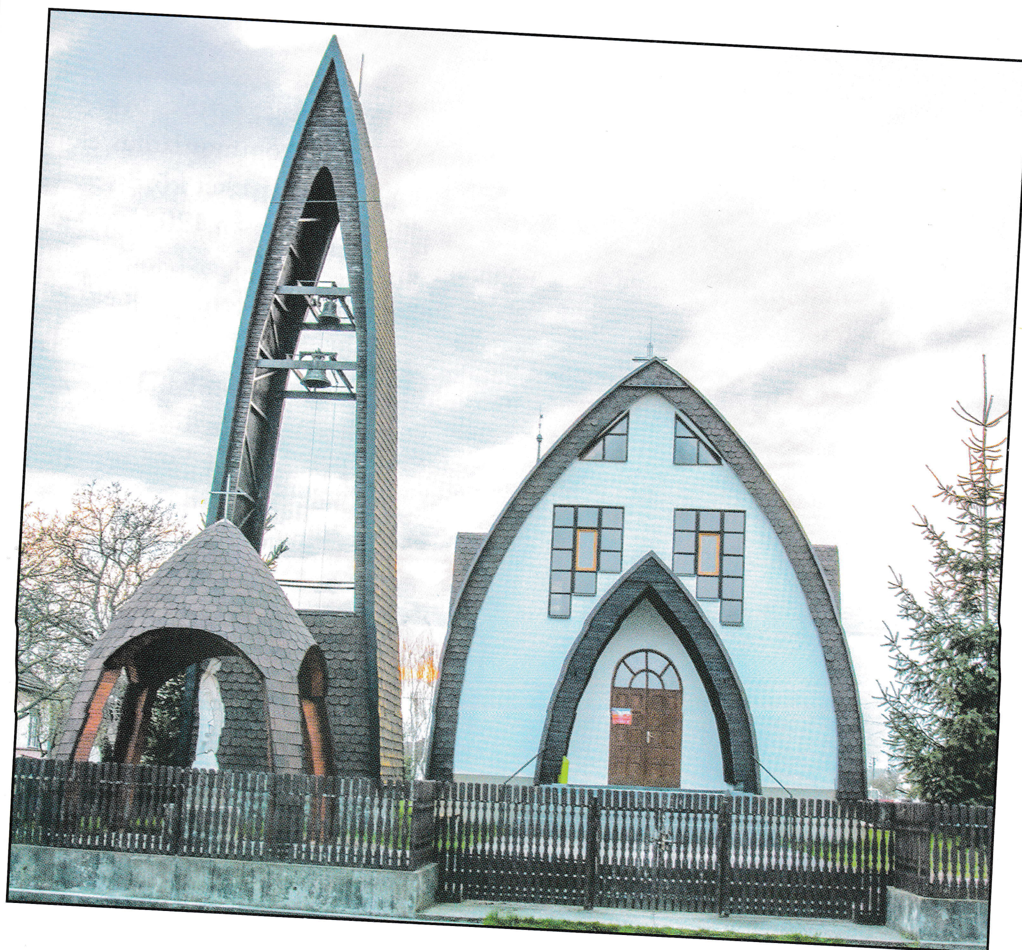
Csetfalva

Beregszászi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Csetfalvai Görögkatolikus Egyházközség (Csetfalva, c. Четфалва) bár közigazgatásilag Bereg vármegyéhez tartozott, egyházjogilag az Ugocsa vármegyei Tiszaújlakhoz csatolták, mert az lényegesen közelebb volt, mint a többi anyaegyházközség. A község közigazgatásilag jelenleg is a Beregszászi járáshoz tartozik, de továbbra is a Nagyszőlősi járásban lévő Tiszaújlak filiája.

Az egyházközséget 1998-ban jegyezték be az egyházi és az állami hivatalok, közösen a római katolikus egyházközséggel.

A közösség templomát 2001 pünkösdhétfőjén szentelték fel, s közösen használja a görög- és római katolikus egyház. A templom titulusa a Szentháromság (Pünkösd második napja).

A községben az 1816-os összeíráskor 27 görögkatolikust jegyeztek. 1847-ben 21, 1915-ben 65 görögkatolikus élt a faluban. 1947-ben, a kommunizmus előtti utolsó összeíráskor 191 görögkatolikust regisztráltak. Jelenleg a két közösségnek összesen 210 híve van, amelyből a nagyobb rész, hozzávetőlegesen 120 fő a keleti szertartású katolikus.

Az egyházi összeírásokban a Csetfalva, Cetovo elnevezések fordulnak elő.

Tiszaújhely

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Tiszaújhelyi Görögkatolikus Egyházközséget (Tiszaújhely, c. Нове Село) az 1747-es egyházi összeírásban jegyzik először, de akkor még Karácsfalva filiájaként. Az 1792-es összeírásban már önálló egyházközség, melynek akkor Tiszaújlak volt a filiája. Az 1821-es sematizmus *parochia antiqua*, vagyis ősi parókia jelzővel említi.

Kegyura az 1747-es egyházi összeírás szerint az Újhelyi család volt, 1821-től pedig a püspök által szabadon adományozható kategóriába került.

Az 1847-es sematizmus szerint (amely már a templomok anyagáról is közölt adatokat) a közösségnek fatemploma volt. Az 1891-es adatok rossz minőségű fatemplomról tanúskodnak. Jelenlegi, új kőtemplomát 1924-ben kezdték építeni, s a templomban szereplő falfeliratok tanúsága szerint 1926-ban fejezték be.

1949–1989 között a templomot nem zárták be, de pravoszláv papok vezették a szertartásokat.

A templom titulusában az idők folyamán nem történt változás. Mind fatemplomát, mind jelenlegi templomát az Istenszülő születése (Kisboldogasszony, szeptember 8.) tiszteletére szentelték.

Az egyházközség parókiája 1847-ben még fából készült, az 1859-es sematizmus szerint azonban már letették az új parókia alapkövét. A következő évek összeírásainál azt jelzik, hogy az építkezés folyamatban van, s csak az 1886-os sematizmus ír először egyértelműen a kőből, vagy más szilárd anyagból épült parókiáról.

A hívek lélekszámáról az 1747-es sematizmusban írnak először. Tiszaújhely és Mátyfalva – akkor még Karácsfalva filiái – 40 görögkatolikus családot számlált. 1792-ben, bő két évtizeddel a Munkácsi Egyházmegye felállítása után 355 híve volt a közösségnek. 1847-ben 348 görögkatolikus, 1915-ben pedig 515 görögkatolikus hívő tartozott a községhez. Az egyházmegye eltörlése előtti

utolsó adat szerint 696 görögkatolikus élt Tiszaújhelyben. Jelenleg az egyházközségnek 900 híve van.

Felekezeti iskoláját 1847-ben említik először, akkor nyolc tanulót és egy kántortanítót tartottak nyilván. Hitoktatást azonban már 1806-tól végeztek az egyházközségben.

A prédikáció nyelve az 1806-os adatgyűjtés idején a magyar. 1821 és 1883 között többnyire a magyar és a ruszin nyelvet jelölik. Kivétel 1859 és az 1864–1872 közötti időszak, amikor a liturgikus nyelvre vonatkozó bejegyzésekben csak a ruszin szerepel. 1888-tól 1915-ig minden összeírásban kizárólag a magyar nyelvet jelölik.

Imatársulat 1876-tól működött az egyházközségben.

Anyakönyvét az 1847-es sematizmus szerint 1786-tól, az 1883-as szerint 1816-tól vezették. A jelenlegi anyakönyvet 1990 óta írják.

Az egyházközséget 1991-ben jegyezték be újra az egyházi és az állami hatóságok.

Filiái az 1792-es önállósodástól számítva 1947-ig váltakozóan Tiszaújlak, Mátyfalva, Szilas uradalom és Karácsfalva voltak.

Az espereskerületi összeírások szerint 1747-től Ugocsa vármegyéhez tartozott, 1792 és 1915 között a Nagyszőlősi Esperesség parókiái között volt megtalálható. Az 1915–1947 közötti periódusban az akkor létrehozott Tiszaújlaki Esperesi Kerülethez került. 1996-ban a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület részévé vált, s ennek jogutódjaként 2003-tól a magyar görögkatolikus egyházközségeket magába foglaló Beregszászi Magyar Esperesi Kerülethez tartozik.

Névváltozatai a sematizmusokban: Tiszaújhely, Tisza-Ujhely, Vühely, Újhely-Tisza, Novoje Selo.

KARÁCSFALVA

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

A Karácsfalvi Görögkatolikus Egyházközség (Karácsfalva, c. Карачин) egyike a legősibb egyházközségeknek. Az 1899–1915 között megjelent sematizmusok szerint 1693-ban lett anyaegyházközség.

Az 1747-es és az 1792-es összeírás szerint önálló egyházközség volt, az 1806-os összeírástól 2002-ig azonban filiaként jelölik. Időszakosan Tiszaújlak (1806–37, 1872–1947) és Tiszaújhely (1847–68) fiókegyháza volt. Kegyura 1747-ben az Újhelyi család volt.

A közösségnek 1747-ben „közepes fatemploma" volt. Ezt a templomot használták a 19. század közepéig. 1859-ben katalogizáltak először kőtemplomot az egyházközségben. A templom akkor még torony nélkül készült el. Tornyot az 1940-es években építettek hozzá a templomhoz.

1949–1989 között a templomot nem zárták be, a közösség ortodox egyházközség volt.

Fa- és a kőtemplomát is Szent Mihály arkangyal (november 8.) tiszteletére szentelték.

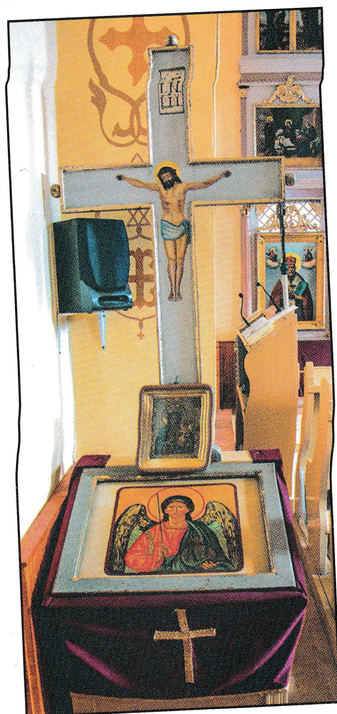
Felekezeti iskolájáról az első feljegyzés 1856-ból származik, amikor öt tanulója és saját kántortanítója volt. Katekézis azonban már 1806-ban is volt az egyházközségben.

Az 1806-os adatok szerint a prédikáció nyelve a ruszin volt. A későbbi időszakban nehezen lehet megállapítani az istentisztelet és a prédikáció nyelvét, ugyanis mindig az anyaegyházközség egészére adtak meg adatokat, nem pedig az egyes egyházközségekre nézve. Így minden esetben Tiszaújlak vagy Tiszaújhely nyelvhasználata volt az irányadó ezen a téren.

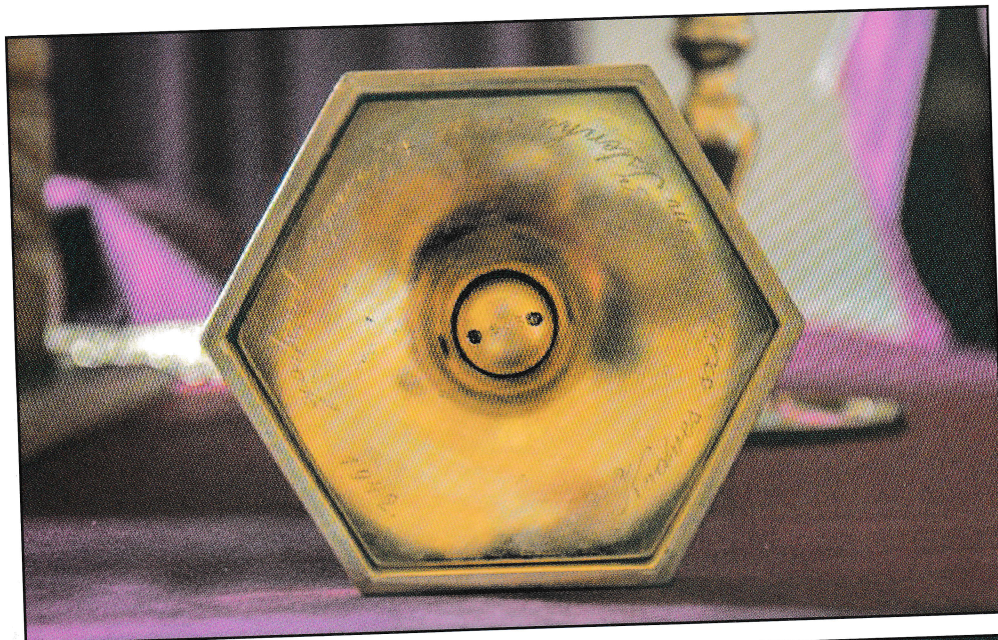
1747-ben tíz görögkatolikus család élt Karácsfalván. 1792-ben 195, 1847-ben 348, 1915-ben 384 a görögkatolikus hívek száma. *Az egyházközségnek* 1947-ben a Munkácsi Egyházmegye eltörlése előtt 440 híve, jelenleg pedig 350 híve van.

Anyakönyvére vonatkozóan nem szerepel adat a sematizmusokban. Ez minden bizonnyal azért van, mert elsősorban a *mater* közösség adatait adták meg. Az egyházközségben azonban megmaradtak az 1920-as évekből származó anyakönyvtöredékek. Jelenlegi anyakönyvét 2002 óta írják.

Az egyházközséget 1991-ben jegyezték be ismételten az egyházi és az állami hatóságok.

Filiái: 1747-ben Tiszaújhely és Mátyfalva, 1792-ben Tiszakeresztúr és Mátyfalva, 2002–2003-ban Tiszabökény.

Esperesi kerületi besorolás szerint 1747-től Ugocsa vármegyéhez tartozott. 1792 és 1915 között

Sztojka Sándor munkácsi püspök által szülőfaluja templomának adományozott kehely, talpán felirattal

a Nagyszőlősi Esperesség parókiái között tartották nyilván. Ez a folytonosság az 1915–1947 közötti periódusban változott, amikor létrejött a Tiszaújlaki Esperesi Kerület, és a közösséget anyaegyházközségével együtt odacsatolták. 1996-ban Karácsfalva a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület részévé vált, 2003-tól pedig a Beregszászi Magyar Esperesi Kerülethez tartozik.

A falu és az egyházközség neves szülötte Sztojka Sándor munkácsi görögkatolikus püspök, aki 1933–1942 között volt az egyházmegye főpásztora.

2003-tól az egyházközség területén működik a Karácsfalvi Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum.

Névváltozatai a sematizmusokban: Karácsfalva, Karacsfalva, Karátsfalva, Karacin.

Nagyszőlősi járás – Beregszászi Magyar Esperesi Kerület

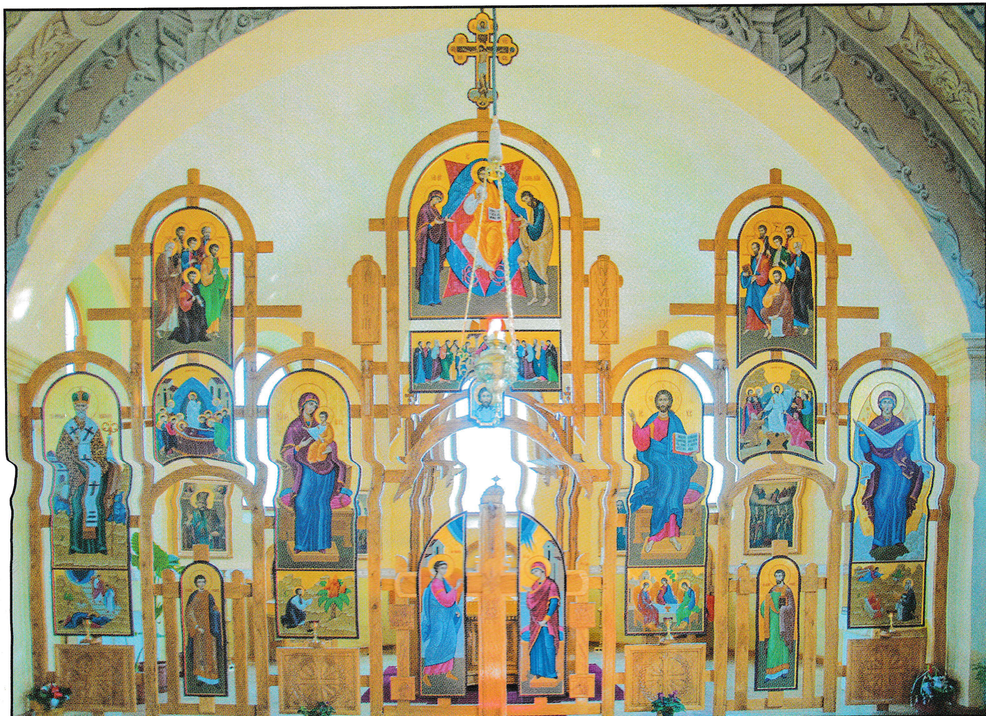
A Mátyfalvi Görögkatolikus Egyházközség (Mátyfalva, c. Матійово*) annak ellenére az egyik legősibb görögkatolikus közösségünk, hogy csak 2001-ben* lett önálló parókia. A közösség már az 1747-es összeírásban is szerepelt. Akkor és 1792-ben is Karácsfalva filiája, majd az 1806-os sematizmustól 1947-ig Tiszaújhely fiókegyházközségeként tartották nyilván. A görögkatolikus egyház legalizációja után 1990-től Tiszaújhely, 1997-től 2001-ig Salánk filiája volt.

Templomos közösségként *jegyezték már az 1792-es sema*tizmustól, viszont az új kőtemplom építése csak a 20. században valósult meg. A történelmi Magyarországon kiadott utolsó görögkatolikus sematizmusban (1915) még fatemplomot katalogizáltak az egyházközségben. A helyi hagyomány és az 1992-es felújításkor talált felirat szerint a templomot 1932 és 1937 között építette Géczy József építőmester.

Érdekesség az 1837-es és az 1847-es sematizmusban szereplő adat, mely szerint ebben az időszakban a szatmári püspök engedélyével a szertartásokat (ismeretlen okból) a mátyfalvi latin rítusú, Szent István király tiszteletére szentelt kápolnában végezték, mely 1913-ig létezett a községben (vö. *A Szatmári Egyházmegye sematizmusai*).

Karátsfalva,

A görögkatolikus templom titulusa az Istenszülő oltalma (Pokrova, október 1.) mind a fatemplom, mind pedig a jelenlegi kőtemplom esetében.

Az egyházközség parókiája az 1990-es évektől folyamatosan épült, 2001-ben vették használatba és szentelték fel.

Az 1747-es sematizmusban Tiszaújhelyen és Mátyfalván – amelyek ekkor Karácsfalva filiái voltak – együtt jelöltek összesen 40 családot. 1792-ben 191, 1847-ben 248, 1915-ben pedig 290 görögkatolikus hívő tartozott a községhez. 1947-ben, az egyházmegye eltörlése előtt 388 fő vallotta magát görögkatolikusnak Mátyfalván.

A régi ikonosztázion Istenszülő ikonja

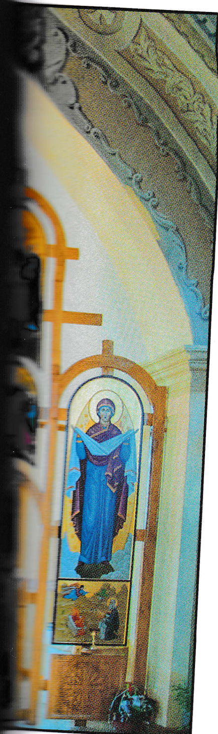
Jelenleg 850 híve van
nek.

Felekezeti iskolát
1856-tól jelölnek a se
ban az évben öt tanu
nak. Katekézist azonb
is végeztek.

A prédikáció nyel
szin volt. A későbbi id
egyházközséggel köz
istentiszteleten haszna
tint a 19–20. század f
jesen magyar szertart

Külön anyakönyv
lítést az összeírások, a
1991-es megnyitását
talált anyakönyvma
1928-tól vezettek ör
1990–1997 között T
től pedig helyben jeg
adatokat.

…plom titulusa
…okrova, októ-
…, mind pedig
…etében.
… parókiája az
…tosan épült,
…atba és szen-

…usban Tisza-
… – amelyek ek-
…tak – együtt
…ládot. 1792-
… 1915-ben pe-
… hívő tartozott
… egyházme-
… vallotta ma-
… Mátyfalván.

…zülő ikonja

Jelenleg 850 híve van az egyházközségnek.

Felekezeti iskolát és kántortanítót 1856-tól jelölnek a sematizmusok. Abban az évben öt tanulója volt az iskolának. Katekézist azonban már 1806-ban is végeztek.

A prédikáció nyelve 1806-ban a ruszin volt. A későbbi időszakban az anyaegyházközséggel közösen jelölték az istentiszteleten használt nyelvet, miszerint a 19–20. század fordulóján vált teljesen magyar szertartásúvá a közösség.

Külön anyakönyvről nem tettek említést az összeírások, azonban a templom 1991-es megnyitását követően az ott talált anyakönyvmaradványok szerint 1928-tól vezettek önálló anyakönyvet. 1990–1997 között Tiszaújhelyen, 1997-től pedig helyben jegyzik az anyakönyvi adatokat.

Az egyházközség templomát a görögkatolikus egyház eltörlésekor, 1949-ben bezárták, és 1991-ben adták vissza a közösségnek.

Az egyházközséget a görögkatolikus egyház legalizációja után 1991-ben jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

Esperesi kerületi hovatartozását az adott anyaegyházhoz való tartozása határozta meg. Eszerint 1747-ben Ugocsa vármegyéhez tartozott, 1792–1915 között a Nagyszőlősi Esperesi Kerülethez, 1947-ben pedig már a Tiszaújlaki Esperesi Kerületbe sorolták be. 1996-tól a Nagyszőlős-Beregszászi, 2003-tól pedig a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület része.

Megnevezései a sematizmusokban: Mátyfalva, Matyfalva, Mágy-Falva, Matijovo.

Fancsika

Nagyszőlősi járás – Nagyszőlősi Esperesi Kerület

A Fancsikai Görögkatolikus Egyházközség (Fancsika, c. Фанчиково) a Munkácsi Egyházmegye legősibb parókiái közé tartozik. Az 1908-as sematizmus adatai szerint 1693 előtt Szőlősvégardó filiája volt. Kegyura 1747-ben a Pogány család, 1814-től több birtokos közös tulajdona, 1821-től pedig az egyházközség a püspök által szabadon adományozható besorolást kap.

Az 1741-ben megjelent összeírásban szalmával fedett fatemplommal és az adott időszakban jelentősnek tekinthető 40 görögkatolikus családdal rendelkezett (1747-es adat). Ősiségére utal az 1821-es *parochia antiqua*, ősi parókia megjelölés is.

Az egyházközség egészen 1902-ig fatemplomban végezte szertartásait. Akkor szentelte fel Firczák Gyula püspök azt a szilárd anyagból készült templomot, amely jelenleg is az egyházközség liturgikus szükségleteit szolgálja, s amelyet jelenleg felújítanak.

A templom titulusában nem történt változás az idők folyamán. A fatemplomot és a kőtemplomot is Urunk Jézus Krisztus mennybemenetele (Áldozócsütörtök) tiszteletére szentelték.

Templomát a görögkatolikus egyház betiltott időszakában (1949–1989) a pravoszlávok használták. 1991-ben kapta vissza a görögkatolikus egyházközösség.

A fancsikai görögkatolikusok lélekszáma dinamikusan fejlődött. Az első nyomtatásban kiadott összeíráskor (1747) 30 család tartozott az egyházközséghez. 1792-ben 494 híve volt a közösségnek. A trianoni döntés előtti

utolsó adat szerint 1915-ben 504 görögkatolikus élt a településen. 1947-ben 730 híve volt Fancsikának, jelenleg pedig 730 görögkatolikus tartozik az egyházközséghez.

A görögkatolikus közösség prédikációs nyelve az 1806-os adatgyűjtés idején a ruszin volt. 1825–1861 között az összeírások magyart és ruszint jelöltek liturgikus nyelvként. 1874–1878 között ismételten a ruszin nyelvet használták, majd 1881-től a magyar és a ruszin nyelv egyaránt jelen volt a liturgikus életben. Jelenleg is két nyelven, váltott énekléssel végzik a szertartásokat.

Felekezeti iskoláját és a kántortanítót 1847-től jelölik, viszont a tanulók számát 1856-ban közlik először; ekkor 33 tanulója volt az egyházi intézménynek. A katekézis azonban korábban, 1806-ban elkezdődött.

Az egyházközség parókiáját 1847 előtt kőből készültnek jelölték. 1864-ben azonban azt jelzik, hogy valamilyen nyers, faragatlan (*crudis lateribus*) anyagból van a parókia, majd 1865-től újból fából épült paplakot jegyeznek egészen a század végéig. 1899-ben és azután már állt az új, kőből épült egyházi épület.

Anyakönyvét 1781-től vezették a régi időben. A rendszerváltás után 1991-től írják ismételten az anyakönyveket.

Az egyházközséget a görögkatolikus egyház legalizációja után, 1991-ben jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

Esperesi kerületi besorolása többször változott. Az 1747-es összeírás szerint Fancsika Ugocsa vármegye kötelékébe tartozott. Az 1792–1915 közötti időszakban előbb Ugocsa vármegye, majd az Ugocsai Főesperesség Nagyszőlősi Esperesi Kerületének része volt. Az 1947-es sematizmusban a Tiszaújlaki Esperesi Kerület kötelékébe tartozott. 1996-ban a Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület részévé vált, 2003-tól pedig a Nagyszőlősi Esperesi Kerület egyik parókiája.

A falu és az egyházközség neves szülötte Szabó Jenő, az első görögkatolikus magyar világi ember, aki a főrendiházba is bekerült.

Az egyházi összeírásokban Fantsika, Fáncsika, Fancsika, Fancikovo elnevezések fordulnak elő.

Nagyszőlős

Járási székhely – Nagyszőlősi Esperesi Kerület

A Nagyszőlősi Görögkatolikus Egyházközségben (Nagyszőlős, м. Виноградів) jelenleg hetente egyszer, illetve ünnepnapokon végeznek magyar szertartásokat. A Nagyszőlős környékén élő jelentős számú magyar görögkatolikus közösség, illetve a városban való magyar jelenlét miatt azonban továbbra is jelentőséggel bír a magyar identitás megtartása szempontjából.

Maga az egyházközség az ősi egyházközségek *(parochia antiqua)* csoportjába tartozik. Kegyura 1821 előtt a Perényi család volt, utána pedig a püspök által szabadon adományozható kategóriába került.

1747-ben „újonnan épített" fatemploma volt. Azonban egy évszázad múlva, 1847-ben már elkészült az egyházközség új, szilárd anyagból készült temploma. Ezt a templomot a görögkatolikus egyház betiltásakor (1949-ben) a pravoszláv egyháznak adták át használatra, akiknek jelenleg is a tulajdonában van. Több éven keresztül a szabad ég alatt és az egykori parókián végezték a görögkatolikus szertartásokat, majd 2004-ben szentelték fel az újonnan épített templomot, ahol a magyar közösség is végzi a szertartásait.

A templom títulusa a kezdeti időszaktól a fatemplom, a pravoszlávok által elvett templom és a jelenlegi templom esetében is az Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony, a Julián-naptár szerint augusztus 28.).

A görögkatolikus parókia 1861 előtt fából, azután pedig kőből épült, s jelenleg is a parókus lakásául szolgál.

Az egyházközség felekezeti iskoláját 1847-re szervezték meg, akkor 20 tanulóval és egy kántortanítóval működött. Katekézis azonban már 1806-tól volt az egyházközségben.

Nagyszőlős liturgikus *nyelvhasználata többnyire a ruszin volt, de a 19. században két időszakban* is (1847–1856, 1874–1883) párhuzamosan használták a magyar nyelvvel.

Az egyházközséghez 1747-ben 75 család tartozott. 1792-ben 1044, 1847-ben 1244, 1915-ben pedig 3306 görögkatolikus élt a városban. 1947-ben, az egyházmegye eltörlése előtti utolsó adatközléskor 5993-an tartoztak az egyházközséghez. Jelenleg Nagyszőlősön a liturgikus életbe való bekapcsolódás aránya és a személyes kapcsolatokra épülő becslés alapján 300 magyar identitású görögkatolikus hívő van.

Az egyházközség az első espereskerületi rendezéstől – amely 1792 előtt történt – egészen az egyházmegye eltörlésének idejéig (1949) az esperesi kerület névadója is. (Az 1947-es sematizmusban Districtus Sevljusensis elnevezéssel.)

Egyházi anyakönyvére vonatkozóan több adat is bekerült az összeírásokba. Az 1847-es szerint az anyakönyvet 1804-től, az 1874-es szerint 1803-tól, az 1896-os szerint 1780-tól, az 1899-es összeírás szerint pedig 1803-tól vezették.

Névváltozata a sematizmusokban: Nagy-Szőllős, Nagyszőllős, Nagyszőlős, Szőllős(Nagy), Szőllős-Nagy, Szevljus, Nagyszőllős, Sevljus.

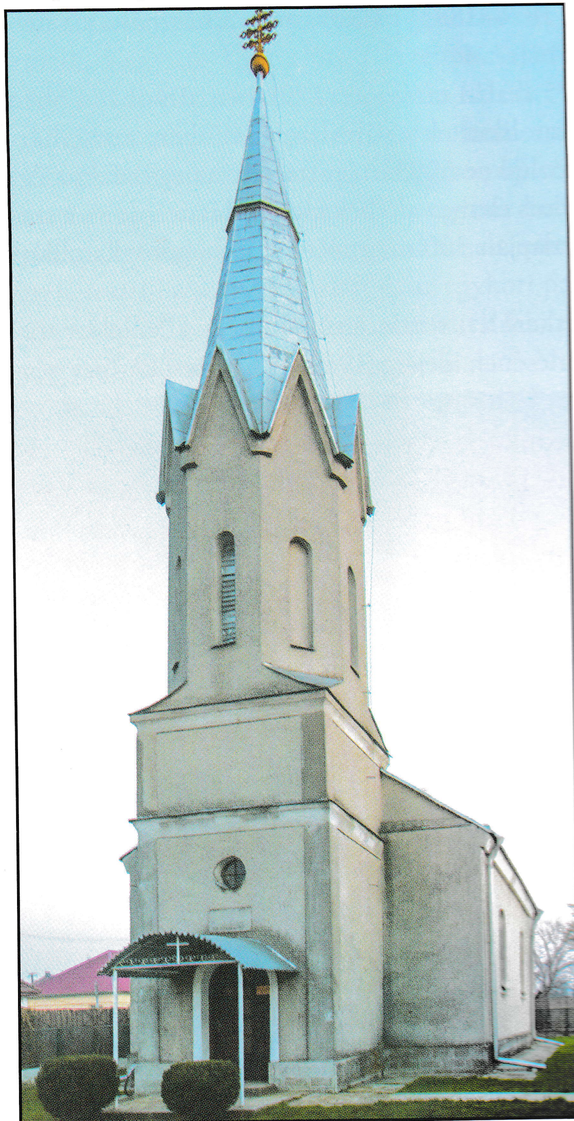

Barkaszó

Munkácsi járás – Munkácsi Járási Esperesi Kerület

A Barkaszói Görögkatolikus Egyházközség (Barkaszó, c. Баркасово) hívei már az 1792-es sematizmusban szerepelnek, de templomuk csak 1908-ra épült fel. (Egy, az 1915-ös sematizmusba tett ceruzajegyzet szerint a templomszentelés 1906-ban volt.) A ruszin és magyar görögkatolikusok együttes ellátását szolgáló templom építésénél segítséget vállaltak a római katolikusok is, akik jelenleg havonta egyszer végeznek a templomban szertartást.

Titulusa Mindenszentek vasárnapja (pünkösd utáni vasárnap).

Templomát a görögkatolikus egyház eltörlése utáni időben nem zárták be, időnként pravoszláv szertartásokat végeztek benne.

Parókiája a két világháború között épült fel, amelyet a rendszerváltás után nem kapott vissza az egyház. A jelenlegit 2011-ben vásárolta és újította fel az egyházközség.

A közösség 1792-es első említése óta folyamatosan Sztrabicsó filiája volt és a Munkácsi Esperességhez tartozott. Jelenleg is a Munkácsi Járási Esperesi Kerület egyik parókiája. A rendszerváltozás utáni időszakban anyaegyházközséggé vált.

Az egyházközséget 1996-ban jegyezték be az egyházi és az állami hatóságok.

A hívek lélekszáma 1792-ben 16 volt, 1847-ben pedig 84.

1915-ben 154 görögk
tagja van a közösségn
Régi anyakönyvé
ból – amikor önállóv
A korábbi adatok mi
Új anyakönyvét 2011
Nevének változata

1915-ben 154 görögkatolikus élt Barkaszón, míg 1947-ben 265. Jelenleg 200 tagja van a közösségnek.

Régi anyakönyvéről nincs adatunk. A két világháború közötti időszakból – amikor önállóvá vált az egyházközség – sincsenek meg az anyakönyvek. A korábbi adatok minden bizonnyal a sztrabicsói anyakönyvekben kereshetők. Új anyakönyvét 2011-től vezetik.

Nevének változatai a sematizmusokban: Barkaszó, Barkasovo.

Munkács

Járási székhely – Megyei jogú város – Munkács Városi Esperesi Kerület

Munkácson (м. Мукачеве) napjainkban számos görögkatolikus templom és egyházközség van, melyek külön esperesi kerületet alkotnak. Ezek közül az Istenszülő elhunyta és mennybevitele (Nagyboldogasszony, augusztus 15., a Julián-naptár szerint augusztus 28.) tiszteletére szentelt templom az, ahol a magyar görögkatolikus hívek liturgikus életüket élik. Becsléseink szerint jelenleg mintegy 400, magyar identitással rendelkező görögkatolikus él Munkácson.

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye névadó közössége a történelmi múlt miatt is fontos. A városhoz tartozó csernekhegyi bazilita kolostor volt hosszú időn keresztül a görögkatolikus püspökök székhelye, akik innen először Munkács városába költöztek be, és ott építettek ki püspöki hivatalt, majd pedig Mária Terézia uralkodása és Bacsinszky András püspöksége idején Ungvárra tették át az egyházmegye központját. A közösség kegyurai a 19. század elejétől kezdve a Schönborn-Buckheim grófok voltak.

A püspökség átköltözése ellenére a város görögkatolikussága folyamatosan fejlődött, amivel arányosan maga a központi templom is bővült. Maguk a püspökök is különös gonddal voltak az egyházmegye névadó közössége iránt.

A közösségnek már 1745-ben cseréppel fedett kőtemploma volt, melyet néhai Oláh György kereskedő és özvegye költségén építettek. A templomnak sem tornya, sem pedig a templomhoz

kapcsolódó temetője nem volt. Az 1847-es feljegyzések szerint a templom székesegyház és parókiális templom is volt.

Mivel azonban ez a templom túl kicsi volt a nép számára, ezért a korábbi püspöki székház épületéből új, tágas kőtemplomot emeltek helyette. Az 1856-os sematizmus feljegyzi, hogy ez a bővítést „tekintetes Pócsy Elek munkácsi püspök akaratából, a korábbi püspöki rezidencia épületéből új, tágasabb templommá" való átalakítással végezték el. A hosszú ideig tartó átalakítások után az új templomot Popovics Bazil megyéspüspök szentelte fel ünnepélyesen 1859. augusztus 27-én.

A sematizmusok említést tesznek még a festésről, melyet 1893-ban végeztek, s annak befejezése utána Firczák Gyula püspök áldotta meg a templomot.

A görögkatolikus felekezeti iskola alapjai már 1806-tól megvoltak. Az akkori adatok szerint népiskola és katekézis is volt a közösségben.

Munkács város központi temploma a Munkácsi Egyházmegye társszékesegyháza.

Nevének változatai: Munkács, Mukácsovo, Mukacevo.

Tartalom

Kárpátaljai magyar görögkatolikus közösségek és templomaik betűrendes tartalomjegyéke

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye különlegesség, unikum. A görögkatolikus vallás önmagában is az, de különösen igaz ez a Munkácsi Püspökségre, amelynek központja természetesen Ungváron van. Hívei között vannak ruszinok, ukránok, magyarok és románok, valamint ószlávul is miséznek. Az egyházmegye rendkívül jelentős szerepet játszott vidékünk történelmében, a hitéletben, a kultúrában, az oktatásban és a politikában is.
A görögkatolikus egyház, a Munkácsi Egyházmegye igen gyakran került szembe az aktuális hatalommal, védte hívei érdekeit, különállását, intézményeit. Sokáig sikeresen.
Az ateista Szovjetunió brutálisan fölszámolta a görögkatolikus egyházat. Püspökét, Boldog Romzsa Tódort meggyilkolta, vagyonát elkobozta, az aposztáziát nem vállaló papjait lágerekbe hurcolta. Az embertelen hatalomnak úgy tűnt, még az írmagját is kiirtotta a görögkatolikus egyháznak. Azonban tévedett.

Dr. Brenzovics László, a KMKSZ elnöke

Országok jöttek-mentek, de az egyházmegye maradt híveivel, papjaival, főpásztoraival. Olyan támasz volt a Kárpátok alatt élő népeknek – magyaroknak, ruszinoknak és másoknak –, amelyre mindig lehetett számítani, hiszen főpásztorai, papjai együtt élték át híveikkel a megpróbáltatásokat, örömöket, sikereket és kudarcokat egyaránt.
A gondviselő Istennek úgy tetszett, hogy a kommunizmus rémuralma és az egyházunkat elpusztítani akaró sátáni erő ne kerekedhessen felül Egyházán, hanem mint Istennek mély álmából felébredő közössége, ismét elkezdjen építkezni, fejlődni, gyarapodni, megszólítani az Isten szavára szomjúhozó népet; ismét álljon mellé és legyen együtt vele…

Demkó Ferenc esperes
Beregszászi Magyar Esperesi Kerület, Munkácsi Egyházmegye

Munkánkkal azok előtt tisztelgünk, akik papként vagy hívőként megélték, megtartották és továbbadták egyházunk lelki és tárgyi kincseit. S azoknak szánjuk, akik erősíteni szeretnék önazonosságukat, s (újra) fel akarják fedezni a görögkatolikus egyház szellemi és épített örökségében rejlő isteni szándékot. Azoknak is ajánljuk e könyvet, akikben még erőteljesen él őseinknek megharcolt hite és elkötelezett egyházszeretete. Azoknak is szól e mű, akik „a pislákoló mécsbelet" nem szeretnék kioltani, hanem görögkatolikus őseiknek hitét legalább a megismerés és elismerés szintjén tovább akarják adni. S végül azoknak ajánljuk e kiadványt, akik szeretnék megismerni a kárpátaljai magyar görögkatolikus közösséget.

A szerző